

MLADIKKA

DRUŽINSKI LIST

+++

XIII 1 1937

FASINI

STV

V S E B I N A J A N U A R S K E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Živa plamenica (Mara Husova) // Jaslice (Joža Vovk) // V adventu (Francè Kunstelj) Goriški slavček (Bogdan Kazak) // Iz nižav in težav (I. Zorec) // Na kraju prve svete noči (dr. A. Snoj) PESMI Na sveti večer; Iz moje mladosti (Emanuel Kolman) // Sin (Leopold Stanek) // Novoletna zdravica (Jože Dular) ★ PISANA TRATA Prešernov dom (F. S. Finžgar) // Smuk (Anton Anžič) // Slovensko narodno blago (Vinko Möderndorfer) // Naše slike // Nove knjige ★ DOM IN DRUŽINA Mamice kvačkajo (Eliza Skalický) // Potreba in bistvo igranja (Niko Kuret) // Fanta ali deklico? (dr. B. Dragaš) // Grajžarjev bakrorez (Viktor Steska) // Kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Čarodejeva delavnica // Smešnice // Uganke in mreže ★ SLIKE Prizor iz pisarne k članku Živa plamenica // Karel Andrejička: Madona slovaških gorá Ivan Kos: Opoldne // Demont-Breton: Sin je tam daleč... // Boris Kalin: Spominska plošča škofa Sedeja Rajko Slapernik: Trajanov forum // Fotografije: Božično jutro (Fr. Krašovec); Pri škarjah v železarni (Slavko Smolej) // Božična motiva (linoreza O. Gasparija) // K članku Na kraju prve svete noči: Pastirsko polje pri Betlehemu; Trije modri; Oltar Kristusovega rojstva in Treh kraljev // Prešernov dom v Vrbi Risba severnih lovcev na smučeh iz 16. stoletja ★ Letošnji letnik je opremil akademski slikar E. Justin KROJNA PRILOGA (urednica ga. E. Skalický) Kvačkanje: 1. Platnice za knjigo, 2. Ovratnik in manšete, 3. Prt »Bridge«, 4. Smučarske rokavice; O verskih nalogah matere; Zračenje kuhinje; Naloge za šolo; Novo sredstvo za uničevanje podgan; Ustvarjajoče igranje; O moljih; Novosti v lesni industriji; Sredstva za čiščenje

Vsem cenjenim naročnicam in naročnikom, ki so lanski letnik Mladike prejeli brez priloge, smo priložili prvi številki krojno polo na ogled. Kdor želi prejjeti prilogo vse leto, naj to pripomni pri plačilu na hrbtu položnice.

Vsem cenjenim naročnicam in naročnikom želita vesele božične praznike in srečno novo leto uredništvo in uprava Mladike.

DOBILI SMO V OCENO

Moloh. Socialno zgodovinski roman. Spisal Janko Kač. Založila založba Zemlja v Ljubljani. Opremil Niko Pirnat. ★ **Deviška zemlja v krvi.** Zapiski iz Sibirijske. Spisal Jakob Grčar. Mohorjeva knjižnica 89. Založila Družba sv. Mohorja, 1956. ★ **Kronika slovenskih mest.** Letnik III., številka 5. Izdaja mestna občina ljubljanska. Tiska Učiteljska tiskarna. ★ **Salezijanska knjižnica: K jaslicam.** ★ **Micki je treba moža.** Narodna veseloigra v štirih dejanjih. Spisal Vinko Koržec. Samozaložba. Tiskala Delniška tiskarna v Ljubljani, 1956. ★ **Knjige Društva sv. Jeronima v Zagrebu: Danica.** Koledar i ljetopis za g. 1957. **Bunjevčice.** Črtice iz života Bunjevačkih Hrvata. Spisal Blaško Rajić. **Majka i dojenček.** Pouke i savjeti mladim majkama. Spisal dr. Ivo Koprić. **Uzgoj krumpira.** Dr. Marko Mohaček. **Na polju slave.** Zgodovinski roman, Henrik Sienkiewicz, prevedel dr. Fran Binički. ★ **Teško vzgojljivi otroci.** Spisala Milica Stupčan. Založba Žena in svet v Mariboru, 1956. Tisk Ljudske tiskarne v Mariboru.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2:40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 51-91 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

LEPA POLJANA

LETO 1937

JANUAR

ŽIVA PLAMENICA

Mara Husova

1.

Zala Trdinova se je zaprla v sobo ter se vsa poglobila v brskanje po predalih. Izpod rok pa so ji frčali šopi pisem in padali ob pečici v kotu sobe.

Spomladi je opravila zadnji izpit in pred kratkim dobila odlok, s katerim je bila sprejeta v državno službo v finančno stroko davčnega odseka. Tri in dvajset let ji je bilo. Bila je lepo

raslo, zdravo dekle z živahnimi kretnjami in neizčrpno podjetnostjo. Ni bila posebno lepega obraza, ali njene velike rjave oči, polne izraza in ognja, so privlačevale s silo, ki se ji ni bilo mogoče upirati. Nasmeh njenih sočnih ust, za katerimi so se pobliskavali zdravi zobje, je povsod zmagoval. Pod širokim čelom se je skrival okreten, za njena leta prezrel duh, ki se je pod bičem strastne vedoželjnosti še vedno poglobljaj in ostril.

Pripravljala se je na pot na prvo službeno mesto. Veliko veselje jo je vso prešinjalo ob misli na bližnjo samostojnost, ki bo za začetek seveda kaj skromna. Štiri šolska leta so ji potekla v dekliškem internatu. Težko je nosila jarem strogega hišnega reda, ki je, žal, težil za tem, da v svojih gojenkah ubije vsako preostro izraženo osebnost

ter iz njih ustvari dobre, pohlevne robote, delavne uradnice in nič več.

V zavodu so stanovale učenke raznih srednjih in strokovnih šol ter dekleta, ki so hodila v mesto na vseučilišče. Zala je končala trgovsko akademijo in bila zadovoljna z znanjem, ki si ga je pridobila. »Dovolj je za službo. To mi bo za kruh. Vse drugo izvenšolsko znanje pa si bom pridobila po ovinkih,« si je rekla, ko je spravljala svoje zrelostno spričevalo.

Nekdo je potrkal na vrata njene sobe.

»Kdo je?« je vprašala v prijetnem altu.

»Jaz,« se je oglasil za vrati čist sopran.

Zala je skočila k vratom in jih odprla na stežaj.

»Pridi, Jožica! Grmado bova naredili!« je potegnila Zala svojo prijateljico v sobo.

»Kaj pa je to?« je brcnila Jožica z nogo v šop pisem na tleh, da so se razletela po podu kakor mrtvo, odpadlo listje po jesenskem vrtu.

»Nikar tako, Jožica! Ljubavna pisma so; čistim pred odhodom,« je v smehu povedala Zala.

»A, a! Koliko si jih nastlala!« se je čudila skromna prijateljica in sošolka.

»Hm!« je skomizgnila Zala z rameni.

»Prišla sem, da se malo pogovoriva. Ti potuješ na jug, jaz nazaj na sever. V Ljubljano sem postavljena. Vesela sem, da grem spet domov. A ti?«

»Jaz sem, kakor veš, sama prosila za jug. Rada bi spoznala tuje ljudi, njihove šege in navade. Doma poznam vse; nič novega ni. Kasneje priamaham za teboj!«

»Ti ni nič žal?«

»Ne, za zdaj sem presrečna, da stojim končno na svojih nogah in grem čimprej odtod, pa kamor koli.«

»Neugnana si. Zmeraj je bolje biti blizu doma.«

Zala je spet skomizgnila z rameni.

»Jožica, pomagaj mi, da razčistim to navlako!«

»Kaj pa?«

»Zmeči v peč tista pisma, ki leže po tleh! Čakaj, tu so še.« Nov sveženj je priletel z omare. Jožica je poslušno mašila v peč stare papirje.

»Zdaj mislim, da jih ni več. Jožica, zaneti!«

Rumenkasti zublji so lizali in sproti osvetljevali besede, napisane od raznih rok.

To so bila pisma mladih fantov, ki jih je Zala upijanjala s svojo neugnano mladostjo. Šli so mimo nje in nobeden si ni znal priboriti njene ljubezni.

Zali je ostalo v rokah še nekaj pisem s tujimi znamkami in drobno, razločno pisavo na omotu. Zamislila se je nad njimi. To so bila pisma njenega fanta, njene prve ljubezni. V tujini se je šolal, sosedov Ruda...

Omahovala je: ali naj tudi to izročim plamenu? Jožica jo je radovedno opazovala. Zala je bila obrnjena v stran. Stojé je listala po skoraj pozabljenih listih. Med njenimi prsti so se pomikali pozdravi z raznih bojišč. Ruda je bil vojak vso svetovno vojsko. Bili so pozdravi z Doberdoba, s Kostanjevice, iz Gorice, iz Tolmina; pozdravi iz galiških blat, iz Karpatov in z vseh mejá.

»Pozdravljam! Spominjam se te! Misli name!« je bilo tu pa tam toplo zapisano med širokimi opisi vsakdanjih dogodkov, pokrajin in mest. Pred njenimi očmi so se menjale vse slike te njene velike ljubezni.

Kolikokrat je nosila v nedrih ta prijateljska pisma, jih poljubljala in močila s solzami ter se bala za njegovo življenje v prečutih nočeh. Vse obsegajoča ljubezen je tedaj žgala njeno mlado bitje. Ko pa mu je nekoč povedala, jo je hladno in pošteno zavrnil.

»Čeprav te rad imam, ostaneva le prijatelja in nič več. Če kdaj mine to strašno klanje, imam še šolo pred seboj. Ti pa si mlada, še otrok...«

Bila je res še otrok, a tedaj je bilo že dve leti njene ljubezni, ki takrat ni umrla. Pod silnim udarcem je le še močneje zagorela v njej. Dopisovala sta si še vedno, a Zala ni v svojih pismih nikdar več zinila o svoji boleči skrivnosti, dasi je vse v njej plamenelo.

Kaj bi pisala, kaj bi upala? Pri njih doma je bilo vse polno otrok, oče in starejši brat sta bila pri vojaki; trda skrb je kraljevala v hiši. V zmedu medvojnih let otrok niso mogli šolati. Zala kot najstarejša med sestrami je morala prva prenehati z učenjem. Doma je morala nadomeščati

brata in v veliki meri tudi očeta. Tako je še kot otrok okusila ves žolč morečih skrbi in vso surovost borbe za vsakdanje življenje. Materi ni bila le pomočnica, ampak tudi najbližja prijateljica in je z njo delila ves strah in obup, sem in tja pa tudi kak svetel trenutek. Bodočnost je bila temna, polna negotovosti. »Jaz mu ne smem biti na poti,« je odločila, ko je precenila razmere. Težka je bila odpoved, toda uklonila jo je mirno in vdano nosila. Le nekajkrat sta se videla v vseh petih letih. Pred leti, ko je bil Ruda na dopustu, ga je nazaj grede spremljala Zala. Bila sta že blizu postaje, ko jo je Ruda nerodno poprosil za poslovilni poljub.

»O ne, prijatelji se med seboj ne poljubljajo!« se je uprla Zala. Ruda je žalostno povetil glavo in molk ju je spremljal do postaje.

Leto dni za tistim slovesom je bilo vojske konec. Motne razmere so se čistile. Ruda je odšel v Prago študirat, Zala pa se je vrnila v šolo. Še vedno sta si dopisovala, toda njuna pisma so bila hladnejša in redkejša. Na zadnje pismo mu Zala ni več odgovorila. Ljubezen je umrla. Še so bile vse njene misli prepletene z njegovim imenom, toda nič več je ni bolelo. Šolanje v tujem mestu, nova okolica in ljudje, vse to je ugodno vplivalo na njeno ozdravljenje.

»Naj gredó še ta!« se je odločila Zala in zalučala pisma na tla.

»Tudi tista?« se je začudila Jožica, ki je deloma poznala Zalino skrivnost.

»Da, kar je bilo, je umrlo in prav je tako. V življenje stopamo, Jožica! Kdo bi se trafil z osladnimi spomini?«

»Jaz pa pravim, da ni vse tako, kakor ti misliš.«

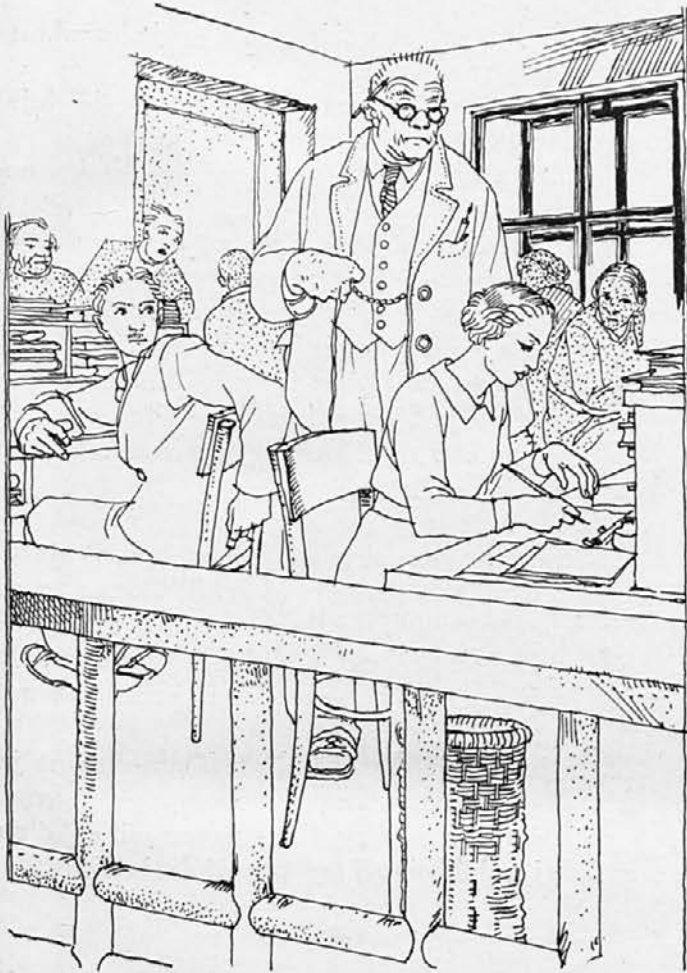
»Morebiti. A jaz tako hočem, veš!«

»Če jaz umrem, mi morajo njegova pisma v grob položiti.«

»Če bi ti umrla? Kaj pa bledeš, deklič?« je Zala pozorneje pogledala prijateljico. Vedela je, da Jožica ljubi z ljubeznijo, ki je prva in zadnja in katera se je rodila tu, v šoli. Poznala je križev pot, vsako postajo prijateljčine ljubezni. Njen fant je bil puntar. Malo se je učil na visoki šoli, tembolj pa so ga vlačili po sodiščih in zaporih. Bil je ognjena narava, vihrav in mlad, da je mislil s svojim ognjem očistiti ves svet greha in sprijemnosti. Zala ga je dobro poznala in čeprav sta bila iste starosti, ga je imela za strašno otročjega; to pa je Jožico in njega nemálo jezilo. Tiha in nežna Jožica je bila njegovo živo nasprotje.

»Že tri dni ni glasu o njem. Zadnjič je bil spet punt na visoki šoli,« je s solznimi očmi povedala Jožica.

»Gospodična, navadili se boste, kakor sem se jaz.«

»Ne bodi žalostna! Saj grem s teboj, če ga misliš obiskati,« je obljubila Zala.

Jožica jo je hvaležno pogledala.

»Ali naj ti pokažem njegovo zadnje pismo?«

»Ni treba. Vem, da so vsa njegova pisma ena sama lepa pesem. Kar prebiraj jih!«

Po hodniku je prihajalo glasno govorjenje ter se ustavilo pred Zalinimi vrati.

»Halo! Odpri! V mesto gremo!« je planilo v sobo troje veselih deklet. »Ali si pozabila, da smo se zmenili za drevi? Tudi Jožica pojde. Šola je za nami, službe imamo, svoje smo. Ponoreti moramo malo na vse te dobrine,« se je vrtela po sobi Marta, visoka in lepa črnka.

»Jaz imam denar; od doma so mi ga poslali!« je mahala nizka, lepo okrogla in rožnata Stana s svojo polno torbico.

»Ti, Zala, boš vodnica! Ali te je obvestil gospod Tolminc?«

»Da, pisal mi je, da bo nocoj pri Beli roži prijateljska zabava.«

»Vidiš, vse to v našo čast!« je Milka razigrano objela Zalo.

»V tvojo najbolj!«

»Da, Milka, v tvojo, v tvojo!« so razgrajala dekleta.

Milka, bujno rjavo dekle, je za spoznanje zardela. »Vse, kar je prav; a Zala poje, poje tako lepo, da ti je kar milo pri srcu,« je zadovoljno ugotovila Milka.

»Tudi divji petelin poje, kadar se ženi,« je vščipnila Marta.

»Zala, obleci se!«

»Tako bom pripravljena.«

»Imenitno bo!« so se veselila dekleta ter posedala na Zalino posteljo.

»Kaj, sta celó kurili v tem času?«

»Hej, ljubezen goril!« je z objestno kretnjo povedala Zala.

»Jaz ne grem z vami, glava me boli,« se je opravičila Jožica.

»Kaj glava! Minilo te bo, ko prideš na zrak,« so govorile tovarišice vse vprek.

»Pustite jo, naj ostane doma! Njej je lepše tako,« jih je pomirila vse razumevajoča Zala.

Jožica je tiho odšla; komaj so opazile, da je ni več med njimi. Potem se je hrupna in vesela gruča zapodila iz sobe. Zala jih je vodila.

Nekaj dni za tistim večerom se je mlada družba razkropila na vse vetrove.

2.

Že dva meseca je bila Zala v službi v daljnem južnem mestu, vsa polna novih vtisov tujega kraja in novih ljudi. Zbrala se je malo in začela urejevati svoje stanovanje. Velika svetla soba, opremljena z belo opravo, je bila njen novi dom. Vse je bilo skromno, a polno luči in domačnosti. Imela je prijazno staro gospodinjo, ki jo je sprejela v svojo hišo kakor domačega človeka.

Zlagala je knjige. Skrbno jih je ogledovala in obzirno brisala vsako posebej. Knjige so bile njena ljubezen in strast. Na gornjo polico so prišli njeni najljubši pisatelji. Nekaj snopičev pesmi je bilo posejanih vmes. Niže je dobila mesto filozofija. Vsi mogoči pisatelji so bili zastopani. Med njimi in na spodnji polici so se tiščale knjige iz socialne vede, vseh pravcev in šol od Aristotelove Države do Marksovega Kapitala. Po kotih in predalih so še samevali prevodi ruskih in drugih velikanov.

Ta Zalina knjižnica je bila zvesto ogledalo njene mlade duše, ki je z gorečo duhovno lakomnostjo gohtala vse, kar ji je prišlo pod roke, brez reda in vodstva, tako da je nagrmadila v sebi veliko znanja, v katerem se še sama ni spoznala.

Njen duh, lačen resnice in odgovorov, se je gubil spričo mogočnih zapletenih sistemov, ki so si medsebojno nasprotovali, ter se vračal nenasičen in razočaran sam vase. Njena največja slast pa so bila dela pesnikov. Njen razum se je pri njih učil in njeno srce se je naslajalo z njihovo lepoto. V mavrični pisanosti in lahkotnosti narodnih pravljic pa se je njen nemirni, vedno iščoči duh vselej rad spočil. Zala je bila v svojem bistvu rojena pesnica.

Zadnji čas, ko je bila vsa zaposlena s svojo službo in ji je bilo vse novo in zanimivo, ni utegnila veliko misliti nase in na vprašanja, ki so jo mučila. Prvi vtisi so se poglobili, čas je mineval. Zala je vse redkeje prejemale pisma svojih sošolk in sama vse redkeje odgovarjala nanje. Vživljala se je v svoj poklic. V službi je bila vestna in točna, a kaj kmalu je spoznala, da služba ni tisto, kar je pričakovala. Akti, prepisi, računi, statistika, neštevilni stebri samih dolgočasnih števil. »Kako je to zmeraj enako, dolgočasno, vedno se ponavljajoče in prav za prav malovredno ter nepotrebno delo,« si je priznala po šestih mesecih službovanja.

»Kako bom vzdržala do kraja?« se je v strahu vpraševala.

»Moraš, tvoj kruh je to!« je odgovorila njena zgodnja, s skrbmi obtežena mladost.

»Ne zadovoljuje me!«

»Kdo te to vprašuje? Najprej bodi, živi, potem šele glej više in dalje,« je odgovarjal razum.

»Gospodična, navadili se boste, kakor sem se privadil jaz in mnogi drugi pred menoj,« jo je tolažil starešina, gospod Molek.

Zala se je ustrašila: »Ali bom tudi jaz taka po dvajsetih letih službe?«

»Prav taka kot jaz!« ji je odgovoril stari gospod z redkimi lasmi, po katerih sta pisarniški prah in stanovanjska plesen dokaj zgodaj posula svoj pepel.

»Saj ni treba zakopati v pisarno vsega svojega življenja. Jaz na primer gojim čebele. Veliko veselje imam z njimi,« je rekel priletni arhivski uradnik, ves slaboten in rjav od dolgoletne službe.

»Jaz pa v prostih urah delam ročna dela,« je rekla postarna gospodična z dolgim, suhim in žilavim vratom za pisalnim strojem.

»Jaz pa imam družino. Preživljati jo moram in zato služim. Prvo je moja družina in potem vse drugo,« je menila gospa za blagajno.

»Zakaj pa se ne poročite, Zala?« je znenada zopet povzela gospa pri blagajni. »Slišala sem, da hodi za vami inženir Kovač.«

»Tudi jaz se le preživljam,« se je umaknila sitnemu odgovoru Zala.

»Saj res, tudi jaz sem nekaj slišal,« je dejal gospod Molek.

»Nič nimam z njim,« je kratko zavrnila neumestna vprašanja.

»Nič, seveda nič. Zakaj bi se pa ne vzela?«

»Začetnica sem! Človek ne more kar tako v zakon; sicer pa so to le prazne govornice. Nisem še niti pomislila na to, tudi inženir ne sanja o rečeh, ki mi jih tu drobite,« je odločno odbila Zala.

Nekaj časa je bilo v pisarni vse tiho.

»Vi ga gotovo ne marate?« je povzela besedo stara gospodična Brčarjeva.

»Za moža že ne.«

»Maram, ne maram!« se je spet oglasil starešina. »Pred vojsko so še tako rekli. Danes pa so ljudje drugačnih misli. Ljubezen — prazne marnje! Na vse se človek privadi. Tudi na zakon brez tiste zabele, ki ji pravimo ljubezen!« se je zdaj razvnel stari gospod.

Zala je iz vljudnosti molčala. Predobro pa je vedela, da je ljubezen mnogo, mnogo več ko samo prazne marnje. V sebi pa je že davno odločila, da če se kdaj sploh omoži, se poroči le iz ljubezni.

★

Ura je odbila dvanajst, uradniki so hiteli h kosilu. Zala je pospravila po svoji pisalni mizi ter se tudi sama oblačila za odhod. Moder, že dvakrat predelan plašč se je ovijal njenega jedrega telesa, kakor da je ulit na njem. Majhen klobuček si je potisnila na čelo, zapela rokavice in se zamišljeno obrnila k vratom.

»Tako ste čedni in nared, da vas je kar veselje pogledati!« ji je podvoril pripravnik Miholič. Zala se mu je nasmehnila v pozdrav in urno odšla mimo.

★

V gostilni Pri zlatem soncu so jedli skoraj vsi mestni uradniki. Debeli in prijazni krčmar je s ponosom trdil, da hrani tako rekoč vso mestno gosposko in vse, kar predstavlja oblast.

Zala se je zamudila. Tovarišice pri njeni mizi so že pospravile juho.

»Nekam kasni ste danes,« je rekla Zali gospodična Avramovičeva, poštna uradnica, suho in razdražljivo dekle v bolj poletni življenjski dobi.

»Človek se včasih zamudi...« jo je pomirila gospodična Zajčeva, učiteljica, ki je bila Zalinih let, vesela plavalaska obilnih telesnih oblik.

»Nič ne dé; saj niso še vsi tukaj,« se je izgovorila Zala.

Karel Ondrejčka: Madona slovaških gorá.

»Ph, moški, ti tako niso nikdar točni,« je mrmrala Avramovičeva. Zala se je nasmehnila ter vzela klobuk z glave. Komaj je sedla, je že prišel inženir Kovač in kmalu za njim gospod Trček, bančni uradnik. Oba fanta tridesetih let, zabavna in vesela. Po kratkih pozdravih sta jedla z obilnim tekom.

Tako je bilo zbrano vse omizje. Velika dvorana se je polnila. Pri okroglih mizah so kosili uradniki vseh strok in stopenj. Sodniki so bili v kotu, blizu njih policijski in občinski uradniki, dalje učitelji, profesorji in železniški uradniki. Večinoma sami mladi in samski ljudje. Za sosedno mizo so glasno razpravljali o bodoči veselici.

Pogovor o njej je prispel tudi k Zalini mizi.

»Pa bova šla, ne?« je vprašal Trček gospodično Zajčevo.

»Zakaj pa ne?« je veselo pritrdila učiteljica.

»Vi pa z menoj!« je povabil Zalo Kovač. Priskimala je v znak, da sprejme povabilo.

»Jaz pa ne maram v tisti nepristojni direndaj,« se je dvignila sitna poštna uradnica.

»Kaj je niste povabili?« je očitala Pavla Zajčeva Trčku.

Po kosilu je spremljal Kovač Zalo domov.

»Zakaj ste zmeraj tako zamišljeni?« je hotel vedeti spremljevalec.

»Zmeraj?« se je branila Zala.

»O, da. Kadar kaj vprašam, se vedno ognete pravemu odgovoru.«

»Ali naj se spovedujem vsak čas?«

»Tako malo sem vreden vašega zaupanja?«

»Ne mislim tako, gospod Kovač.«

»Ampak?« je dalje silil vanjo inženir.

»Skrbi imam!«

»A, tako. Rad bi vedel, kakšne skrbi ima lepo in mlado dekle.«

Zalo je njegovo pokroviteljsko omalovaževanje neprijetno zadelo.

»Skrbi me obleka za nedeljsko zabavo,« je skrila svoje misli.

Vprašujoče jo je pogledal.

»Že spet mi bežite. Zakaj?« je otožno odvrnil Kovač. »Jaz vem, da niste tiste vrste ženska, ki samo na kaj takega misli.«

»Zadeli ste, na mojo veliko žalost,« je resno priznala. »Zdaj pa sem doma. Hvala za spremstvo, gospod!«

»V nedeljo vas bom čakal, gospodična!«

»Saj se vidiva vsak dan pri kosilu.«

»To je malo in tako bežno,« je zadrželo hrepenenje v njegovem baritonu.

»Imava pa v nedeljo ves večer za pogovor,« ga je potolažila Zala.

»Danes je šele sreda.«

»Hitro bodo minili dnevi. Bojim se le, da vam bo dolg čas ves večer z menoj,« je hudomušno skrbela Zala.

»Nikdar bi mi ne bilo preveč!« je strastno odgovoril Kovač ter stisnil njeno roko v svoji, da jo je zbolelo.

»Kako ste vihravi!«

»Odpustite!« ji je poljubil roko.

»Zbogom!« se je poslovila Zala.

Mimo je šla gospa Korenova, Zalina starejša tovarišica v uradu. »Videla me je. To bodo ugibali med seboj, pa nič zato, prosta sem!« se je pomirila Zala. Kovačeva odločna možatost ji je bila všeč.

Inženir Mihajlo Kovač se je šolal na Francoskem. S strokovnim znanjem si je pridobil tudi lahkega povojnega duha, ki je učil, da je uživanje vse, najvišji blagor in cilj človeškega življenja. Odpoved, žrtve so bile za takratno duhovno razrvano mladino slabo znani pojmi; a kolikor so bili komu znani, so predstavljali le smešne malomeščanske ostanke iz dobre stare dobe, s katero je vojni vihar dodobra pometel. Vladal je vseobči grabež in dirka za užitki. Mladina si je v takem metežu iskala novih poti in ciljev.

Inženir Kovač je bil sin svojega časa ter je poleg razrvanosti nosil v sebi še nebrzdane nagone polnokrvnega Balkanca, slabo prevlečene s tanko mrežo zapadne kulture. Bil je srednje rasti, širokopleč in močnih, šapastih rok. Pod nizkim čelom so mu bliskale sive oči in pod orlovskim nosom so se smehljale široke, poželjive ustne. Zala mu je bila všeč že od prvega srečanja. Bil

je dober poznavalec žensk. Zaline nemirne oči so mu jamčile za brezdanji ogenj njenega bitja.

»Imeti jo moram,« je stisnil zobe, ko je postal in gledal za odhajajočim dekletom.

»Stojiš sredi trga ko zgubljen otrok,« ga je nagovorila profesorica Slavka, njegova šolska tovarišica, ki je pravkar hitela v gimnazijo.

»No, pač,« je hladno mrrdnil Kovač.

»Aha, tisto mlado uradnico si spremljal,« se je spomnila Slavka in njene črne oči so se nevarno zabliskale.

»Da, imenitno dekle je,« je izzivalno dejal Kovač.

»Nič ne rečem. Tebe pa ni bilo že ves mesec nič k nam!« je ostro očitala Slavka.

»Ne utegnem. Nikar se ne jezi, prijateljica! Drevi pa gotovo pridem.«

»Ni treba! Že vidim, da te mi je vzela,« je Slavka skrivila usta.

»Oho, si ljubosumna?«

Slavka se je ugriznila v drhtečo ustnico.

»Prav nič, Mihajlo! Dogovorila pa sva se, da sva svoja, dokler traja ljubezen.«

»Prav si rekla. A neobvezno z obeh strani. No, zdaj je šla moja ljubezen po vodi,« jo je hladno zavrnil Mihajlo.

»Toda ne moja!« je zavpila razžaljena Slavka.

»Ne vpij! Ljudje se ozirajo. Drevi pridem in ti vse pojasnim,« jo je miril Kovač.

»Dobro, zdaj pa me spremi do gimnazije!« je kar zahtevala.

Vdal se je. Vso pot mu je trosila kakor trnje ostre očitke v obraz. Kovač se je slabo branil. Pred samimi šolskimi vrati pa ji je odbrusil:

»Veš kaj, Slavka! Sama si pravila, da hočeš živeti tako, kakor se tebi zljubi, ker si samostojna in svoboden človek. Kadar bo konec mladosti, boš potrosila na teme pepela in objokovala mladostne grehe. Če pa si drugače čutila, kakor si govorila, mi je zelo žal. Pa tudi jaz sem svoboden človek in delam, kar hočem.«

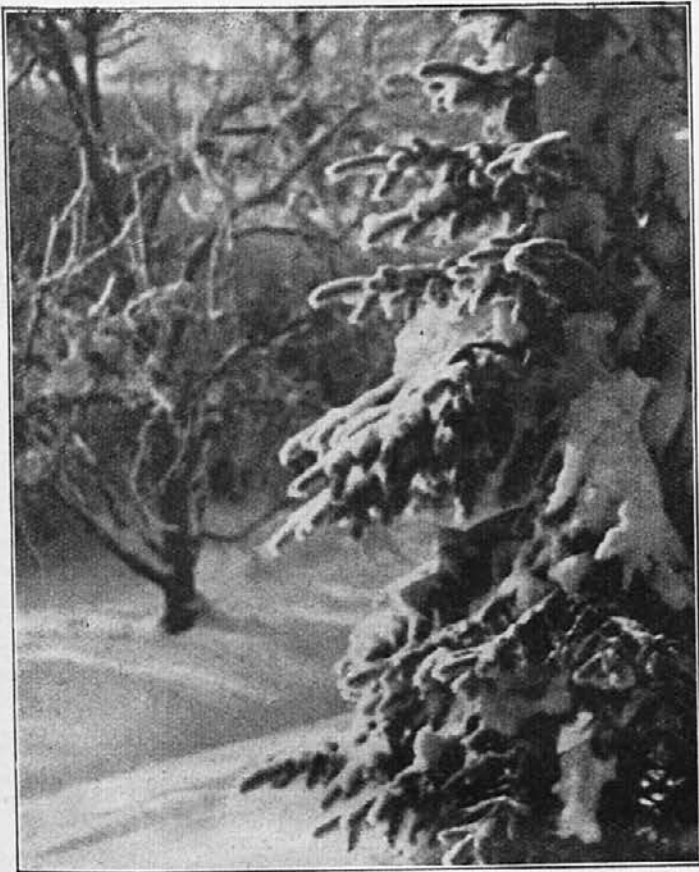
»Surovež!«

Kovač se je poklonil in naglo odšel.

Gospodična profesorica se je tisti dan znašala nad svojimi učenci, slabi redi so kar deževali.

»Kaj se toliko žene. Če se hoče poročiti, naj vzame svojega tovariša Bilko! Tepec je, ali rad jo ima in že nekaj let ji dvori,« si je mislil Kovač na poti v svoj urad. V duhu je primerjal obe dekleti. Slavka je bila nizka črnka z lepimi rokami. »Slavka je beraška skorja proti kraljevski pojedini,« je zadovoljno ugotovil Mihajlo, ki je imel navado, meriti vse po želodcu. (V drugo naprej.)

Božično jutro. (Fot. Fr. Krašovec.)

JASLICE

Joža Vovk

Stari Tonej se je napotil po svetu kakor vsako leto pred Božičem. Ljudje so ga poznali daleč naokoli, saj je že leta in leta kolovratil iz vasi v vas. Tam je bil še kot pobič za pastirja, tam potem za hlapca, tu je kopé kuhal, na vseh žagah je že delal. Nazadnje si je prihranil toliko, da si je celó hišo postavil v bregu nad vasjo. Mlad se ni oženil, čeprav bi se bil lahko, starega pa taka misel tudi ni nikoli obšla.

Pa se je mož postaral, osivel in za delo ni bil več tak kakor svoje dni. Tako ti je včasih dvignil hlod kakor žlico, zdaj pa je začutil, da ne gre več. Bolezen mu je dolgo prizanašala. Bil je pač vsega vajen. Pa tako pri koncu tudi še ni bil s svojimi močmi, le noge so mu oslabele. Palice pa ni maral, če ne, si je mislil, bodo ljudje res rekli: »Tonej, pobralo te je, ne boš več dolgo.«

Navadil se je samskega življenja, vsemu se je nekako umaknil in kar zadovoljen je bil v svoji bajti. Imel pa je dar, ki ni dan vsakomur. Znal je iz lesa izrezovati najrazličnejše stvari. Ptiča je naredil, hišo, svetnika, monštranco, živali, vse od naj-

manjših do največjih. V svoji bajti je v kotu postavil pravo cerkvico iz drobno rezljanega lesa. Še zvonik je imela, line in dva zvona, skoz vrata si pa lahko videl cerkovnika, ministranta in duhovnika pred oltarjem, sveče, svetnike in ljudi v klopeh. Vse iz lesa.

Vso jesen in še na zimo je delal jaslice: pastirje, ovce, kamele, hiše, hlevčke, Jožefe, Marije, kraljev kar celo vrsto. Lepo jih je pobarval, vse kakor je bilo treba. Vsi Jožefi so imeli palice v rokah in sive brade, vse Marije modra ogrinjala in razprostrte roke, vsi kralji pa so imeli na glavah krone, zlate seveda, vsak tretji pa črn obraz.

Tiste dni pred Božičem je Tonej z velikim spoštovanjem in naravnost pobožno še enkrat vse natanko pregledal. Vse je razložil po mizi, vsako podobo posebej vzel v roke, ali ji morebiti česa ne manjka. Vse je bilo v najlepšem redu, le dve ovci sta imeli po eno samo uho in neki pastir je držal v rokah prazen pehar. Narezal je prav drobnih jabolok iz lesa in jih lepo pobarval. In pastir je imel poln pehar darov za ljubega Jezuščka.

Vse je previdno zložil v koš, vmes pa je včasih dejal pest sena, da se ne bi kaj obtoklo. In je šel.

Hladna sapa je brila ob potoku. V gori je bilo vse sivo in je snežilo. Tonej je pokašljal in se komaj kdaj utegnil ozreti sem in tja, ves je bil zatopljen v svoje podobe in računal je, po čem jih bo prodajal.

Tisti dan se je namenil daleč. Okrog doma mu ni kaj prida kazalo, saj so že povsod imeli njegovega blaga dovolj, ker je prodajal vsako leto. Le kaj malega bi morebiti kdo vzel.

Kakor je bil sicer šibak v nogah, jo je še kar dobro pobiral. Tu pa tam je stopil v hišo, pokazal podobe, kako malenkost prodal in spet šel naprej. Kupčija ni bila bogve kako dobra. Ponekod so že imeli podobe iz papirja, ki so jih kupili v mestu, drugod jim Tonejeve niso bile všeč, spet drugim so se zdele predrage. Za božjo voljo so ljudje čudni, je mislil Tonej, njegove podobe vendar niso papir in niso narejene na stroj, to je vse iz lesa in na roko delano! In zastonj spet ne more dati. To ni kar tako narejeno, kakor bi odrezal krajec kruha. Pa-met, pamet, ljudje božji!

»Tole Marijo poglejte,« je razlagal. »Saj je kakor živa. Ali pa tole. Backi so tudi vseh vrst. Ta teče proti hlevcu, ta ima pa kar dva mladička. Hm.«

»Neumnost, Tonej, saj vse skupaj ni nič vredno! To bi znal vsak otrok narediti iz borovčeve skorje.«

To je Toneju zelo hudo delo. Saj ljudje vendar ne vidijo, nočejo spoznati, kaj je lepo. Kakopak, le naj izrežlja kdo tako ovco kakor Tonej, trikrat mu

jo plača! Domov naj gredo gledat njegovo cerkev, pa naj potem rečejo, če je še na svetu katera njegovi samo malo podobna! Vse je v njej: gospod, ministrant, sveče, svetniki in trije oltarji!

Povsod seveda ni bilo tako. Marsikje so bili njegovih jaslic zelo veseli. Posebno otroci so tiščali vanje in Tonej jim je komaj dopovedal, da jih ne smejo prijemati.

»Kupite kaj, vse imam, cele jaslice, lepe Marije in Jožefe, zvezde, kralje, backe, pastirje. Kupite!« je prosil.

Toneja povsod niso poznali, zato niso bili povsod tako zaupni. Bil je pa tudi že daleč. Nič ni pomislil, kar naprej je šel in naprej in sam ni več vedel, koliko ur ima že do doma. Prav za prav bi lahko kje prosil za prenočišče, pa mora jutri v gornjo stran. Na več krajih je obljubil, pa bi mu nemara še zmanjkalo navsezadnje. To bi bilo pa nerodno.

Mraz pa tak, da bi človek svojih prstov kmalu več ne čutil. Brilo je, sneg je neslo kar postrani. Droben in gost sneg, da se nikamor ni videlo. Pota so bila že vsa zasnežena in Tonej je moral večkrat precej natanko pogledati, da ni zašel.

Pri neki hiši je krenil nenadoma nazaj, odkoder je prišel... Dan je že tako na pol zamižal in Tonej mora še nocej priti domov, če hoče jutri mahitati na gornjo stran. Za danes je bil s svojo prodajo čisto zadovoljen. Seveda, tako lahko, kot bi kdo morebiti mislil, ta reč ne gre. Kaj pa hoče, od daleč mu pa tudi ljudje ne bodo metali denarja v koš...

Pri škarjah v železarni. (Fot. Slavko Smolej.)

Gazil je visok sneg. Čutil je, kako se bolj in bolj utruja in da mu v život postaja vroče. V roke ga je seveda zeblo, a naganjala ga je sapa, da ni čutil. Da je le pot prava. O, saj se Tonej zgubil ne bo, tudi ponoči ne. Ni ga tod okoli koščka sveta, kamor bi ne stopila njegova noga. Saj je tamle pri Lovričku služil pet let, kako bi zdaj ne poznal poti?

Še dve uri.

To je prav za prav veliko, dve uri. Ali pa ne, če bi pot ne bila taka, če bi sonce sijalo, namesto da sneži. Zdaj pa zdaj je Tonej stresel klobuk, sneg stepel z ramen in si obrisal obraz. Tako zoprno je, če se na človeku topi sneg in kaplje lezejo skozi obleko in dosežejo kožo. Toneju so se začele počasi noge upirati; kar ni mogel več ubrati pravega koraka. Seveda, nič čudnega, saj je tudi naredil že lepo pot danes. Prej je doma posedal, zdaj pa en dan toliko obrede.

Burja mu je nagajala, da je moral pri nekem kozolcu postaviti koš na tla in se nekoliko oddahniti. Samo toliko, da spet pride malo k moči. Bo vsaj lahko preštel, koliko podob mu je še ostalo. Še denar bi lahko preštel, a ima premrle prste, še backe bo z njimi komaj prestavljal.

O, nesreča! Spotoma mu je veter na košu odgrnil prtiček in sneg je naletaval naravnost med ovce in Marije in Jožefe in hlevčke in zvezde. Oh, da je moral imeti Marije ravno na vrhu! Toliko se je mučil z barvanjem, vse bo uničeno. Ali naj jih nocej začne spet barvati? Ko pa se morajo več kakor pol tedna sušiti! Takrat bo pa Božič že proč... Ti nesrečni backi, ljuba Marija nebeška! Toneju se je ob tem pogledu utrnila solza iz očesa in neslišno padla v koš, tja na svete podobe. Zazdelo se mu je, kakor da je storil velik greh. Kaj naj revež zdaj počne? Saj je bil sam nase kar hud. Lahko bi bil malo bolj pazil! In boljšo barvo bi bil lahko kupil, táko, ki tudi mokrino prenese. In še svetovali so mu takó. Samo malo je bila dražja, pa je ni hotel. Pohlep, pohlep! Samo Tonejev pohlep je tega kriv! Poceni je hotel kupiti in drago prodati. Pohlep! »Oh, odpusti, Jezušček, odpusti, ljuba Mati božja, da vaju nisem bolje naredil!«

Tonej je stal pred svojim košem kakor otrok pred razbito igračo. Sam ni vedel, da joka in moli zraven, da ne umakne oči od tistih Marij, pa ne najde med njimi ene, ki bi bila malo Mariji podobna, táki, kakor jo je bil naredil. Še njegovih mokrih rok se je oprijela barva, vse pisane roke ima že.

Slednjič je vendar sklenil, da bo pač najbolje, če za zdaj vse pusti, bo že doma vse posušil in popravil in morebiti bo še vse spet dobro. Da je mogel

Ivan Kos (Maribor): Opoldne.

biti tako neroden! Seveda, potem pa ljudje morajo reči, da njegovo blago ni fige vredno! Ta nesrečni Tonejev pohlep!

Pomel je roke in spet zadel svoj koš. Zmračilo se je, da je komaj videl pot pred seboj. Neslišno je snežilo in sneg mu je neslo v obraz, čutil je, da ga mraz trese po vsem telesu. Napak je naredil, da je počival. Prej ga je pot ogrela, celó pót je začutil po telesu, potem ga je pa pod kozolcem veter prepihal. Pa Bog sam ve, kaj bi se morebiti še vse hujšega zgodilo z njegovimi podobami, da ni šel počivat.

Čim bolj se je bližal domu, tem več je bilo snega. Do kolen mu je že segal. Saj ga je tudi nebo trosilo ves dan in že prej ga je bilo precej. Vsaj en dan prej naj bi bil šel na pot! Čakati pa zdaj tudi ne kaže, Božič je tu in ko mine, nihče več ne bo kupoval njegovih stvari.

Zapihalo je znova. Tonej se je vselej sklonil in postal. Noge so se mu šibile. Pot je šla v célo. Že mu je prišlo na misel, da bi bilo vendarle bolje, če bi bil nekje prenočil. Pa kako lahko bi. Zdaj pa še tema! Saj kmalu ne bo nikamor več videl. Res, pot pozna, pa... Saj že vsak korak naredi s silo, trudi se za vsako stopinjo. Koš je težak. Le zakaj,

ko vendar ni v njem toliko robe in še ta je lahka, suh les. Misel na razmočene podobe mu spet ne da miru. Po licih mu drse kaplje. Ne ve, ali je to stajan sneg ali so solze. Ko bi že vendar bil doma. Pa je še daleč. In pol ure nobene hiše! Samo žaga bo kmalu, tu na ovinku... tamle je. Prazna je in stoji. Pod streho bo pa le. Odpočil se bo in ogrel.

Stopil je po kratkem bregu, oprijel se za podboje in sedel. Sedé je snel koš. V temi je otipal bruno in dobro je vedel, da bo tod varno. Stresel je sneg raz sebe, si zmel roke, potem jih pa tesno stisnil v žep. Zunaj je včasih zapihal veter, da je zaškripalo trhlo tramovje. Dobro je čutil na obrazu, da je od strani neslo sneg pod streho, in se je odmaknil. Imel je težke noge in bolele so ga. Mraz ga je tresel, da je zobe stiskal. Samo malo se bo odpočil, samo malo, potem bo šel takoj naprej, do prvih hiš bo že prišel, tam pa so dobri ljudje in ga ne bodo podili v noč. In spet je v temi pred seboj čisto razločno videl podobe, ki so vstajale pred njim: mokre Marije, zamazane kralje, backe vseh barv, celó rdeče in zelene... O kakšno nečast so doživele! In kdo je tega kriv? On sam, on, Tonej! Ko ni pazil, ko iz pohlepa ni kupil take barve, kakor se za Marijo in za svete Tri kralje spodobi.

Toneju se zdi, da se je ogrel. Po vsem telesu je začutil silno ugodje. To mu je tako dobro delo, kakor da sedi doma pri svoji peči. Tu se bo vsaj pošteno odpočil. Nič ne bo potem iskal hiš, naravnost domov jo bo lahko mahnil, saj se bo tu odpočil in potem bo svež, kakor je bil zjutraj. In ne bo čakal jutrišnjega dne, takoj ko pride domov, bo prebarval vse podobe.

Nenadoma ni več mislil, niti na pokvarjene podobe ne. Tako je bil zadovoljen z vsem, da ga je obšel mir. Ali ga nekdo boža? Ali res ni več okrog njega tako tema? Ne, nič se ni zgodilo, le počiva Tonej, počiva in to mu neskončno dobro dé. Še mraza več ne čuti in nič ne ve, da mu veter še vedno nese sneg v obraz. Nalahno se mu zapirajo oči in pogled mu nekam utone.

Samo od daleč, prav od daleč še gleda v svoj koš in ogleduje tisto čudno nesrečo s podobami, ki si je ne zna več razložiti in si je ne žene več k srcu.

Tonej je na žagi zaspal.

Pa je čisto razločno videl pred seboj Marijo in Jezuščka in svetega Jožefa. Vse je videl. Po snegu so šli. Do kolen so gazili kakor on. Marija je imela prav tako modro haljo, kakor da jo je Tonej naredil. Razprostrte roke je imela in žive oči. Prav nobenega madeža ni bilo na njej in prav nič ni bila mokra. Jezuščka je nesla na razprostrtih rokah, sveti Jožef je šel za njo in imel je sivo brado in palico v roki. In potem je videl cele črede ovc, majhnih in velikih, nekatere so se pasle, kar po snegu je rasla trava, nekatere so hitele naprej, spet druge so vodile mladiče s seboj. In vse se mu zde znane, saj jih je moral že nekje videti... Ah, da, to so njegove ovce, njegove...

Ali ni to cerkev? Je, je, cerkev, tista cerkev, ki jo je sam naredil, ki jo je izrezljal. Trije oltarji, ljudje, svetniki, sveče, gospod in ministrant, monštranca, vse, vse. Moj Bog, Tonej vidi čudeže. Po svoji cerkvici hodi, on sam hodi in ogleduje in se čudi. Vse je živo. Tam gre Marija v modri halji, Jožef in ovce, zadaj kralji, veliko jih je in vsak tretji ima črn obraz. Pastirji! Glej čuda, prvi gre tisti, ki mu je še danes zjutraj nasul jabolk v pehar, majhnih, lesenih jabolk in jih lepo pobarval. Vse je v tisti mali cerkvici, kar je Tonej kdaj izrezljal, še ptiči frče pod stropom.

Tonej je srečen.

Pesem sliši, a ne ve, odkod prihaja. Seveda, angeli pojejo, božično glorio pojejo Jezusu.

Tonej strmi v čudež in zazdi se mu spet, da mu je nekoliko mraz in da ga nekaj čudno stiska za vrat...

Potem je zaslišal zvonjenje. V njegovi cerkvi je z obema zvonilo.

*

Čez dva dni so našli Toneja na tramu pri žagi. Poleg njega je bil koš s svetimi podobami, sneg ga je bil že na pol zamedel.

Tonej je tisti večer zmrznil in potem ni bilo nikogar, da bi prebarval njegove jaslice, njegove svete podobe.

NA SVETI VEČER

Emanuel Kolman

*Nad goro zarja med oblaki izgoreva
in tih nad poljem zgrinja se večer.
Nalahno sem nocoj odprl dver,
da daljnih zvezd ne zamudim odseva.*

*Kdorkoli bi me zdaj tolažbe prosil,
o, z njo bi tudi svoj nasmeh mu dal,
da vsak bi z mano se nocoj smehljal.
Kako bi sam vso radost s sabo nosil!*

SIN

Leopold Stanek

*V naročju mi je sin zaspal.
V mravljincih roka dreveni —
kot mrtvec je težak postal.
Zdaj na kolenih mi leži.*

*Ročica mehka je ostala
od igre v težki dlani moji:
peščica tale bo kovala
nekoč usodo poti svoji.*

*Poljub na čelo tih mu dam,
ki vsega pramen kodrov krije:
nekdaj se bo napela tam
mu polt in misel v njem zasije.*

*Uho prislonim sinu tiše
in dlan mu dam na srčno stran:
tam bije ura — dolgo li še? —
ki točno meri noč in dan.*

*Le spi, le spi, moj sinko ljubi,
spočij si roke, glavo in srcé.
Da solz ne vidiš, prav je tudi.
ko mislim nase in na té.*

V A D V E N T U

Francè Kunstelj

Mlada je dela na javorovo mizo sajasto petrolejko, da bi bolj videla zbirati fižol. Otroka sta slonela na peči, oprta s komolci. Kozle paseva, sta dejala in se leno brcala z nogami. Moža je vzela noč. Je že spet stopil k Pirnatu na kozarček, bržkone, saj je že ves večer godrnjal, kako ga žeja po klobasah, ki si jih je privoščil za malico, ko je prišel iz gozda.

Stari Andrejec, preužitkar, je sedel na vegasti klopi ob peči. V naročju mu je čepel pehar. Turščico je robkal, mlada ga je nekaj dni sem pri-ganjala, češ da ni za nobeno rabo več, turščico pa že lahko orobka. Milo se mu je storilo, ko je pomislil na svoja leta. Sedem križev mu je ljubi Bog že naložil, najrajši bi zinil proti mladi vsaj skromno in pohlevno besedico, morda bi se kako opravičil in ona se ne bi več nad njim usajala, saj se vendar ne spodobi. Pa vse skupaj se mu je podrlo. Še pogum mi je začel lesti v grob, si je šepetal v omahujoče srce. In od tistikrat mu je često prišlo na misel, da mu je obraz še bolj suhljat, da se mu barva upadlih lic preлива kakor v nezdravo rumenico in da je zadel na izmučena pleča že osmi križ, ko se je spomnil na mlada dva.

»O vahtih so se kar pošteno dregnili. Sprti so spet s starim,« so si pripovedovale sosede in dodajale še bogve kakšne mogoče in nemogoče novice.

»Pije, pije. Stari mu pa seveda očita,« so šušljale. »Saj je ona prav taka. Samo na zunaj se ti tako tercijsko vede. Jaz že ne bi šla tolikrat k obhajilu, kakor si ta upa.«

»Kako bi bilo mene sram!«

»Hm, mene, mene...«

Najsi je bilo slišati karkoli, stari Andrejec je molčal kot noč in se ni spustil niti v najmanjši prepir, čeprav ga je dostikrat zgrabilo, da bi izlil v oba mlada, kar ga je mučilo in kar je ujel mimogrede na uho — veliko tako ni govoril s sosedi.

Da bi vsaj vedel, zakaj jima je postal zadnje čase tako odveč, da ga komaj še trpita!

Slutim malo, celó sanjalo se mi je, si je razkladal kakor nadobuden šolar, postaral sem se, postaral. Vem, takole je: starosti se vsak otepa kakor smrti. Pa ne uide jima. Odveč sem jima, odveč.

Otroka na peči sta počasi utihnili. Mlajši je zadremal, zadehlá vročina puhteče peči in spanec sta ga zmagala.

Samo stara ura, sloneča tam ob vratih, se je oglašala med zamolklo padanje fižola z mize v lonec in grizeče škrtanje robkarja. Mučno in dolgočasno je postajalo v sobi.

»Saj lahko ležete, kaj se boste toliko silili v noč, čez dan bi se bolj poprijeli!«

Molk.

»V ponedeljek bom dala v malin. Saj vem, da bom morala še sama dobro migniti, da bo šlo tako, kot se spodobi. Le kdaj se bo turščica posušila!«

Njen glas je bil rezek, odsekan in osoren. Poznalo se ji je, da bi se rada še bolj razrepenčila, kajti nervozno je spuščala fižol v lonec in hitela z zbiranjem, čeprav se ji ni prav nikamor mudilo. Le starega je hotela na vsak način spraviti iz hiše. On pride morda prècej, stari ga ne sme videti, če bo pijan...

Andrejec je molčal. Še ozrl se ni proti luči za mizo, kjer je čepela ona. Njegove nenavadno drobne oči so se srepo in trdo zapičile v rumeno turščico, kot bi štele vsako zrno, ki je spolzelo med dolgimi prsti v pehar. Samo to se mu je le čudno zdelo, da ga skoraj s silo goni v posteljo. Saj včeraj ga ni.

»Še tale češarek,« si je dejal pritajeno in boječe, »potlej pa grem v božjem imenu. Saj imam dosti za nocoj.«

Še nekajkrat je zaškrtal. Potem je odložil delo in se okorno dvignil.

»Pa nikar tako ne robantite navsezgodaj, če mislite v cerkev. Ali se ne morete bolj po tihem okomatati? Zmeraj mi otroka zbudite, potlej mi pa revše ne zaspri več!« je malodane prenglas siknila v starega, ki je že pritisnil na kljuko, in se ni ozrla v visoko, suho postavo, ki se je že pripognila, da bi stopila v čumnato.

Zdaj pa, kot bi ga udarila po hrbtu! Zazdel se je sam sebi kakor tisti otrok, ki ga je nekoč pretepel, ker je kradel, pa se je zvil pod njegovi nogami kakor črv. Tako se je zazdel v tem hipu ponižan pred njo.

»Tak še v cerkev da ne bi smel?« se je obrnil ves osupel. Iztrgalo se mu je. Udaril bi in ji zabrusil pod tisti zaripli nos, češ naj na svojega malo bolj pogleda. Ali ta nič ne zbudi otroka, ko tako pozno prihaja domov? Kako se mu včasih že v hoji pozna, da je pregloboko v kozarec pogledal. Vse bi prišlo na dan... Pa kaj, ko bo morda še bolj ponižan, kot je zdajle, morda mu bodo — kar Bog ne daj — branili celó k skledi... Kaj pa potlej? Zaškripal bi najrajši s črnimi, čeprav že segnilimi škrbinami in jezno pljunil: sram vas bodi, da imate toliko, pa mi ne privoščite!

Tisti trenutek se mu je vse podrlo, kot zmeraj. Še za tiste besede mu je bilo žal, da bi se najrajši opravičil, češ saj nisem tako hudo mislil, samo preneglil sem se.

Kakor prihuljeno se je zmuznil skozi nizka vrata in stopil v temno čumnato, kjer je bival kakor puščavnik.

Vegaste deske so zajokale pod nogami, ko je iskal v omari svečo. Pod je bil nagnit, les je dišal po plesnobi in vlagi. Zasmrdelo je po vžgalicah, ko je prižgal, pa Andrejec je bil že vaju. Tudi zadehlo je bilo v čumnati, že od jeseni sem ni nič prezračil. Zeblo bi ga, zeblo.

Razpravil se je in legel.

Skoraj vroče mu je postalo od razburjenja. Dolgo v noč ni mogel zaspati. Buljil je v gluhe stene, kot bi oprezno poslušal, če bo ona še kaj govorila, ali če bo on prirobantil in se bosta menila o starem, kako se je mislil znesti nad njo, in tako dalje. Silil se je, da bi odmolil vsaj desetko rožnega venca, po navadi ga je kar v postelji, če ne drugače, pa na prste; nocoj mu pa ni šlo. Svete skrivnosti so bile daleč tam v temi, ni jih mogel doseči; čim bolj se je revež trudil, tem bolj se mu je zdravamarija mešala, da je navsezadnje pustil vse, kot bi ga razdražil skušnjavec. Pokrižal se je in globoko oddahnil kot utrujen romar, ki je dospel na cilj. Spet mu je stopilo pred oči, ki so bile že žejne počitka, in v duši se mu je trgalo: kaj je z njima, da sta tako surova? Križ božji, da bi zdrav vstal, angel moj, zatisni mi oči!

Tolažbe ni čutil. Tisto noč je tudi slabo spal.

Jutro je začelo dremotno mežikati in poljubovati zemljo. Stari Andrejec se je že napravil, posegel s palcem v žegnanček ob vratih, se pobožno pokrižal in stopil prav po tihem skozi kuhinjo in vežo.

Oton Gaspari. (Linorez.)

»Danes se ne bo ščenè nebogljeno zbudilo, še mlada me ni slišala; nič ni zakašljala.«

Rahel, mehak in prijeten veter mu je hušknil v koščena lica in ušesa, ki so se stiskala v veliko polhovko kakor prezebli mladiči v gnezdo. Kot na varnem se je počutil, ko je stal na pragu.

»Vendar je odjenjalo,« je dejal sam pri sebi. Vtaknil je dolge roke v žepe oguljene, skoraj prevelike suknje in odkrevsal v dolino k zornicam.

»A, južnik je; se bo spremenilo, se bo; zdajle za mlaj. Spet bo kaj belega za praznike. Da le žlomarice ne bi bilo.«

Ves drugačen je bil kot sinoči. V srcu ni več čutil tiste razburjenosti, ki mu ni dala spati, vse je šlo mimo, kot bi se zgodilo že bogve kedaj. Nerodno je stopal, včasih mu je rahlo spodrsnilo, da je lovil ravnotežje v mehkem in mokrem snegu.

Čez Polje je zavil in stopil na glavno cesto. Čeprav malo dlje, si je mislil, saj sem zgoden, ne bom mudil; kako bi gazil ondi!

K zornicam ...

Letos že še, je razmišljal kakor v skrbeh. Bog bodi zahvaljen! Kakor bi jih vabil, so mu prišla v spomin tista zlata jutra, ko sta hodila z materjo v cerkev k zornicam. Lepo je bilo, lepo, je modroval kakor otrok, ki je zgubil mladost, rad sem zahajal. Ne vem, kaj je pa danes z mladimi: še starim branijo ... Jezus, spet se boš rodil in stopil na to grešno zemljo. Da bi se spametovali! Grunt, zemlja! Kaj bo vendar, če bo mladi tako životaril, grunt bo začel umirati z mano vred!

Blage misli so ga obhajale kot zveste spremeljevalke, nič grešnega ni bilo v njih. Otroško se mu je vzradoval obraz, če si ga pogledal bolj od blizu, ko se je za hip zasvetil v obcestni električni luči; potem pa je mož plaho utonil v dolgi senci.

Na moč je sopihal, ko si je otepal pred cerkvenimi vrati težke škornje. Pot ga je očitno zdelala.

V cerkvi je bilo že na pol svetlo. Cerkovnik je pravkar odložil dolgi kajfež, ko je nažgal sveče za službo božjo.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus!« se je skoraj na glas sklonil do očanca, ki je slonel v klopi za prvim stebrom, in šepetaje prebiral molek.

»Amen na vekomaj!« je mrmraje in z raztrganim glasom zategnil sosed.

Stari Andrejec je segel globoko v žep po molek, se oddahnil kakor utrujen in dodobra zdelan ter vdano poljubil velik križec.

Duhovnik je pristopil.

Stari Andrejec je molil. Molil zase, da bi ga ljubi Bog potolažil in naredil vse prav, da bi ga mlada dva vsaj za praznike prijazno pogledala,

da ne bo greha v dušah. Molil je za mladega, da bi se spametoval, da ne bo trosil denarja kar tako. Molil je še za otroke, da bi njegov rod ostal na zemlji, katero je sam s tako ljubeznijo obdelaval.

Mlada je že držala v roki veliko golido, da bi stopila v hlev, ko so zaškripala težka vežna vrata. Na pragu se je pokazala moška postava. Neki fantin je bil, bržkone Čeparjev vajenec gori z Vrha. Izenadil jo je, ker je prišel tako zgodaj.

»Po očeta pojditel!« je izgovoril skoraj v eni sapi, ko je komaj pozdravil.

»Kaj pa je?« mu je osupla zastavila, kot bi hotela reči, naj vse takoj razjasni, ali pa naj se ne šali.

»Čez stopnice so padli, spodrsnilo jim je, ko je tako spolzko gori na cementu.«

»Kje na cementu?«

»Gori pred cerkvijo, pravim vendar.«

»Jezus Marija! Pa kaj je zdaj?« je nestrpno silila vanj.

»Saj veste, stari so, slabo vidijo, pa jim je zmanjkalo tal. Sila je. Hitro!«

Zaskrbelo jo je in toliko da ji ni šlo na jok, ko je stopila v hišo in spravila moža pokoncu.

Pripravila sta koleselj, sani so bile v popravilu.

»Saj sem jim pravila, naj ne hodijo. Pa si niso dali dopovedati. No, zdaj so jo pa skupili.«

On je gledal mrko in zaspano prédse, poznalo se mu je, da je sinoči pozno legel. Švrknil je konja in kakor v prikriti razburjenosti mu je ušlo:

»Trma je trma. Same sitnosti nama napravlja.«

»Saj tako ne bodo dolgo,« ga je prestregla, očitno zato, da bi ga pomirila.

Nato sta molčala.

Drug drugemu sta gledala v srce, a nista se upala spregovoriti, skrb in čuden sram jima ni dal do besede.

Starega je moralo kar precéj, kajti niso ga mogli spraviti k zavesti. Za prst od očesa nad dolgimi, že belimi obrvmi se mu je pocedila kri; ob sencih je dobil majhno rano, ki mu je kmalu dodobra otekla. Poklicali so zdravnika, ki je skomizgnil z rameni, češ previdno ga spravite domov, več vam ne morem svetovati.

Ni bilo še pet dni mimo, ko je pozvonilo iz farne cerkve cinglje.

»Kačarico je vzelo,« so govorili.

»O ne! Moški bo, saj slišiš,« so menili drugi.

»Morda je pa starega Andrejca stisnilo,« so si po vasi razlagali, ko so zaslišali milo doneči navček.

»Včeraj pod noč so ga deli v sveto olje.«

»Ta že ni čakal novega leta.«

»Zdaj bo pa vendar konec tistega večnega prepira pri hiši,« so si govorile sosede, bolj po tihem seveda, v srcu pa so le pomilovale starega Andrejca, češ, saj je bil vendar revež, odkar je ovdoval in izročil mlademu.

»V cerkev je pa zmeraj rad zahajal.«

»K zornicam skoraj vsako jutro.«

Mlada dva sta tiste dni bolj molčala. Stopilo je mednju nekaj, da ju je prevzelo kakor sram, porojen v dnu skesanega srca. Ona je pustila v farovžu, ko je odštevala za pogreb, stotak več. »Bo pa za bilje,« je dejala župniku, ki jo je začudeno pogledal, rekel pa nič. Tudi mladega je očetova smrt nekam zresnila, da se precej časa ni pokazal v gostilno; za sedmino pa ga je žena celó pregovorila, da je šel z domačimi k obhajilu za očeta. Taka je bila navada.

GORIŠKI SLAVČEK

Bogdan Kazak

Letos (1936) je minilo trideset let, kar je spomladi zapel labodnico - prigodnico svojemu prijatelju, zadnjemu slovenskemu goriškemu nadškofu in ilirskemu metropolitu dr. Sedeju, in se jeseni preselil v milejše podnebje.

Oživel je v meni nekaj osebnih spominov nanj, ki se blešči na našem narodnem nebu med prvimi in najlepšimi zvezdami. Morda bo prav, ako se ti drobci otmo pozabi.

* * *

Simon Gregorčič je bil nam, srednješolskim dijakom v Ljubljani, očividni božji poslanec, narodni prerok in vodnik. Že v nižjih razredih sem znal vse njegove Poezije na izust, v višjih razredih smo se v slovenski uri kosali, kdo zna lepše podati njegovo Soči ali Oljki ali Človeka nikar.

Naše splošno navdušenje za Gregorčiča so kalili nekateri bolj redki tovariši, ki so pod vplivom znanih ocenjevalcev očitali Gregorčiču razne verske

Oton Gaspari. (Linorez.)

zmote, stritarjevsko svetobolje, najbolj pa so mu šteli v zlo, da je kot duhovnik opeval toliko zaljubljenih snovi. Mene je sicer zajelo gibanje, ki se je začelo s prvim katoliškim shodom v Ljubljani, tudi sem kot višjegimnazijec prišel v dijaško priložo Mahničevega Rimskega Katolika, a dr. Mahnič in drugih ocena Gregorčičevih pesmi se mi je zdela stvarno zgrešena. Temu svojemu prepričanju sem dal izraza v prostem predavanju, ki sem ga imel kot osmošolec o Gregorčiču kot vzornem domoljubu. Naš profesor slovenščine, Matej Vodušek, znan doberničnik in dober poznavalec dijaških razmer, je predavanje pohvalil in se mi čudil.

Še tisto leto (1895) sem prišel kot goriški bogoslovec v osebne stike z goriškim bogoslovnim profesorjem dr. Antonom Mahničem, ki me je povabil na razgovor o ljubljanskih dijaških zadevah. Povedal sem mu odkrito, da njegov Rimski Katolik odbija mnogo dobrih dijakov zavoljo prerezkega ocenjevanja naših pesnikov in pisateljev, ker da preiskuje njih dela kot verske ali modroslovske razprave in jim podtika časih svoje domneve, ki jih pesniki in pisatelji zavračajo kot sebi tuje.

Učeni gospod je med mojim govorjenjem šaril po predalniku, prinesel iz njega slatinsko steklenico vina in natočil dve čaši. Ko sem končal, je dvignil svojo čašo in rekel: »Pijva, da se laže razgovoriva!«

Bil je kraški teran, bržkone pridelek dr. Mahničeve domačije.

Nato se je on precej dolgo zamislil, zroč s svojimi jasnimi očmi čezme v daljavo, trčil vnovič in vzdihnil: »Kako malo me razumete! Ne samo vi mladi, tudi zreli in izobraženi možje, celo stanovski tovariši!¹ Ali ne uvidevate, da je vse moje prizadevanje samo borba za načelnost in doslednost v slovstvu, umetnosti in javnem življenju, prav posebno pa proti pogubnemu polovičarstvu, ki se pod laskavim imenom strpnosti in naprednosti šopiri med nami kot strupena kuga?«

»Priznavamo in popolnoma odobrujemo vaše brezosebno in požrtvovalno borbo za načelnost in doslednost v vseh panogah javnega življenja, ne strinjamo pa se vselej in vsakokrat z načinom te borbe.«

»Povejte kaj primerov!« je rekel in nalil.

»Vaše odločno zavračanje in pobijanje vseh, ki namenoma izpodkopujejo vero in nравnost, vzbuja splošno občudovanje in priznanje, da pa ocenjujete skoraj z isto strogostjo ali brezobzirnostjo dobrohotne ljudi, ki se jim v delu primeri kakšna pomota

¹ Bržkone je takrat mislil na ljubljanskega bogoslovnega profesorja dr. Fr. Lampeta, urednika Doma in sveta, kateremu je menda v istem času očital, da Dom in svet podira, kar gradi Rimski Katolik.

ali nejasnost, vzbuja pri prizadetih javnih delavcih odpor, pri razsodnih opazovalcih pa pomisleke ali obžalovanje.«

»Koga imate v mislih?«

»Pesnika Gregorčiča.«²

»Zares, Simona Gregorčiča sem kot pesnika strože prijel radi njegovih pesmi, in sicer zategadelj, ker je duhovnik. Kar sme drugi, ne sme duhovnik!«

Srebala sva po malem teran in se pričkala o spornih Gregorčičevih pesmih, kakor O nevihti, Človeka nikar in drugih.

»Ali ni pohujšljivo, da duhovnik poje zaljubljene pesmi?«

»Zakaj bi bilo pohujšljivo, če iz vse zbirke, vsaj zame, ni razvidno, da je bil ta pesnik kdaj zaljubljen?«

»Pesmi so same po sebi lepe, torej izliv pristnih čustev, kakršnih pa bi duhovnik ne smel imeti, še manj razglašati svetu!«

»Zakaj pa ne?« sem odvrnil drzno, morda mi je pomagal teran. »Pesnik opeva svoje dogodljaje in svoja osebna čustva, more se pa vživeti v usodo koga drugega in izraziti tisto, kar čuti in doživlja v tuji vlogi, in zapeti tako pristno, kakor da se tiče vse to njega samega. Ali ni čudno, da so Gregorčičeve zaljubljene pesmi večinoma deklishe?«

Zelo sva se dajala, a pri slovesu me je prijazno povabil, naj še pridem. Svetoval mi je, da se poprimem modroslovja, in mi podaril svoj modroslovni priročnik.

Leto dni kasneje je odšel dr. Mahnič za škofa na Krk. Mnogi časnikarji in pisatelji so se oddahnili, goriški siromaki in dijaki pa so žalovali za njim.

* * *

Osebno sem spoznal Gregorčiča mnogo let kasneje. Bolehnost in menda dolgočasje sta ga pregnala s prijaznega Gradišča, da se je preselil v Gorico, kjer je imel polno prijateljev in vnetih častilcev. Pozno jeseni istega leta (1903) sem se naselil kot zdravnik v najbolj prometni goriški ulici (nekdaj Gosposki ulici) in čakal obiskovalcev - bolnikov. V tem čakanju sem večkrat slonel na oknu in gledal živahni promet. Že prve dni svojega goriškega bivanja sem spazil značilno osebnost, ki se je pojavljala ob določenih časih na ulici. Po slikah sem prepoznal v njej pesnika Gregorčiča, ki je hodil ob četrtkih in časih tudi ob ponedeljkih po kosilu v gostilno Pri treh kronah, kjer so se zbirali po-

² Takrat je živel v Gorici bogoslovni profesor dr. Anton Gregorčič, ki se je prav v tisti dobi povzpela za voditelja slovenske goriške politike. Tudi s tem je imel dr. Mahnič hude boje zavoljo njegove politike.

V. Demont-Breton: Sin je tam daleč...

deželski duhovniki in veljaki; druge dni ob mraku pa je hodil na drugi konec mesta, kjer so se shajali slovenski meščani v gostilni Pri zvezdi.

Bil je nadpovprečno visoke, sloke postave in sorazmerno drobne glave, precej suhljat. Obraz mu je bil gladek, brez znatnih gub in nežnih, skoraj dekliških potez, polt zagorelo zdrava. Nosil je naočnike, ker je bil še v tistih letih (blizu šestega križa) kratkoviden. Na cesti je bil večinoma razoglav, ker je neprestano odzdravljaj, saj ga je vsak tretji človek pozdravljaj, zlasti številno dijaštvo kar vprek. Trdi polvisoki klobuk je sukaj večinoma v roki, lepo in visoko obokano čelo in dolgi temni in gladko počesani, zadaj nekoliko kodrasti lasje so ga delali mladeniško lepega, drža in hoja pa sta razodevala leta in bolehnost. Držal se je namreč nekako okorelo in rahlo sključeno; stopal je, opirajoč se na sprehodno palico, nekako neokretno in negotovo, kakor da ga bole udje in sklepi ali da se boji, da se spotakne. Večkrat je pogledaval na tla in opazoval tlak na hodniku, za katerega so takrat precej zanikrno skrbeli.

Moje scestno poznanje pesnika se je kmalu spremenilo v osebno, in sicer Pri zvezdi, kamor me je povabil prijatelj, odvetnik dr. Francè Pavletič.

Pri zvezdi je bila takrat najbolj cenjena slovenska gostilna. Podnevi so jo polnili okoličani, zlasti vipavski vozniki, zvečer pred večerjo so prihajali na vedno zanesljivo kapljico in razgovor »politiki«, kakor dr. Anton Gregorčič s svojo »senco«, stalnim spremljevalcem Jankom Hočvarjem, urednikom njegovih listov, profesor Ivan Berbuč in nekaj drugih starejših izobražencev. Pred večerjo se je ta družba že poslovila, na vrsto je prišla druga zasedba, družba starih fantov, samcev, ki so hodili v gostilno večerjat. Med temi so prvačili profesor Ivančič in vadniški učitelj Sivec, oba Podkrnca, ožja Gregorčičeva rojaka, Fran Ferfila, ravnatelj goriške plinarne in elektrarne, svak pokojnega profesorja in pisatelja Frana Erjavca. Te družbe se je držal tudi trgovec Franc Kavčič, ki so mu bili kot vdovcu večeri doma menda dolgočasni. Trétnja skupina je prihajala po večerji in ni bila ne stalna ne enovita. Dr. Pavletič je bil domačin, drugi smo

bili večinoma mlajši priseljenci. Časih nas je bila vsa »gosposka« soba polna, časih smo zasedli komaj dve omizji. Med temi priseljenci se je drugo ali tretje leto po mojem prihodu pojavila kranjska trojica; Gašper, Miha in Boltežar so se imenovali med seboj, a v širši javnosti so bili znani kot suplent dr. Karel Capuder, odvetniški pripravnik dr. Josip Dermastia in urednik Francè Kremžar.

Taka je bila takrat večinoma družčina Pri zvezdi, družčina, ki je bila prav za prav samo okvir osrednji osebnosti, pesniku Simonu Gregorčiču. Ta je prihajal že zgodaj in se razgovarjal s prvo skupino, redno je počakal še drugo, da je hodil domov ali s profesorjem Ivančičem ali trgovcem Kavčičem, časih se je zakasnil, a pred deveto od nas poslovil. Tudi če je bil ves večer v gostilni, je znašal njegov zapitek dve ali največ tri osminke. Drugi, posebno mlajši, nismo bili tako skromni in natančni glede mere.

O sebi ali svojem delu ni nikoli govoril, pač pa je rad kramljal o slovenski in slovanski književnosti in se otroško veselil vsakega napredka ali uspeha Slovencev sploh in goriških Slovencev posebej. Vsakega izmed nas, ki smo se priselili, je odkritosrčno pozdravljal kot borca za narodne pravice. V pogovoru si je odmaknil naočnike proti koncu nosa in upiral svoje globoke oči nad naočniki presunljivo v novega znanca, kakor da mu je hotel prodreti do dna duše. Govoril je počasi in mehko, glas mu je bil čist in zvonek, skoraj pojoč in kar v srce segajoč. V njegovi navzočnosti se nihče ni upal zbijati kakršnihkoli šal, ki jih on ni maral, saj se ne spominjam, da bi ga videl kdaj, kako se smeje. Edini profesor Ivančič ga je znal s pripovedovanjem kakšne dijaške objestnosti ali burke pripraviti do nasmeha.

Včasih smo igrali tarok, največkrat profesor Ivančičev »minustarok«. Ta posebna igra je bila nasprotje navadne, dobil je namreč tisti, ki je napravil najmanj točk, soigralca ali soigralci so mu morali plačati razliko. Gregorčič nas je gledal in nagovarjal, naj vsak dobiček dajemo v narodne namene. Nikdo od nas mu ni hotel ugoditi, niti ne njegov brezpogojni občudovalec in prijatelj profesor Ivančič, ker smo se kot igralci zavedali, da bi bil tarok predraga zabava, ako bi samo plačevali in nikdar nič dobivali. Nekoč nas je Gregorčič presenetil sredi igre; ko se je nabralo na mizi nekaj kupčkov drobiža, je zasegel ves tisti denar z besedami: »To bo za šolski dom! Lahko noč!«

* * *

Drugih stikov nisem imel takrat z njim. Bil je očitno bolehen, zdi se mi pa, da ves čas svojega

bivanja v Gorici ni bil deležen zdravniške pomoči; menda je šel nekoč obiskat svojega prijatelja, trnovskega župnika Ivana Vrhovnika v Ljubljano in šel z njim v Dolenjske Toplice, ali se je napolil v Tržič (v Furlaniji), kjer je bilo takrat znamenito kopališče. Mene kot zdravnika je zanimalo pesnikovo zdravstveno stanje v preteklosti; kaj mu je bilo, da se je kot gradiški vikar dal upokojiti radi boleznimi; kaj je bilo takrat, ko ga je kot upokojenca na Gradišču otel neposredne smrti »stari fant, preljubi dohtar Ferdinand«, kakor sam opeva preokret svoje smrtnonevarne bolezni.

Tistega doktorja Ferdinanda Rojca sem nekoliko poznal že od prej, saj je prihajal časih v gornjo Vipavsko dolino. Bil je zares zdravnik, saj mu je dunajsko vseučilišče dalo naslov in pravice zdravnika, a posebnež. Bival je na svojem rodnem domu v Zaloščah tik Dornberga, sprejemal v kmečko opremljeni hiši bolnike, hodil tudi k njim, kamor so ga klicali. V vsakem kočljivem primeru obolenja pa ni sam nič ukrenil, dokler ni šel v posvete v Gorico k svojemu bratu, ki je bil na glasu odličnega zdravnika. Bil je nenavadno pobožen, najrajši je tičal po cerkvah, da so mu hudomušni sovaščani vzdeli prislov dohtar cerkovnik.

Šel sem nalašč v Zalošče, da bi dobil od stanovskega tovariša zaželeno pojasnila glede pesnikovih bolezni. Priletni tovariš se je začudil moji radovednosti, meneč, da je pesnik sam v svojih pesmih stvarno in jasno označil tedanjo nevarnost in njegovo, zdravnikovo, uspešno pomoč.

»Morda dvomite, da sem mu zares rešil življenje?« me je vprašal malce razdražen.

»Bog ne daj! Samo razložite mi, prosim, zdravniško umljivo tisti prizor, ki ga pesnik tako v prispodobni opisuje v vam posvečeni pesmi, kako je on že padal v grob, vi pa ste ga pošteno ošteli in prijemši ga trdo potegnili od groba proč. Kakšno je bilo dejansko ozadje temu pesniško odrskemu prizoru?«

»Saj je vse prav in lepo povedano, kakor je bilo; bližala se mu je smrt, jaz sem jo odgnal!« je zatrjeval pesnikov rešitelj skrivnostno in ne brez samozavesti.

»Še vedno ne vem, kaj je bilo pesniku, da mu je grozila smrt!«

»Izkrvavel je že do nezavesti, jaz pa sem mu ustavil krvavenje.«

»Odkod je tako nevarno krvavel?«

»Iz glave!«

»Ali se je morda hudo poškodoval na lobanji?«

»Ne, ne! Iz nosa se mu je udrila kri in lila, dokler je nisem ustavil.«

Toliko in nič več nisem mogel poizvedeti od starega tovariša. Kajpada sem se mu zahvalil tudi za to skromno poročilce in bolj slabe volje sem se odpeljal na kolesu proti Gorici. Oziral sem se proti Gradišču, kjer je na Hribu stala daleč na okoli vidna nekdanj Gregorčičeva hiša. Na cesti od Prvačine proti Volčji dragi se mi je podela jeza na od ljudnega tovariša, ker sem uvideval, da sem grešil prav za prav jaz, ko sem ga skušal pregovoriti, da bi prekršil svojo poklicno molčečnost. Saj nisem bil upravičen, da brskam po pesnikovih življenjskih zadevah in bolezenskih zgodbah. Sram me je bilo.

Ko sem pehal svoje kolo po blatnem klancu pod Sv. Markom proti Šempetru, se mi je začelo nekako svetlikati v glavi. Zazdelo se mi je, da se dá vse tisto, kar je bilo splošno znano o Gregorčičevem bolehanju iz njegovih pesmi in zanesljivih poročil njegovih prijateljev ter dr. Rojčeve povedbe, strniti v bolezensko enoto. Radi rahlega zdravja sploh in posebno radi zunanjih nevšečnosti, ki jih je doživljal kot duhovnik in pesnik, je mnogo trpel, dosti huje, kakor bi kdo drugi z manj nežno občutljivostjo. Trpelo mu je predvsem živčno središče — možgani. Po tistem neprostovoljnem puščanju krvi se je pesnik znatno pomiril in tudi opomogel. Morda je bilo tisto krvavenje rešilno, da mu je odjenjal naval krvi v glavo? Pretresla me je misel, kaj bi bilo s pesnikom, če bi mu bila počila žila namesto v nosu, kje v možganih?

Med takšnim ugibanjem in domnevanjem sem prispel v Gorico, kjer me je čakalo polno poklicnega dela.

* * *

Točno ob triletnici mojega bivanja v Gorici so me prišli klicat, naj pridem takoj k pesniku Gregorčiču. Bilo je zgodaj, ko se je komaj zdanilo. Pograbil sem torbo s pripomočki za prvo pomoč in odhitel v Gorišček, kakor smo imenovali veliki trg na severnem delu mesta. Pesnik je stanoval v veliki starinski hiši na južnovzhodni strani trga. Tista hiša ne stoji več, ker so jo že drugo leto porušili do tal, da so speljali novo široko cesto z bližnjega trga Kornja na Gorišček. Ostala je in menda še stoji na nekdanjem dvorišču ali vrtu te hiše lepa cedra.

Pretresljiv prizor se mi je nudil v sobici tik odprtega hodnika, ki je gledal na vrt proti mestu. Na tleh je ležal oblečen v mašniško opravo pesnik, glasno hropeč in brez zavesti. Zbegana pesnikova gospodinja mi je ihteč v pretrganih stavkih povedela, da se je pesnik že med mašnim berilom zgrudil brez glasu. Od takrat ni minilo niti pol ure. Na oltarčku, ki je bil postavljen v prostorno meddverje, so še gorele sveče in je stal kelih.

Bazilika Kristusovega rojstva v Betlehemu.

Položaj je bil že na pogled jasen, pesnika je zadela kap na možgane, počila mu je večja žila v njih. Takoj sem poslal klicat dr. Aleksija Rojca; že radi hude bolezni in pesnikove osebnosti nisem maral sam prevzeti odgovornosti za nadaljnji potek. Pomagal sem bolnika sleči in spraviti v posteljo, kar je bilo precej zamudno, saj niso bile ne gospodinja ne druge ženske, ki so prišle pomagat, vajene takih opravil; tudi neki strah ali spoštljivi obzir je hromil njihovo moč in spretnost.

Komaj smo položili bolnika na ležišče, je prispel dr. Rojca, ki sem ga osebno zelo cenil kot tovariša in bistrovidnega, izkušenega zdravnika.

Ko sva opravila zdravniški pregled, sva se umaknila v sosedno sobo, pesnikovo delavnico in knjižnico. Svoje mnenje o bolnikovem položaju je tovariš odkrito povedal, rekoč: »Slavni pesnik nama ne prinese zdravniške slave.«

»Vem, da je imel vaš brat pred leti pri pesniku na Gradišču laže in hvaležnejše delo.«

Tovariš je malomarno zamahnil z roko.

»Kaj ko bi mu puščala ali mu nastavila več pijavk na tilnik?« sem ga vprašal.

»Nič takega mu ne napraviva! Ohromljen je na desno stran in jezik. Če preboli ta udar, kar ni verjetno, ostane hrom in brez govora. Kaj naj počne siromak, ko mu v teh letih in pri toliki izčrpanosti ni pričakovati izboljšanja?«

Stvarna napoved brez solzavosti me je nekoliko dirnila, razum pa se ni mogel upirati tovariševi presoji. Srce mi je hotelo vendar kako drugače.

Takrat so bile zdravstvene razmere v Gorici zelo preproste, obe javni bolnici prav domače, skoraj zasilno opremljeni, zdravilišča ni bilo, pravtako ne še izvežbanega bolniškega strežništva za zasebnike. Z dr. Rojcem sva morala prav čvrsto pomagati pri negi bolnika, ki se ni več prebudil iz nezavesti. Navzlic najinemu prizadevanju se je razvila pljučnica, radi nje mu je opešalo poprej oslabljeno srce osmi dan po mrtvoudu.

Slovenija je ves teden trepetala za svojega najljubšega pevca, ob smrti pa se je zagnila v žalost.

Lepa, zavidanja vredna je bila pesnikova smrt. Umrl je skrbno pripravljen nanjo, vse svoje zadeve je imel točno urejene, za izvršilca oporoke je postavil prijatelja in rojaka profesorja Ivančiča.

Veličasten je bil Gregorčičev pogreb. Iz vse domovine in celó iz tujine so prišli najodličnejši odposlanci na pogrebno slavnost, zastopane so bile menda vse goriške slovenske občine, okolica in mesto pa kar polnoštevilno. Obsežni trg Gorišček je bi lpretesen, da bi zajel vse pogrebce. Goriški Italijani so se vedli dostojno.

Bilo je divno jesensko jutro, na vedrem nebu je žarelo goriško sonce, z gor je pihljah rahel vetrič. Velik zbor duhovnikov je opravil pred pokojnikovim stanovanjem obredne molitve s petjem, žalni govornik, profesor Berbuč, znan po svojem močno donečem glasu, ni mogel doseči niti pol množice na trgu, pač pa je obvladal ves trg in sosedne ceste mogočni pevski zbor pod vodstvom vadniškega učitelja Ivana Mercina, ki je zapel pesnikovo »Nazaj v planinski raj« tako presunljivo lepo, da so se zalile oči celó osivelim možem. Nato se je razvrstil nepregleden sprevod proti Solkanu, od tam se je vila dolga vrsta voz za pokojnikovim mrliškim vozom po cesti ob Soči, po vseh vaseh in trgih so čakale sprevod trume domačinov do Kobarida.

Res lepo počivališče si je izbral pesnik na domačem libušenjskem pokopališču na gričku ob Soči »pri svetem Lovrencu, na ražnju mučencu«.

Razen na pesnikovo osebo me vežejo mnogi in prelepi spomini na njegovo domačijo, Vrsno in druge vasi na krnskem pobočju, na njegove rojake, preproste in čudovite hribovce, in sončne senožeti in pašnike do vrh Krna, njegov planinski raj, ki sem ga nekajkrat doživljal, a nisem še mogel zbrati besedi, da bi ga spodobno opisal.

Ko se spomnim na griček Sv. Lovrenca, blagrujem pesnika, da se je zatekel nanj počivat, še preden je tja prihrumel vihar svetovne vojske.

IZ NIŽAV IN TEŽAV

Ivan Zorec

PO STARIH PAPIRJIH KOTARJEVEGA NANETA.

42. Ateist — brezbožnik.

Dva, tri mesece po tistem, ko sem zgubil večerjo, se mi je godilo kaj slabo. Trpljenje sem dolgo skrival, izvohal ga je K-ov sošolec J., gosposki Novomeščan.

»Zakaj ne stopiš do gvardijana?« me je karal. »Če toliko dijakov kosi in večerja v samostanu, tudi tebi ne bo odrekel, saj si svetopetec.«

»Kaj sem?«

»I, pravijo, da po cerkvah vsak dan vsem svetnikom ližeš pete.«

»Pa ste res čudni vsi vkup,« sem čez čas brez jeze odgovoril. »Veste, da stradam, pa to se vam nemara zdi kar prav: še nihče izmed vas mi ni ponudil večerje. Vsi najbrž čakate in gledate, kdaj obupam in prhnem v Krko. Tako me naposled zasačite, da včasih stopim v cerkev, a to se vam že ne zdi prav: zasmehujete me! Ali zato, ker še ne kradem?«

»Križ božji, samo svetovati sem ti hotel, ne te jeziti,« se je siti dijak J. strašil.

»Nič ne maraj,« sem se popravljal, »saj nisem hud, še za svetopetca ne.«

»Na zdar!« mi je pomirjen stresnil roko. »Veš, jaz sem,« nekoliko se je ozrl, »jaz sem ateist.«

Ateist? Kaj pa je to? Pesnik, kali?

»Kdor ne veruje v Boga, je ateist,« je dopolnil, ko je videl, da ne razumem tuje besede.

»Kako pa človek postane ateist?« sem ga gledal kakor Bošnjak medveda.

»Veruješ ne v Boga ne v hudiča, figo kažeš farjem in živiš, kakor ti je všeč.«

»Aha, že razumem. Ko mi bo treba večerje, pojdem morit, krast, saj ni greh.«

»Sodnik in žandar te zamehurita.«

»Kaj nista tudi ateista?«

Premolknil je, spoznal, da se poredno šalim.

Mimo je prišel precej dolg, a suhoten starček s sivo brado in prav tako sivo volneno pahavko okoli vratu.

»Ali ga poznaš?« me je dijak vprašal.

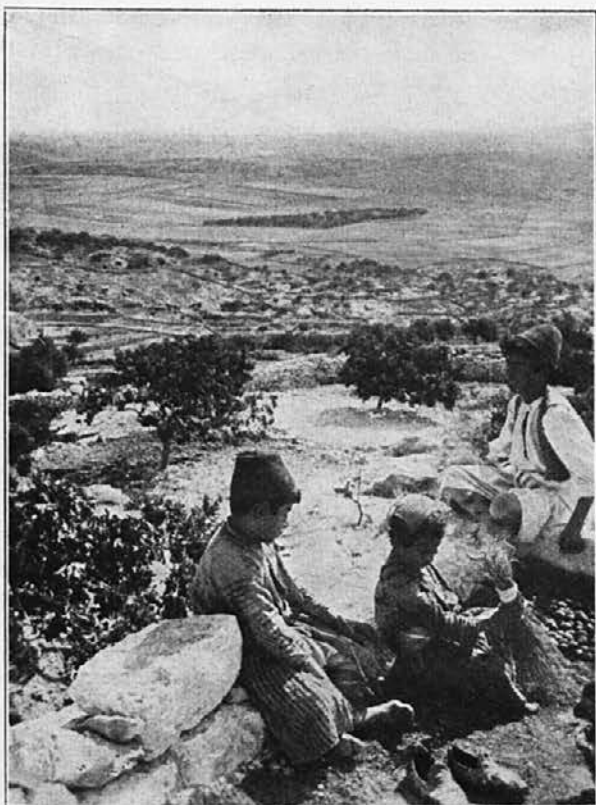
»Janez Trdina, ne?«

»Da, vidiš, ta tudi ne mara Nemcev in — svetopetk.«

»Jaz tudi ne.«

Pustil sem ga in res šel do gvardijana. Drugi dan sem že tam večerjal. Spet se mi je godilo kar dobro.

Pastirska polja pri Betlehemu.

Usoda mi je vendar že plela venec trpljenja. Če bi bil to vedel in bi bil ateist, bi bil nemara res stopil k povodnemu možu v Krki...

45. Duševni boji.

Z Julijem, nejevernikom, ki me je zasmehoval in mi Boga jemal, sem se vendarle rad družil. Tudi on je ljubil knjige in čudovito lepo govoril o njih. Najrajši je bral take, ki so umljivo obravnavale učene, znanstvene stvari; do leposlovnih knjig mu ni bilo dosti.

Družina z menoj mu je brzkone bila všeč, saj je zmerom tiščal za menoj. Nemara je ob meni meril moč svoje zgovornosti in prepričevalnosti. Včasih me je pa le kar zviška vprašal, ali sem še tako neumen, da verujem v Boga.

Če bi me bil kdo tako uščenil kdaj prej, bi ga bil spodrecal, da bi dosti imel za prav dolgo; zdaj sem poniglavo molčal, tako me je bilo sram, da me ima za neumnega.

»Zakaj je neumen, kdor je veren?« me je naposled le pogrelo, da sem ga brezasto pogledal.

»Ker veruje, kar ni res, in ker si življenje greni s tistimi praznimi verskimi stvarmi,« se je še zaničljiveje smehljajal in mi učeno dokazoval, da ni in ni Boga.

Jezilo me je, ker mu nisem mogel ugovarjati z »znanstvenimi« rečenicami. Preprost, kakršen

sem bil, sem le preprosto branil svojega Boga. Kaj bi bil dal, če bi bil v tistih bojih imel več znanja, več učene zgovornosti, več duhovne moči!

Počasi me je dobil čisto podse.

»O, nisi neumen,« me je hvalil, »precej razumeš, ni ti treba dolgo dopovedovati.«

V hvali sem čutil posmeh.

»Le stoj,« sem godrnjavnil, »ko se naučim nemščine, se lotim knjig, kakršne prebiraš ti. Potlej, Julče, se pa le pripravi: drugače ti bom odpeval kakor ti znam zdaj!«

»E, bogoslovje je modroslovje,« mi je kimal, »dosti je treba znati, preden se mu približaš.«

Vera mi je stala še na trdnem. Vsak mesec sem rinil v spovednico in pred oltar, vsak dan sem se dosti obešal po cerkvi, vsak večer sem molil, materinih naukov in svaril še nisem pozabil nobenega.

Nekoč se je prismejal z neko drobno nemško knjigo in mi jo tu, tam precej začel prevajati in razkladati.

Prestrašen sem ga gledal in poslušal ves trd.

»Kakor da ni več svoje pameti,« sem strmolel vanj.

A on je prevajal in prevajal...

Bog se je začel umikati, vera se mi je majala, nekaj čistega, svetlega je ugašalo...

Knjiga se je, mislim, imenovala »Die Welt-rätsel«. Spisal jo je Ernest Häckel, nemški prirodoslovec in modroslovec. Boga stvarnika ni, je učil; vse, kar je in živi, se je razvilo iz narave, človek pa iz opice.

Da bi mi opice bile prastarši, se mi je sicer nekoliko upiralo, vendar ga nisem več zavračal, voljno sem nastavljal uho in se bolj in bolj zapletal v mreže tistega plitvega ateizma.

Ha, to so mi bili že trdni znanstveni dokazi! Boga in nebes res ni, pekla in hudiča tudi ne... O, to je dobro! Če ne grešiš zoper svetne postave, lahko mirno živiš in ti božjih in cerkvenih zapovedi ni treba biti več mar...

»No, kaj praviš pa zdaj?« je nehal in me zmagovito pogledal.

V meni se je spet vse zamajalo, nobene nisem mogel ziniti, le solze so se mi udrle, tihe, vroče solze za Bogom, ki sem ga zgubil...

»Nič ne maraj,« me je kakor miril, »tako, vidiš, se primeri vsakomur, ko stopi na sonce svobode: očem, navajenim le mraka, se sprva pač nekoliko zablešči.«

Govoril je čisto resno, vendar sem v njegovih besedah spet čutil posmeh.

Strt in potrj sem ga pustil in šel.

Strašno sem trpel. Nič mi ni bilo do »svobode«, hudo hudo mi je bilo le za Bogom.

Kadar mi prej ni bilo kaj prav, sem se vselej lotil Matere božje ali pa se pomenil z Bogom v oltarju, pa se mi je spet kako preložilo... Kaj pa zdaj? Kam? Kako? Saj vendar ni Matere božje, ni Boga ne tu ne tam, sam sem kakor star volk... Zaril sem se kam v samoto in trpel kakor Job na gnoju.

Med dijaki se je razvedelo, da sem ateist. Kmalu sem tudi jaz spoznal dosti dosti ateistov.

»Kako neki je njim?« sem premišljal. »Ali tudi toliko trpijo?«

Pa ni bilo kazno, da bi jim kaj bilo. Vsi so bili veseli in poredni, vere in Boga niso prav nič pogrešali.

Počasi sem se umiril tudi jaz, kakor se utolaži pogrebec, ko se vrne s sedmine.

Kakor mi srce ni bilo več čisto, tako mi je posihmal tudi glava bila čisto zmešana. V mislih sem vendar zmerom kaj predeval. In samega, zapuščenega sem se čutil, da me je bilo kar strah, sam nisem vedel, česa vsega.

Kar mi je gospodinja velela, naj ji fanta ne učim več, saj ni za šolo, obrta ga dadó učiti.

Tako sem bil ob zaslužek, ubogi zajtrk je šel z bogom.

Ta nesreča je kmalu doklicala še drugo sitnost.

V šoli me je profesor za slovenščino grdo pokaral, ker sem se pozabil naučiti Valjavčeve pesmi »Lesena riba«, in me je še poniževal in zasmehoval, da slovenščine tudi sicer ne znam kaj prida.

Kako me je bilo sram! Slovenščine da nič ne znam!

»Res je, ni prav, da sem se pozabil naučiti tiste otročje pesmi,« sem spoznaval; »pravično pa ni, da mi zato v nič deva drugo znanje,« me je grizlo, da sem se naposled priveril: »Vsega se bom učil, tiste pesmi pa se zdaj nalašč ne naučim!«

44. Politika.

Po Novem mestu je završelo.

»Ježeš,« so svetopetke vrele, »Antikrist, pravite, bo shod imel pri Brunerju?«

»Da, socialist; iz Ljubljane nas pride slepit.«

»Kaj ni nikogar, da bi ga ustavljal?«

»Če ga Marinko ne bodo, ga že nihče ne bo!«

Tudi med dijaki je bilo vse živo.

Dva sta bila naročena na »Sozialistische Monatshefte« in sta jih posojala tudi tovarišem. Takih, ki so se šteli za socialiste, je bilo namreč že dosti.

»Socialistov je med nami več ko ateistov,« je neki starejši dijak vedel.

»Med socialistom in ateistom ni velike razlike,« se je tovariš poredno smehljajal.

»Če je katera, je samo ta, da socialist prekucuje ta svet in živi brez vere in Boga, ateist pa ne veruje ne v ta ne v drugi svet.«

Z ateizmom se je malokdo ponašal, o socializmu pa so se zdaj skoraj kar očitno menili.

In dosti jih je bilo med njimi, ki še nikoli niso ne videli ne slišali pravega, živega socialista. Kaj čuda, če so bili zdaj vsi prav vedečni, kaj bo in kakó.

»Da le ne bi kdo shoda motil,« so se moško pogovarjali.

»Kdo neki bi nagajal? Saj nihče še zna ne tega.«

»O, nekateri, posebno ženske, mislijo, da pride grd hudovernik in da bo oznanjal novo vero.«

»Če je tako, bo hudo. Novomeščani si vsi še niso pomencali oči, slepi so in se dado voditi tudi v največjo neumnost.«

»Kaj ni takle socializem tudi neumnost?« se je posmehtil dijak, ki je rad drugače mislil kakor vsi drugi. »Pa saj bomo slišali in videli, kako si bo tu zasajal korenine.«

»Korenine mu poženo le med pametnimi.«

»Aha, ima torej le koreninice, kakršne ima žabja leča, ki obstaja samo v luži,« se je le-oni spet smehljajal.

Meni je bil socializem skoraj čisto neznan, le kaj malega sem vedel o njem.

»Tudi jaz pojdem na shod,« sem sklenil. »Če bo res kaj tepeža, še bolje; bom vsaj videl, kako se takile mestni ljudje tepó.«

Ná, pa se ti je tisto nedeljo popoldne ljud res začel zbirati okoli Brunerjeve gostilne. Žensk in otrok je bilo več ko moških. Pred gostilniškimi vrati se je prestopalo precej orožnikov. Vsi so molčali, le otroci so si nagajali in kričali. Molk je bil skoraj preteč, précej sem vedel, da bo vroče.

Kar ti je po ozkih in kotanjastih ulicah prišel fantiček in zavpil: »Gre, že gre!«

»Obrnite ga!« so se ženske zganile. »Kdo ga je klical, Antikrista?«

In že ti je med nekimi možmi pridrobil nevelik mož z rdečkasto brado in s široko rdečo ovratnico.

Ženske so onemele, ustrašile so se ga menda tako.

»Ta je?« so ga neki možaki merili z očmi. »Službe za purjega pastirja ne bi dobil, prerdeč je.«

»Zato pa je postal kar — socialist.«

»Da, tak, da mu ni treba več delati.«

Rdečkar je šel s prijatelji naravnost v gostilno in sél za mizo ob koncu sobane. Zdaj so se premaknili še drugi in se počasi zrinili noter; za

SPOMINSKA PLOŠČA
GORISKEMU NADSKOFU
SEDEJU DNE 29. XI. 1936
ODKRITA V STIČNI NA
LEVI V PREZBITERIJI

OSNUTEK IZVRŠIL ARHI-
TEKT JANKO VALENTINČIČ
(PLEČNIKOVE ŠOLE). - KIP
BORISA KALINA V BRONU
V NADČLOVESKI VELIKOSTI

njimi so pritisnili dijaki, potlej pa ženske in seveda fantini, ki dečki pač niso bili več, pravih fantov pa tudi še niso dorasli.

Gostilniška sobana, ki ni bila prav velika, se je napolnila; ženskam in fantinom je bilo že ostati kar v veži.

Pređen se je shod začel, je prisopihal tudi profesor Marinko, se med fantini in ženskami prelinil do sobnih vrat in obstal. Velik in močan je gledal nad glavo vsem, zaripli obraz mu je gorel kakor mak med pšenico.

»Dijaki, vèn, vsi vèn!« se je zadržal, ko je spazil nekaj dijakov.

»Tiho!« je sobana zavpila. »Kaj menite, da ste v šoli?«

Dijaki so se bali Marinka in so res hoteli vèn.

»Ostanite, nihče vas ne sme poditi vèn!« so jih možaki obstopili.

Profesor pa ni odnehal. »Dijaki, precej vèn vsi!« je še huje vpil; kajpak jezilo ga je, da tudi tu ne obvelja le njegova.

»Far, pred oltar!« so mu vračali fantini.

Za Marinkovim hrbtom se je posvetilo bodalo na orožniški puški. Možak ob rdečkarju je vstal, pozvonil z zvoncem na mizi in povedal, da se shod začena.

Precej za njim se je dvignil rdeči mož, da bi govoril.

»Volimo vendar prej predsednika!« je Marinko postajal hud.

»Sklicatelj naj vodi shod, pa je!« so drugi vpili.

Nastal je krik kakor v židovski šoli.

»No, kar volimo ga,« so se nekateri vdajali, »naj se gospod prepriča, da njega ne bomo volili!«

»Tudi ne njegovega kimavca, če ima katerega s seboj!«

Še malo, pa je sklicatelj postal tudi izvoljeni predsednik.

Zdaj je začel govoriti rdečkar. Razumel sem samo tisto, da je socialna demokracija edina in prava resnica ubogih in preganjanih in da moč njene misli obsega ves svet.

O, kar vseč mi je postajala. Ubožec sem, veliko hudega sem že prebil zaradi tega, tudi krivic so mi že dosti storili, prav veliko krivico pa ondan profesor, ki me je glede slovenščine deval v nič, me smešil in poniževal.

A profesorja Marinka so grele drugačne misli. Ves čas je govorniku skakal v besedo, ne zvonec ne opomin ga nista utišala.

»Kaj je vendar to?« so me začele obletovati že treznejše misli. »Marinko se ne bi dajal zmerjati za prazen nič. Tale rdečkar mu jih nemara drobi, da učenemu, skušenemu možu, kakršen vendarle je, vseč biti ne morejo...«

Še bolj sem nastavljal ušesa in ujel:

»Kaj mislimo o veri, vprašate?« je rdeči mož hripel. »Kaj to komu mar? bi vprašal jaz. Vendar povem! Vera ni stvar pameti, marveč je le stvar srca in spada vanj, nikamor drugam ne. Nikogar ne vprašamo, ali kaj veruje ali nič. Vera je zasebna stvar.«

Marinko se je razjaril in je utrinjal take, da sem mu pritegoval, čeprav sem bil ateist.

Pritegovala mu je nemara tudi večina sobane, ker ga ni več tako zavračala.

Tudi o domovini je rdečkar nablodil dosti prav čudnih.

»Domovina? Ha, to mi je domovina!« si je pobožal trebuh in se zarežal po sobani. »Samo da sem sit, pa mi je dobro, kjer sem. Domovine ne potrebujem nobene.«

»Tako misli tudi — vol!« je Marinko umno poprijel in se tudi nasmehnil. »Da mu je le vamp sit, pa zadovoljno prežvekuje v tem ali drugem hlevu.«

Dijake je zmoglo, da so zaploskali, z njimi pa skoraj vsa sobana.

Rdečkar se je začel loviti, češ, ni mislil tako po besedi, šalo je pač tudi treba razumeti prav. Socialisti so mu pritegovali, vsi drugi so se smejali.

»Možje, fantje,« je Marinko prevpil vse, »zdaj vidite, kakšni nauki se vam tu oznanjajo: Vere, Boga ni, domovina pa je — vamp! Takile socialisti pač le tako razumejo socializem. Jaz pa vam povem, da je precej drugačen. V kratkem vas povabim, pridite in boste zvedeli, kaj je socializem prav za prav!«

Rdečkar in njegovi so spoznali, da so se zaleteli. Začeli so vpiti in zmerjati. Drugi so jim vračali. Nastal je velik trušč, ki pa ni pregrmel Marinkovih zasmehljivih bodic.

Tu, tam so si začeli že pretiti.

»Aha, zdajle pa bo, kar bo!« sem stopil na prste. Pa ni bilo nič. Le dušali so se, lomili stole in si pretili že precej nevarno.

Tisti, ki je bil med orožniki za prvega, je pristopil k Marinku, češ, naj molči in naj več ne draži togotnih ljudi.

Pa Marinko si ni kar tako dal zamašiti ust.

»Molčijo naj oni, pa umolknem tudi jaz!« je trobil v orožnika. »Razženite shod, saj vidite, da preti tepež.«

Orožnik, vsaj tako velik in močan kakor Marinko sam, mu je v trušču nekaj odtrobil.

»Nikamor ne pojdem, dokler so oni tu!« mu je Marinko spet zatrobil.

Orožnik se je ozrl v sobano in mignil tovarišem, ki so stali v ozadju.

»Glej ga,« sem občudoval Marinka, »mož je, nikogar se ne boji. O, ko bi jih začel kar mlatiti! Če mu nihče ne bo pomagal, jaz mu bom, pa naj me dijaki potlej ujedè, če hočejo!«

Orožniki so se zrinili v sobano. Vse je obstalo in onemelo.

»Konec tega — vsi vèn!« je prvi orožnik zgrmel, orožniki so pobesili puško z bodalom, vse se je lepo umikalo venkaj, le Marinko je stal kakor hrast, prav med zadnjimi se je obrnil tudi on in počasi odšel domov, kakor bi jo primahal s sprehoda.

»Kavelj pa je le!« sem mislil in gledal za njim. »Ta najbrž tudi ni bežal iz nobenega tepeža, ko je bil še v mojih letih!«

Tudi dijaki smo šli proč. Nekje smo postali in se zasmeljali.

»Kaj takale je politika?« smo dejali.

»O, politika je malopridnica,« se je že odrasel dijak smejal. »Kdor jo bolj zvito gleda in dlje, tistemu se smehlja.«

»Zmaguje jo pa le tisti, ki ima hujši jezik.«

»Zato jih je Marinko ugnal: jezik mu je prirasel na pravem koncu in brusi ga prav spretno.«

»Politično jih ni ugnal, zmagal je umsko, ker dosti ve in zna.«

»A tisti praznoglavi rdečkar je mislil, da je med sodrugi, ki jim lahko kvasi še take neumnosti. Prav je, da jo je skupil.«

»Da, kdor premalo zna, v politiki ne obvelja.«

»E,« je pribelil še tisti, ki je bil zmerom samo-svojih misli, »zmaguje pa v politiki le tisti, ki je brez srca in brez vesti...«

Dijaki socialisti so bili posebno nejevoljni.

»Kar je klatil tisti rdeči mož, še diši ne po socializmu.«

»Jaz sem mu hvaležen: ozdravil me je takega le socializma!«

Razšli smo se. Ko sem ves zamišljen klamal domov, sta se tudi meni začela majati socializem in — ateizem. Marinkove besede o veri so na shodu bile težje, polnejše kakor pa prazne trditve leporečnega prijatelja Julija.

Hudo hudo mi je bilo. Novi duševni boji so mi s podvojeno močjo mesarili ubogo, zbegano srce.

Trije modri. (Z rimske razstave tiska.)

NA KRAJU PRVE SVETE NOČI

Dr. Andrej Snoj

V četrtek 29. avgusta lanskega leta se mi je spoznala dolgoletna vroča želja: v Haifi, pod ljubkim Marijinim Karmelom, sem kot romar stopil prvič na sveta palestinska tla; z višave, kjer že stoletja kraljuje Karmelska Mati božja, sem prvič pozdravil Sveto deželo, deželo tolikih svetih spominov, domovino Boga - človeka in presvete Bogorodice.

Še istega dne zvečer sem z avtom dospel v Jeruzalem. V hospicu svete Družine sta me nad vse ljubeznivo sprejela jeruzalemski pomožni škof dr. Fellingner, bivši dolgoletni rektor te hiše, in njegov naslednik dr. Haider, ki je dober mesec pred menoj prispel z Dunaja na to važno službeno mesto.

Gostišče svete Družine, nekdanji Avstrijski hospic, je mogočna, dvonadstropna stavba, ki je bila pred osemdesetimi leti sezidana na podnožju Kalvarije, v neposredni bližini tretje postaje križevega pota. Za eno leto mi je postala drugi dom. Od tu sem se razgledoval po Jeruzalemu, ki hrani še danes toliko spominov na evangeljske dogodke, od tu potoval po Palestini in obiskal vse znamenitejše kraje, ki jih omenjajo evangeliji in knjige stare zaveze.

Med kraje, ki sem jih največkrat obiskal in ki so mi v duši budili vedno nove, nepozabne vtise, spada v prvi vrsti Betlehem, zibelka Odrešenika sveta, zibelka krščanske vere in krščanske kulture.

Mesto Betlehem.

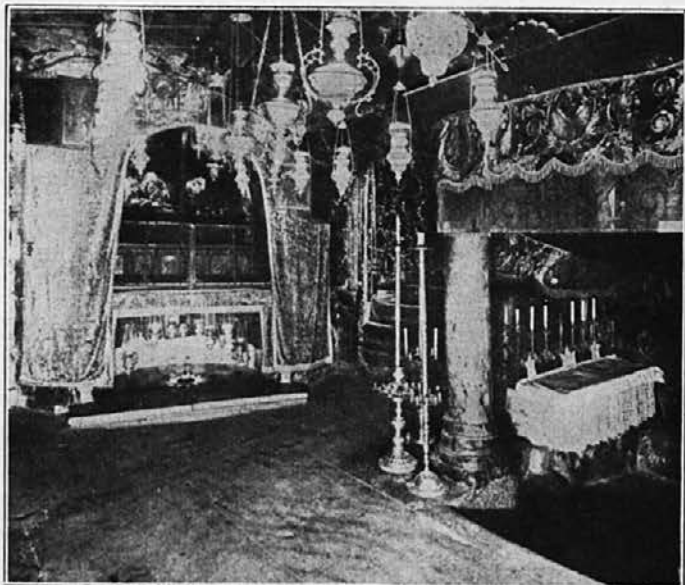
Za tistega, ki biva v Jeruzalemu, je Betlehem ena najbližjih izletnih točk. Saj je od glavnega mesta oddaljen le deset kilometrov, torej komaj dve uri peš hoje. Toda danes ne hodi nihče več peš v Betlehem, ker so pri Jafskih vratih vedno pripravljene avtobusi, da po široki, asfaltirani cesti prevažajo romarje in turiste v mesto Kristusovega rojstva in nazaj. Odkar so Angleži v Palestini zboljšali ceste, je tu avtomobilizem razširjen kakor malokje. Tudi domačini vedno bolj zamenjavajo počasne kamele in trmaste osle z udobnim, hitrim in cenanim avtomobilom.

Malokatera pokrajina v Palestini je tako slikovita kakor pokrajina med Jeruzalemom in Betlehemom. Ko prestopiš Jafska vrata, zaviješ proti jugu najprej mimo Sultanovega ribnika (Birket es-Sultan) v Hinomsko dolino. Na levi pustiš za seboj razvaline nekdanj mogočnega Herodovega gradu in prijazni Sionski grič, s katerega te pozdravlja veličastna cerkev Marijine smrti. Iz malo

prijazne Hinomske doline, ki se v svetem pismu označuje kot podoba pekla (gehenna), vodi pot zopet navzgor, mimo jeruzalemskega kolodvora, nemške kolonije ter dolgega niza razkošnih vil, ki so jih zgradili bogati Arabci in Židje ter obdali s cvetočimi vrtovi. Kmalu si na prostem. Svet postaja bolj pust, ob cesti rastejo posamezne oljke, smokve, mandlji; felahi obdelujejo borne njivice, ki so ograjene s kupi kamenja.

Ko stopaš ali se voziš po teh krajih, ti misli nehote uhajajo nazaj v zgodovino. Tod je hodil pred davnim davnim časom, sledeč božjemu ukazu, Abraham s sinom Izakom proti gori Morija. Poldrugo tisočletje za tem sta tod stopala Marija in sv. Jožef, ko sta šla iz Nazareta v Davidovo mesto k popisovanju. Po tem potu so hiteli Modri z vzhoda, da pozdravijo novorojenega Kralja Judov. In koliko romarjev je že hodilo po tej cesti, koliko duhovnikov in škofov, koliko mogočnih kraljev in vladarjev, pa tudi koliko malih, ubožnih in zapuščenih je hitelo tod mimo na kraj, kjer je bil v največjem uboštvu in zapuščenosti rojen Kralj kraljev, Zveličar sveta!

Iz resnih misli se zdramiš, ko zapaziš, da si prišel na prijazno višino, na kateri kraljuje trdnjavi podobni grški samostan Mar Elias. To je najvišja točka med Jeruzalemom in Betlehemom. Komaj imaš samostan za seboj, se ti odpre nepopisno lep razgled na Betlehem in okolico. Na dveh položnih gričih so razgrnjene svetlobele hiše; tesno se pritiskajo druga ob drugo in obkrožajo cerkev Kristusovega rojstva. Okoli in okoli pa so nakopičene umetno zgrajene terase, posajene z oljkami, smokvami in vinsko trto. Globoko v dolini so razpro-

Oltarja Kristusovega rojstva in Treh kraljev v Betlehemu. Nasproti oltarju rojstva so jaslice.

strte skrbno obdelane njive in s kamenjem ograjeni oljčni nasadi. Po pravici se sveto mesto imenuje Bet-lehem, »hiša kruha«, in Efrata, »Rodovitno«. Ime kaže, da je bila ta pokrajina od nekdaj bogata žita, vina, olja in fig.

Še kakih deset minut vožnje po cesti, ob kateri sameva častitljivi grob blage matere Rahele, in že smo na cilju. Že smo sredi ozkih betlehemskih ulic, že srečujemo prijazno smehljajoče se betlehemske otroke.

V Kristusovem času je bil Betlehem majhno mestece, ki ni štelo mnogo nad tisoč prebivalcev. Danes jih je kakih 7000; blizu 6000 je kristjanov (3200 katoličanov, 1900 razkolnih Grkov, nekaj malega razkolnih Armencev in Sircev ter okrog 150 protestantov), ostali so mohamedani.

Mesto se na zunaj ne loči mnogo od drugih palestinskih mest; ulice so ozke, temne in umazane. Vendar napravlja na tujca dosti ugoden vtis. Vzrok temu so prebivalci, ki so, čeprav Arabci, po veliki večini kristjani. V nasprotju z drugimi Arabci so Betlehemljani delavni, do tujcev prijazni in vljudni. Zelo je razširjena domača industrija devocionalij, ki jih izdelujejo iz biserovine, olivnih pečká, iz oljkovega lesa in asfalta; z njimi zalagajo ne samo betlehemske, ampak tudi jeruzalemske trg. Betlehemljanke slave radi svoje lepote. Ob nedeljah in praznikih nastopajo v slikovitih narodnih nošah. Posebnost te noše so visoki, stožčasti nastavki na glavi, odkoder se spuščajo globoko po ramah in plečih beli pajčolani, da so te žene na videz kakor redovnice. Posebno ljubki so otroci, ki s smehljajem na ustnicah tujca prijazno pozdravljajo in ga ne nadlegujejo z vsiljivim beračenjem, kakor je to v mohamedanskem orientu splošna navada.

Konstantinova bazilika.

Cilj vsakega romarja in tujca je častitljiva cerkev Gospodovega rojstva, ki se nahaja v jugovzhodnem delu mesta in je skoraj skrita med tremi samostani, latinskim (frančiškanskim), grškim in armenskim. Sezidana je nad votlino, v kateri je bil Kristus rojen. Kjer se je razprostiral nekdaj dvor (atrium), je danes obsežen, s kamni tlakan trg pred cerkvijo. Od treh mogočnih vhodov v baziliko je ostal le eden in še ta tako neznamenit, da more le posameznik, globoko sklonjen, vstopiti. Ozki in nizki vhod ima namen varovati častitljivo svetišče pred onečaščenjem. V prejšnjih časih se je namreč dogajalo, da so Arabci vodili v cerkev konje ali kamele in pri vhodu pobožne vernike napadali. To je sedaj nemogoče.

Bazilika Kristusovega rojstva je najstarejša, v prvotni obliki ohranjena krščanska cerkev. Sezidala jo je okrog leta 330 sv. Helena, njen sin Konstantin jo je dal razkošno okrasiti. V 6. stoletju je cesar Justinian prizidal prečno ladjo, tako da ima cerkev podobo križa. Štiri vrste stebrov, ki so iz Konstantinovih časov, vsak izklesan iz enega samega kamna, deli cerkev v pet ladij.

Cerkev je še danes v svoji notranjosti mogočno veličastna, čeprav je radi sovražnosti in napetosti, ki vlada med frančiškani, Grki in Armenci, zapuščena in zanemarjena. Posebno jo kazi neokusna navlaka, ki so jo v prečni ladji in v treh apsidah nakopičili razkolni Grki in Armenci. Frančiškani nimajo v baziliki nobenih pravic; dovoljen jim je le prehod do votline Kristusovega rojstva.

Nekdaj so bile stene srednje in prečne ladje pokrite z mozaiki. Tudi tlak je bil iz mozaika. Ko so pred štirimi leti v baziliki kopali, so 80 cm pod sedanjim tlakom našli na mozaik prvotne cerkve.

Ker je v teku stoletij cerkev prvotne lepote mnogo izgubila, je bila za časa križarskih vojsk znotraj vsa prenovljena. Stene so bile prekrite z dragocenimi mozaiki na zlatem dnu. Slike so predstavljale prizore iz sv. pisma. Na stenah srednje ladje so bile simbolične slike cerkvenih zborov; grški in latinski napisi pod slikami so kratko označevali verske resnice, ki so jih proglasili ti zbori. Gornji deli stebrov so bili okrašeni s slikami svetnikov zapadne in vzhodne cerkve. Največji grški in latinski umetniki so složno sodelovali, da bi bila cerkev čim lepša.

Zgodovinski viri poročajo, da sta se za tako okrasitev bazilike sporazumela jeruzalemski kralj Amalrik I. (1163—1173) in grški cesar Manuel I. Komnenos (1143—1180). Vodilni krogi v Jeruzalemu in v Carigradu so se namreč takrat resno bavili z mislijo na zedinjenje vzhodne in zapadne cerkve. Verska sprava naj bi se slovesno proglasila v Betlehemu, kjer se je rodil Knez miru, ki je hotel imeti eno čredo pod enim pastirjem.

Toda iz raznih vzrokov do zedinjenja ni prišlo. Slike v betlehemske bazilike so zopet obledele, mozaiki so se po večini odkrušili. Žalostno stanje, v katerem je ta nekdaj tako veličastna cerkev, pa je pretresljiv simbol gorjá, ki ga je rodil nesrečni verski razkol.

Votlina Kristusovega rojstva.

Toda stopimo v votlino, v kateri se je rodil Kristus! Nahaja se pod prečno ladjo bazilike. Od desne in leve strani vodijo nizke stopnice do nje.

Votlina ima obliko pravokotnika in meri po dolžini 12 m, po širini in višini pa približno po 3 m. Tla so pokrita z belim marmorjem, skalnate stene pa obložene s težkimi preprogami iz azbesta. Izpod stropa visi petdeset svetilk, ki razsvetljujejo podzemski prostor, do katerega ne more prodreti sončna svetloba.

Ob času Kristusovega rojstva je bila votlina odprta proti severovzhodu. Blizu prvotnega naravnega vhoda je danes oltar Kristusovega rojstva. Pod njim je pritrjena pozlačena zvezda z latinskim napisom: »Hic de virgine Maria Iesus Christus natus est.« (Tu je bil iz Device Marije rojen Jezus Kristus.) Nad zvezdo gorí dan in noč petnajst svetilk.

Nekoliko korakov vstran je kapelica z oltarjem sv. Treh kraljev in jaslicami. Na tem mestu je Marija položila božje Dete v jasli na slamo, tu sem so prišli pastirji in se prvi poklonili Zveličarju sveta. Jasli niso bile lesene, ampak v podobi korita v skalo vsekane; sprednji del je bil narejen iz ilovice. Že sv. Helena je ilovico nadomestila z zlatom in srebrom. Danes so te jasli obložene z marmorjem. Večkrat sem videl, kako so matere prihajale sem in polagale svoje dojenčke na mesto, kamor je nekdaj božja Mati položila nebeško Dete.

Poleg Golgote in Kristusovega groba je ta prostor za kristjana najsvetejši. Malo je svetišč v Palestini, katerih zgodovinski pomen bi izpričevalo tako staro in nepretrgano izročilo, kakor izpričuje pristnost te častitljive votline in skromnih jasli v njej. Že v drugem stoletju govori sv. Justin, doma iz Nablusa v Samariji, o votlini blizu Betlehema, in cerkveni pisatelj Origenes je okrog leta 250 videl še votlino in jasli v prvotni obliki.

Gotovo so spadali k prvotni votlini tudi še prostori, do katerih se pride skozi železna vrata v zadnji steni votline. Ti prostori spadajo danes k cerkvi sv. Katarine, ki so jo l. 1672 vzdolž bazilike zgradili frančiškani na mestu stare, razpadle kapele sv. Katarine. Ključ do njih ima zakristan br. Roman, prijazen Slovak, ki ti z največjo uslužnostjo razkaže kapelice. So to kapelice sv. Jožefa, nedolžnih otrok in sv. Hieronima. Sv. Hieronim je 34 let živel v neposredni bližini Gospodovih jaslic. Tu je tudi nastal njegov latinski prevod sv. pisma. Soba, v kateri je z delom in molitvijo prebil velik del svojega življenja, je še danes ohranjena in spremenjena v kapelo. V ozkem podzemskem hodniku je ohranjen tudi grob, v katerem je svetnik našel svoj zadnji počitek, dokler niso njegovih kosti prenesli v Rim v cerkev Marije Snežne.

Nekaj moti zbranost v teh svetih podzemskih prostorih. V bližini oltarja Kristusovega rojstva stoji

oborožen vojak, včasih tudi dva. Vojaška straža ima namen, preprečiti spopade med pravoslavni Grki in katoličani. Gospodarji bazilike in votline Kristusovega rojstva so bili dolgo časa frančiškani. Toda z lažjo, zvijačo in s silo so si razkolni Grki polagoma prilastili skoraj vse pravice do bazilike in do votline pod njo. Katoličanom je ostala le pravica do oltarja sv. Treh kraljev in do jaslic, a še za te pravice morajo stati vedno na straži. Ko je leta 1873 tolpa oboroženih Grkov izropala votlino in dejansko napadla pet frančiškanov, je turška vlada na posredovanje predsednika francoske republike Mac Mahona določila, da mora ponoči in podnevi stati v votlini oborožena vojaška straža in skrbeti za red. Ta naredba je ostala v veljavi tudi po letu 1917, ko je Anglija zasedla Palestino. Kakšna sramota, da mora na kraju, kjer je bil rojen Kralj miru, oborožen mohamedanec paziti, da se na najsvetejših mestih kristjani med seboj ne pobijejo!

Božič v Betlehemu.

Najprijetnejše, kar more človek doživeti v Palestini, je Božič v Betlehemu. Katoliške cerkvene slovesnosti se vrše v cerkvi sv. Katarine in v votlini Kristusovega rojstva. Na vigilijo popoldne in na praznik ves dan je cesta od Jeruzalema v Betlehem podobna mogočni reki, po kateri valové množice romarjev, turistov, pa tudi radovednih Židov in Arabcev. V cerkev in v prostore pod cerkvijo se nagnetejo k prazničnim slovesnostim zastopniki vseh narodov sveta. Ko sem videl to množico valovati v mesto in iz mesta in potrpežljivo prisostvovati dolgim cerkvenim slovesnostim, sem se spomnil Mihejeve prerokbe: »In ti Betlehem, zemlja Judova, nisi najmanjši med knežjimi mesti Judovimi.«

Praznovanje Božiča se v Betlehemu prične na vigilijo, takoj po kosilu, s slovesnim vhomom jeruzalemskega patriarha v cerkev sv. Katarine.

Glavne slovesnosti se vršijo ponoči. Ob pol enajstih zvečer se prično slovesne jutranjice, ki so končane točno opolnoči. Nato se vrši slovesna sveta maša, ki se je udeleži tudi celokupni diplomatski zbor iz Jeruzalema. Pri Gloriji zažari nad glavnim oltarjem velika zvezda v nešteti električnih lučkah.

Po končani polnočnici so še pete hvalnice in nato procesija v votlino Kristusovega rojstva. Ker je prostor v kriпти omejen, se je udeleži le asistenca in diplomatski zbor. Zadnji v vrsti koraka patriarh z dolgo, častitljivo brado, v naročju nosi ljubki kip betlehemskega Deteta, obdaja ga diplomatski zbor s prižganimi svečami. V votlini položi patriarh kip na mesto, kjer se je Kristus rodil. Diakon poje nato evangelij o Kristusovem rojstvu. Pri besedah: »In

porodila je sina prvorojenca, ga povila v plenice in položila v jaslice«, položi na kip zlato obrobljene plenice in ga prenese na mesto, kjer je nekdanj Kristus ležal v jasliah.

Vsa slovesnost traja dolge štiri ure. Medtem so se že pričele sv. maše pri oltarjih v votlini. Vso noč in vse dopoldne se vrste maše pri vseh oltarjih; na oltarju pri jaslicah je končana poslednja sv. maša pozno popoldne, ko že mrak pada na zemljo.

Vselej, posebno pa o Božiču, me je prevzelo, ko sem stal na tako svetih krajih, v Betlehemu, v votlini pri oltarju Gospodovega rojstva, pri pravih, zgodovinskih jaslicah. Stokrat sem že kot otrok razmišljal o teh svetih krajih, čestokrat jih drugim razlagal, toda v drugi deželi in pod drugim soncem. Tukaj pa se boči tisto nebo, se bleste v božični noči tiste zvezde, kakor pred dva tisoč leti, ko so angeli pastirjem oznanjali rojstvo Mesija — Odrešenika. Vse drugače kakor doma odmevajo tu v duši besede angelskega slavospeva: Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem, ki so Bogu po volji.

IZ MOJE MLADOSTI

Emanuel Kolman

*Zdaj več sam ne vem,
kam me vodi pot,
ko se zgrnil mrak
je od vsepovsod.*

*In ne vem, odkod ta bol
in odkod ves ta nemir,
ko tako sam sredi polj
koprnim v večer ...*

NOVOLETNA ZDRAVICA

Jože Dular

*Nocoj, ko burja v noč vihra,
nocoj smo zopet zbrani.
Nocoj spet leto šlo bo v nič,
zato smo razigrani.*

*Za leto bliže nam je smrt —
a to nam ni zdaj v mislih.
Pred nami vino se iskri,
pri nas dočip je v čislih.*

*Vsi, ki ste zbrani tu nocoj,
pozdravljeni bodite!
Skrbi sedaj vrzite v kot,
si vina natočite!*

*Dvanajsta ura pravkar se
je v polnoč potopila. —
Nevidna sila leto nam
je v večnost odmaknila.*

*Zatorej, bratje, pijte zdaj,
kozarce si nalijte
in v novo leto s pesmijo
na ustnicah stopite!*

Rajko Slapernik: Trajanov forum.

PREŠERNOV DOM

Franc S. Finžgar

Naš čas je nemiren, vsak dan menjava svoj obraz, vsak dan se oglašajo nova gesla, ves svet se tare kakor v krčih in ob tem trušču skoraj pozabljam sebe, svojega bistva, in so celó nekateri, ki za jalov, trenutni dobiček nosijo na prodaj to, kar nas tvori, da sploh smo — naš jezik in našo kulturo. Nobena stvar pa ne more bolj utrditi naše samozavesti in dvigniti našega narodnega ponosa kot resnično spoznanje tega, kar imamo. In če je imel tisti tujec prav, ko je trdil, da je samo Prešeren zadostna priča o lepoti slovenskega jezika in o kulturnosti naroda, ki je rodil tako velikega umetnika pesnika, je naša dolžnost tem večja, da si vedno in vedno ob njem poživimo duše z lepoto, ki jo je on odkril, utrjujemo narodno zavednost, ki jo je on hranil in branil v še drugače hudih časih za našo narodnost, kakor so danes.

Mesec december je mesec Prešernovega rojstva (5. decembra 1800, na god sv. Frančiška Ksaverija — zato Francè). Morda ne bo nič odveč, če se pomudimo ob Prešernovem rojstnem kraju in domu. — Pokazal bi vam rad zemljo, ki ga je rodila, ljudi, iz katerih je izšel in od katerih je črpal svoj jezik, s katerim je postavil nedosežene lepote svojega umetniškega ustvarjanja.

Prešeren je Ribičev dohtar iz Vrbe, sin lepe kmetije, otrok vasi, ki ima prekrasno lego sredi gorenjske planote. Vas sama je vsa v zelenju sadnega drevja in bujnih lip, krog in krog se pnè pisano poljé, iznad polja na vseh plateh gorenjske najlepše goré: od Storžiča preko Begunjščice, Stola, Golice in Kepe seže oko do Rjavine, Triglava, Tošca — Črne prsti, Babjega zoba in Jelóvice: vse samo pesem. V Triglavu kršne pečine, borbena volja, na Pokljuki in Jelovici mehke, valovite črte — kot grška pokrajina: tam gori jeklen značaj, na jugu mehki soneti. S Prešernovimi besedami bi rekli, da je v Vrbi temna zarja, ob nevihtah oblakov vojska; v nočeh lune žarki, pozimi snega, ledú kristali, demanti rose poleti, v gajih krog vasi ptičev kori. Zares: »Dežela kranjska nima lepšga kraja, ko je z okolščno ta, podoba raja.« Tu je vzklik Prešeren. Kjerkoli se v svojih pesnitvah dotakne narave, povsod se utrne prizor in pogled, ki mu ga je nudila Vrba, srečna, draga vas domača s cerkvico sv. Marka, ki majčkeno odmaknjena od Prešernovega doma samotno sanja sredi topolov.

Pri Prešernovi rojstni hiši se pravi po domače pri Ribiču. To hišno ime razodeva, da so bili Prešernovi predniki v fevdalni graščinski

dobi — bržkone grofovski ribiči, ali pa se je na domovanje kak ribič priženil. Tudi v globoki savski strugi, pri mostu, kjer veže pot Žirovnico z Bledom, je samotni dom, ki se mu pravi pri Peškotarju. Peškotar je latinski piscator, laški pescatore. Ta dom je prav gotovo nastal v dobi, ko je bil lastnik in gospodar Bleda še oglejski patriarh.

Prešeren je bil krščen na Rodinah, ko je bila sedanja rodinska podružnica sv. Klemena še župnijska cerkev. Rodinska cerkev je izmed najstarejših v okolici. Ker je posvečena sv. Klemenu, da slutiti, da sta tu prenočevala slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod na potu v Rim, kamor sta nesla svetinje svetega Klemena. Naravna pot iz Moravske je bila skozi Panonijo, Korotan, čez prelaz Kóren in po savski dolini. Tudi na Dovjem je cerkvica sv. Klemena in cerkvice s tem svetnikom so še preko Poljanske doline proti Gorici; te utegnejo kazati sled poti, po kateri sta šla Ciril in Metod. Prav gotovo pa je, da češčenja sv. Klemena že iz zamrže do slovanskih blagovestnikov niso širili Franki in Nemci, ki so nam prinesli pač Volbenka (Wolfgang), Notburgo, Radegundo in druge svetnike. Bržkone je na krasni legi, ki jo imajo Rodine, bila davna naselbina. Gozdič za vasjo ima še danes ime Log (v narečju »Voh«); pod Logom je hišica, ki ima domače ime Svetogaj. Ali ni morda bilo tam bivališče pogumnega svečenika, ki je varoval sveti gaj — sveti log? Najsi že bo kakorkoli, resnica je, da sta tudi Prešernova krstna cerkev in njena okolica zelo zanimivi.

Iz rodinske fare je nastala brezniška župnija, ko so sezidali novo župnijsko cerkev Žalostne Matere božje na Breznici. Brezniška župnija ni velika. Za Prešernovega rojstva je imela kakih 1000 do 1200 prebivalcev. Bili so trdni kmetje; tudi suknárilci, tkali platno in kupčevali z njim preko Ljubelja s Koroško. Največji kmetje so bili v teh časih tudi vozniki, furmani, ki so na parizarjih prepeljavali blago iz Trsta prav do Kelmorajna (Köln am Rhein). Pot je bila tako dolgotrajna, da so gospodarji napravljali oporoke, preden so odšli s konji od doma.

Prešernov dom v Vrbi.

Dasi je brezniška župnija majhna, je vendarle rodila našemu narodu nenavadno veliko odličnih mož. Imena bratov Janša (Kuharjevih z Breznice) so slovita. Trije bratje so bili, rojeni v revni, leseni hiši, ki je stala za brezniškim župniščem. (Danes je tam nova, zidana hiša.) Najstarejši je bil brat Anton, ki se je bavil doma s čebelarstvom, slikal panje, skrinje in škafe, dva in trideset let star (1766) se je pa vpisal s svojim bratom Lovrom na slikarsko akademijo na Dunaju. Brat Lovro je postal profesor na slikarski akademiji, Anton se je pa ponudil pri državni kmetijski šoli na Dunaju za učitelja čebelarstva. Skušnjo je izvrstno prestal in postal učitelj čebelarstva ter žel odlične uspehe. Tretji brat Valentin je šel tudi na Dunaj in postal na risarski in bakrorezniki šoli risarski mojster.

Komu ni znan Brezničan Luka Knafelj, župnik? Ta je bil rojen okrog 1620, pa skoraj gotovo v vasi Dosloviče. (Spominjam se še dobro, kako mi je moj ded pravil o Knafljevem »gospodu«, čigar s srebrom okovano palico so hranili pri Knaflevih v »ta lepi skrinji«; in da je bil ta gospod tisti, ki je za naše dunajske študente štiftenge naredil.) Knaflevih ustanov je bilo pred vojsko trideset, vsaka po 1200 kron. Koliko naših akademikov se je izšlo s temi podporami v skoraj 250 letih!

O Brezničanu — Žirovničanu Matiju Čopu, velikanu učenosti, ni treba pisati. Vsak ga pozna. Golmajer Urban, rojen 1820 v Žirovnicah, je šel studirat pravo v Gradec. Mati ga je spremila čez Zelenico proti Ljubelju. (Šel je peš v Gradec.) Vrh Zelenice sta počivala in se poslavljal. Mati ga je vprašala: »Urban, kam greš?« — »Mati, saj veste, kam grem.« — Mati: »Urban, ti ne veš, kam greš, jaz pa vem.« — Sin: »Mati, dobro vem, kam grem.« — Mati: »Nič ne veš. Urban, v lemenat greš in duhoven boš.« — Oba sta umolknila in se poslovila. Po treh letih pravnih študij, ki jih je Urban odlično dovršil, se je res zglasil za graško bogoslovje. In mati mu je oponesla: »Vidiš, Urban, da sem tedaj na vrhu Zelenice prav vedela, kam si šel.« — Ta Urban je dobro poznal rojaka Prešerna in je marsikaj povedal o njem. Silno ga je cenil kot pravnika že tedaj. Pripovedoval je tudi, da je po gostilnah pozabaval vinske bratce večkrat tudi s kakšno »kosmato«, ki je pa ni dal ne iz rok ne v tisk. Ta Golmajer je služboval po Istri in bil strah Lahom po pisarnah, ker je bil imeniten pravnik. Povsod je snoval šole. Od Lahov obsovažen si je sam delal bombe za obrambo pred napadi. Kot dekan v Tomaju je ustanovil vinarsko društvo, presadil francoske trte (Bordeaux) na Kras (ob teranu); ko je umrl, so ustanovili s prihranki gospodinjsko šolo v Tomaju. — O Vrhnjanu škofu Pogačarju je tudi dovolj znano njegovo narodno zavedno delo in zares pravo knežje vladanje. Prelat Tomo Zupan, najstarejši duhovnik v škofiji, pa se je vse življenje trudil, da je po sorodnikih in arhivih poiskal vse podrobnosti o Prešernovem življenju. Vprav je dognal po arhivih, da je v enem samem stoletju od 1800 do 1900 dala Breznica 120 izobražencev: uradnikov, duhovnov, profesorjev, učiteljev itd. Da se je moglo šolati toliko brezniških sinov, je bil vzrok v nekdanji imovitosti kmetov, v podpori že izšolanih sorodnikov, zlasti duhovnov — tudi Prešerna so šolali štiri duhovni — nekaj tudi v tekmi

staršev, češ če imate študenta vi, zakaj bi ga pa ne imeli mi, in nazadnje gotovo tudi v splošni nadarjenosti ljudstva. Ta nadarjenost ljudstva se je izražala v zdravem dovtipu, živem humorju, pa tudi v pikri zabavljalci. Bili so med ljudmi vaški modrijani, gospodarski talenti, navdušeni bralci knjig, zlasti zgodovinskih. Če me je vprašala kot dijaka postarna samska žena, ali vem, kdaj je bila bitka pri Salamini in me hitro ugnala z nenavadnim poznanjem vse zgodovine, je to pač dokaz za izredno nadarjenost in veselje do znanja.

Iz takega kraja in ljudstva je zrasel Prešeren. Pomislimo, da ni imel tedaj prav za prav nič: skoraj ne slovnice, ne slovarja ne zgledov sloga, kar imamo danes že v bogati izbiri. Ves svoj dragoceni zaklad lepote jezika nam je načrpal iz naroda. Njegov čudoviti sluh za jezik, njegov ostrí čut za lepoto sta bila slovnica in slovar Prešernovemu stvariteljskemu geniju. Ni zgolj satira, če Prešernov »Pisar« goni »Učenca« v rovtarske Atene in mu pravi: »Tam puljo besedi se korenine; poslušaj ga, kako jo on zavije — jezika sol, lepota, da le zine.« Ko prebiram danes Prešerna in ga berem v brezniškem narečju, se mi zdi Prešeren kot čarovnik, ki je segel v gmoto surovih kremenov, kateri so se pa v njegovi roki spremenili vsi v žlahtne kamene, naj je iz njih zgradil sonet, bojno pesem ali trpko zabavljalico. Ta plat njegove stvariteljske sile je tako občudovanja vredna, da jo morda vse premalo poudarjamo.

Ker ima ta opis naslov Prešernov dom, je nujno, da se spomnimo tudi njegove rojstne hiše. Je prava kmetiška hiša, lepa, značilna po svojem dohodu. Soba — hiša —, kjer je Prešeren bival kot otrok, kamra, kjer mu je tekla zibka, okna — vse kakor tedaj. Tisoči so že obiskali Prešernovo rojstno hišo. Seveda hiša je, kar je bila: otroci se rodé v njej, gospodinjsvo je tam in z vsem tem pač navlaka, kakor drugače biti ne more. Ni prav, da se ves slovenski narod ni še zavedel tega, da mu je dolžnost: to hišo kot narodno dragoceno ohraniti in jo spremeniti v nekak Prešernov muzej. Ali bi ne bilo častno za nas in v začudenje tujcu, ko bi stopil v hišo in videl tam vsa Prešernova dela, vse izdaje, vse prevode v svetovne jezike, njegove slike, razprave o njem — in v kamri posteljo, v kateri je umrl in še kaj njegovega, kar skrbno hrani mons. Tomo Zupan na Okroglem? Zadnji čas je, da se te dolžnosti zavemo, da se osnujejo povsod posebni krožki, ki bi zbirali za to, da se hiša odkupi, morda na ta način, da se sedanji družini sezida nova hiša, Prešernova rojstna hiša pa uredi za to, za kar naj bi že davno bila: v spomin slovenske kulture — in slovenske zavednosti. — Trdno se nadejam, da se bo to uresničilo.

SMUK

Anton Anžič

Smučanje je pač najlepši pa hkrati najtežji in najnapornejši šport. Dobro ga more obvladati le tisti, ki je pogumen, močan, vztrajen in priseben. Smuk je zelo zdrav šport, seveda če se smučar drži prave mere. Potrebna je pa tudi dobra oprema: obleka bodi gladka, gosta in nepremočljiva, čevlji nepremočljivi z debelimi, trdimi podplati, nenakovani; pa tudi perilo, pokrivalo in rokavice morajo biti primerno izbrane.

Zanima nas zgodovina tega športa. Pravijo, da je smučanje moderen ali sodoben šport, pa vendar je že tako star, da tudi o njem velja: nič novega ni pod soncem. Za potovanje so smuči uporabljali že davno, saj so v Balingsti na Švedskem in še drugod odkrili v skalo vsekane podobe smučarjev. Na otoku Fro-landu taka v kamen vrezana slika kaže smučarje in veslače v čolnih. Pa tudi v šoti so v severnih deželah Evrope izkopali razne vrste smuči. Zato računajo, da je smučanje staro najmanj štiri tisoč let!

Najboljši smučarski mojstri so danes Norvežani, zato tudi včasih govorijo, da se je od tam smuči šport zanesel k nam. Kot šport morda res, kot način potovanja pa ne. Saj so se smučali pri nas na Notranjskem, zlasti na Blokah, že od nekdanj. Morda bo koga zanimalo, kako o smučanju pri nas in po severnih deželah pišeta Valvazor in njegov pisateljski sotrudnik Erasmus Francisci. Janez Vajkard Valvazor poroča v IV. knjigi svojega dela Slava vojvodine Kranjske iz leta 1689 takole:

»Kmetje na Kranjskem imajo po nekaterih krajih, zlasti pri Postojni in tam okoli, nenavadno iznajdbo, ki je nikoli in nikjer drugje nisem videl: z njo se pozimi, ko zapade sneg, z neverjetno naglico vozijo z visokih strmin v dolino.

Pripravijo si namreč dve leseni deščici, debeli četrť cole, široki pol čevlja in kakih pet čevljev dolgi. Spredaj sta navzgor zakrivljeni. Vsaka ima sredi vrhne strani pritrjen usnjen jermen, da se vanj vtika noga. Kmet si na vsako nogo nasadi po eno deščico, v rokah pa drži debelo palico, ki si jo vtika pod pazduho, z njo krepko zavira, se nanjo naslanja, pa z njo tudi krmari in se tako spušča celó po najhujši strmini v dolino. Še bolj prav bo, če rečem, da šviga navzdol kakor krogla ali puščica. Na deščicah stoječ in opiraje se z vso močjo na palico drsi namreč s tolikšno brzino navzdol, da je že kar neverjetno, in v naglici prav nič ne zaostaja za Holandci, kadar drčijo z drsalkami po ledu.

Karkoli jih na poti ovira, bodisi drevo, velika skala ali kar že bodi, vsemu se znajo ogniti, kakor bi mignil. Nobena gora jim ni prestrma, nobena tako gosto z drevjem porasla, da se ne bi mogli na ta način po njej voziti v dolino. Kadar jim namreč pride na pot ovira, zavijejo in skrivijo svojo pot kakor kača. Če pa je pot čisto prosta, neporasla in gladka, tedaj drsijo lepo in v ravni črti v dolino, ves čas stojé in

opiraje se zadaj s palico. Ti ljudje se na deščicah držé tako čvrsto in togo, kakor da bi ne imeli v telesu nič udov in členkov.«

V opombi k temu besedilu pa z zvezdico označeno mesto menda Erasmus Francisci pojasnjuje takole: »Da v nobeni drugi deželi kaj takega ni videti, je res, če namreč mislimo Nemčijo, Holandijo, Švico, Francijo, Italijo in Španijo. Sicer sta pa obe iznajdbi, namreč hoja po snegu, ne da bi se vdiral (krplje), pa vožnja po zasneženih gorah s posebnimi čevlji (smučmi) zelo vsakdanji na Laponskem in deloma v norveških gorah. Da, Laponci so v tej stvari celó nedosegljivi mojstri pred vsemi drugimi narodi.

Saj bi v severnih deželah premnogi morali biti živi zakopani v sneg, če bi si ne pomagali s posebnimi čevlji. V visokem snegu v zimskem času ne bi mogla živa duša preko mogočnega dofrinskega velegorja, ki leži na švedsko-norveški meji, če konji in ljudje ne bi imeli posebne opreme.

Krplje in snežne čevlje (smuči) pa najbolj uporabljajo Laponci. Njihove smuči so iz dveh lesenih desk, ki sta spredaj zavihani navzgor... dolgi pet do šest čevljev in široki za mali čevlji; lahko sta pa tudi kaj širši in daljši ali pa narobe...

O Fincih pišejo, da lovijo divjačino na zakrivljenem lesu. S palico v roki se na njem poganjajo s tolikšno brzino naprej, da jih ne dohaja niti najlažji konj... Res, kar letijo kakor ptice... Tista stran smuči, ki se dotika snega ali zemlje, je zelo gladka, včasih pa prevlečena s kosmatim usnjem severnega jelena.

Svoje smuči (snežne čevlje ali snežne podplate), zlasti večjo (ker je ena malo krajša), namažejo s smolo, manjšo na drugi nogi pa pustijo, kakor je...

Ko si Laponci smuči nataknejo, vzamejo v roko še palico, ki ima na spodnjem koncu okrogel krožnik, da palica ne more bosti skozi sneg, ampak jo krožnik drži pri vrhu. Palica jim je nekakšno veslo, ki se s krožnikom upira v sneg, telo pa poriva krepko naprej.

Kakor Kranjci s pomočjo smuči hitreje potujejo po ravnem in neravnem svetu, tako tudi Laponci: preko gladkih ali pa raskavih tal bežijo na svojih smučeh, kakor da bi imeli peruti. In kar je še bolj čudno: celó navkreber dirjajo z njimi in se vzpenjajo na najvišje vrhove.«

Tako so torej pisali o smuku pred 250 in več leti. V severnih deželah in pri nas so bile smuči nekaj povsem domačega in starega, srednja Evropa jih pa ni poznala.

Tudi nekaj drugih zgodovinskih drobtin o nekdanjem in sedanjem severnem smuku je vredno slišati. Stare pravljice pravijo, da so germanska plemena osvojila Skandinavijo na smučeh. Z njimi je na kraj snega in ledu prišel tudi Nor, se tam naselil in deželi dal ime Norvegija. V poganski dobi so tamkaj častili posebnega boga smuka in lova ter boginjo smuka. Iz zgodovinske dobe pa je znano, da so bili nekateri norveški kralji v 10. in 11. stoletju dobri smučarji. V državljanski vojski leta 1206 sta dva kralju vdana moža na smučeh odnesla dve leti starega kraljeviča, poznejšega kralja Haakona, v gore in mu rešila življenje. Švedski kralj Gustav Adolf pa je leta 1610 pri svojih napadih na Poljsko imel s seboj tudi četo smučarjev, ki je štela štiri tisoč mož.

Severni lovci v 16. stoletju — že na smučeh!

Danes je na Norveškem smuški šport pravi narodni šport. Vsako zimo se vršijo po mestih in vaseh smuške tekme. In izkazati se hočejo vsi od kraja: moški in ženske, starci in otroci. Prav tako se preskušajo v smuških skokih: Za dobrega smučarja veljaš le tedaj, če vztrajaš na velike daljave in dobro skačeš. Smuško veselje doseže višek o veliki noči. Visoko v gorah srečuješ smučarske skupine. Na hrbtu ali na saneh prineso s seboj živeža za deset dni, potem pa uživajo športno veselje v veličastni gorski naravi po cele dneve. Ko pade mrak, pa se zakopljejo v sneg in pospijo. Največje vsenarodne tekme pa se vršijo konec februarja v Holmenkullu. Po petdeset tisoč in več gledalcev pazno sledi trem stotinam tekmecev in napeto pričakuje, kdo si bo priboril najvišje smučarsko odlikovanje: kraljevi pokal.

Tudi pri nas se smuk vse bolj širi, da bomo kmalu lahko tudi mi govorili o smuku kot narodnem športu. Pa smuška skakalnica v Planici, ali ni dvignila nemalo prahu med smučarji sveta radi svoje dovršenosti in radi prvenstvenih skokov? Da bi le vsi naši smučarji res iskali zdravja, zakaj rekorderstvo je pogubno.

SLOVENSKO NARODNO BLAGO

Vinko Möderndorfer

Kdor pazno sledi navadam, običajem in praznovanju našega ljudstva, je presenečen. Površnež, posebno še malomeščan, ki je zgubil že ves stik z grudo, pa ljudstvo ob taki priliki kar obsodi, da je nazadnjaško, nekulturno, da je zaostalo kar za stoletja, ker verjame še prazne reči. Tudi tujcu tega in onega sami ne moremo pojasniti, ker se niti sami nismo poglobili v svoj zaklad, kaj še, da bi mogli podati tudi razlago, čemu se n. pr. v Prlekiji na pustni torek gugajo odrasli, čemu vrže gospodinja drobtinice v ogenj, obiskuje na novo leto studenca, zakaj smo v nekaterih dneh v kmečki hiši neljub gost, a drugič sprejeti z največjo ljubeznivostjo itd.

Vse nam bo razumljivo le tedaj, če si skušamo vsaj v grobih potezah dopolniti in predočiti slovensko zgodovino; pri tem ne mislim zgodovine o kraljih in cesarjih ali rodovnikov plemičev, tega mi nimamo in prav za prav tudi ne pogrešamo, ker se to ljudstva ne tiče. Naša zgodovina je enolična: tujec nas pokristjani, istočasno pa nas podjarmi in si osvoji slovensko zemljo. Ko so Slovenci zgubili svobodo, so bili pogani; njih vera je bila že na nižji stopnji.

Verovali so v posmrtno življenje duš, ki živé v drugih ljudeh na zemlji naprej, verovali so v naravne duhove (v duhove vodá, vetra, ognja, drevja, meseca, sonca itd.) in v bolezenske duhove. Ker je krščansko vero prinesel v deželo zmagovalce, je ljudstvo ni vedno sprejelo z ljubeznijo in se marsikje pokristjanilo le bolj na videz, obdržalo pa še staro pogansko bogoslužje. Vse to se je ohranilo kot usedlina od roda v rod in še danes imamo v veliki večini naših običajev ostanke stare slovanske vere v duhove. Prazniki, ki jih je vpeljalo krščanstvo, so bili slovenskemu ljudstvu prilika, da je tudi tem vtisnilo svoj pečat.

Slovenski človek je bil že od nekdaj velik siromak, prepuščen samemu sebi. Radi tega si je skušal pomagati sam, kakor je to vedel in znal od svojih prednikov. Prav vsa izročila si je hotel ohraniti, da

bi mu tudi ta pomagala varovati imetje, živino in zdravje. Tudi to je vzrok, da se nam je ohranilo še v današnje dni mnogo starine, ki bi drugače že davno obledela. To naj ima bralec pred očmi, ko motri te zapiske. Skoraj vse, kar sem zapisal, je še živo med ljudstvom in je torej ta zbirka še verna slika mišljenja in čustvovanja slovenskega človeka, ki živi v srcu Evrope in že desetletja skoraj ne pozna nepismenih v svoji sredini.¹

DUŠE UMRLIH.

Ko človek umre, gre duša z njim v grob in se loči od telesa šele po treh dneh. Kadar duša zakasni pogreb in vrže duhovnik že tri lopatice zemlje na rakev, mora ta reva toliko časa begati po tem svetu sama, dokler groba ne prekopljejo, to je šele tedaj, kadar pokopljejo novega mrliča v isti grob (1). Mrliču morajo dati v krsto naličje, tančico, katero imenujejo »tintah«. To je kos belega platna, s katerim je bil mrlič pokrit od temena do podplatov. V novejšem času je naličje tudi kupljeno belo platno. S tem platnom se bo mrlič na sodni dan, ko bo vstal k sodbi, ogrnil, da se ne bi pojavil tam nag. Mrlič mora imeti s seboj tudi čevlje za primer, da bi bil obsojen, da se bo vical kje na zemlji, in to v krajih, kjer je grešil; preveč bi trpel, če bi moral ves čas tavati bos okoli (5). Zgodí se tudi, da razparajo tančico, preden zabijejo rakev, nad obrazom mrtveca na dvoje; tančica se mora razčesniti in se ne sme rezati s škarjami (1). Preden zabijejo krsto, razvežejo mrtvecu roke, noge in obraz, katerega so mu z robcem zavezali, če je ob smrti pustil usta odprta, da se bo mogel brez težav gibati na drugem

¹ Številka v oklepaju pomeni v spisu kraj, kjer je bilo gradivo nabrano, in nabiratelja. Da preveč opomb branja ne bo motilo, zato navajam kar tu imena nabirateljev pod zaporednimi številkami; v spisu pa njih gradivo omenjam samo z nabirateljevo številko iz tega seznama.

Seznam nabiralcev narodnega blaga:

1. Poldka Bavdek, učiteljica, Vinica pri Črnomlju.
2. Andrej Šavli, šol. upravitelj, Predanovci, pošta Puconci (gradivo tudi iz Tolmina).
3. Dr. Šašel, rokopisna zbirka iz Roža.
4. Alojzija Jeglič, učiteljica, Dražgoše, Selška dolina.
5. Marija Pavec, učiteljica, Trebija, Poljanska dolina.
6. Terezija Demšar-Rant, šol. upraviteljica, Malenski vrh, Poljanska dolina.
7. Stane Terčak, učitelj, Marenberg.
8. Maks Kos, šol. upravitelj, Buče pri Kozjem.
9. Franc Mlinšek, učitelj, Velenje.
10. Ljudevit Šnuderl, učitelj, Braslovče.
11. Pavel Herbst, šol. upravitelj, Cerklje na Dolenjskem (za okraj Mokronog).
12. Ljudevit Belšak, šol. upravitelj, Vel. Nedelja.
13. Štefanija Šubert, učiteljica, Mengeš.
14. Marta Golobič, učiteljica, Gezanjevci pri Ljutomeru.
15. Berta Pikuš, učiteljica, Lendava.
16. Vinko Möderndorfer: a) Košir-Möderndorfer, »Ljudska medicina med kor. Slovenci«, založnik: Zgodovinsko društvo, Maribor (delo razpodano); b) Narodno blago kor. Slovencev, založnik kakor pod a; c) Narodne pripovedke I. del, založ. Učit. tisk., Ljubljana; č) rokopisna zbirka iz Koroške.
17. Rajner Ljudmila, učiteljica, zbirka za okoliš Ljubno.
18. Bela Horvat, šolski upravitelj, Krog, Prekmurje.
19. V. Möderndorfer, rokop. zbirka iz št. Jurija pod Kumom.
20. S. Dobernik, ravnatelj meščanske šole, Lendava.
21. Kokolj, učitelj, Lendava.
22. Dr. Josip Šašel-Fr. Ramovš, Arhiv za zgodovino in narodopisje II.
23. Greti Tavčarjeva, zbirka iz slov. okolice Beljaka.

svetu (1). Duša utopljenca bega tako dolgo okoli, dokler mu trupla ne pokopljejo v zemljo (5). Mrlič mora dobiti s seboj v krsto poldrugi meter belega platna, ki ga potrebuje za novo krstno obleko na onem svetu. Moškega mrliča obrijejo, da bo stopil lep pred sodnika. Njegovo obleko smejo razdeliti in uporabiti šele osem dni po njegovi smrti (13). Če bi mrliča ne umili, bi se hodil nazaj v hišo umivat (19). Prav tako bi hodil tudi nazaj v hišo mizarit, če bi ga ne dejali v rakev, katero si je morda že v življenju sam naredil (19). Ko nesejo mrliča iz hiše, mora nekdo sestiti na njegovo posteljo, da bi duša ne ostala v postelji in bi bilo tako pokopano samo truplo, ali da bi duša ne zamudila pogreba (18). Skoraj povsod prisilijo, ko so odnesli truplo umrlega iz hiše, dušo, da gre za truplom, s tem, da odprejo takoj vsa vrata in okna v hiši in preobrnejo tudi stole in mize, da duša nima kam sestiti. Kadar umre hišni gospodar ali pa gospodinja, je treba vso živino malo goniti in žito v shrambah malo potresti, češ da bi drugače zemlja sedem let žalovala za umrlim in bi bila v tem času nerodovitna (1). Prvotno je bila vera najbrž tale: speča živina, žito, katero bi se ne premaknilo, je v nekem »mrtvem« stanju, njih duša potuje, je odsotna, med potjo pa bi se ta duša srečala z dušo gospodarja, katera se ne drži več telesa, in ta bi jo potegnila s seboj. Živina bi torej poginila, polje ne rodilo. — Koroški Slovenci so ob smrti gospodarja še bolj natančni in nekdo obhodi takoj vse hleve in prisili živali, katere leže, da takoj vstanejo, zatem gre še k čebelnjaku, potrka na vsak panj in govori: »Čebelice, vstanite, gospodar je umrl!« Razume se, da najprej pokličejo vse speče ljudi v hiši. Če ni nihče legel v mrličovo posteljo, ko so tega odnesli iz hiše, se bo njegova duša vračala (15). — Posestnik Žmave je rešil lastno živinče pred rekvizicijo s tem, da je pokazal materino kravo, češ, ta je moja. Verjeli so mu in tako je materina krava odšla iz hleva. Radi tega se je po smrti vračal in vedno stokal: krava, krava. Duh rajnega se vrača toliko časa na ta svet, dokler ni popravljena krivica, ki jo je storil (9). Ukradeni predmet bo nosil rajni vsako noč nazaj toliko časa, dokler se ukradene reči kdo drug ne polasti (5). Na zadnji strani kapelice pri Šoštanju je bila svoj čas slika, kako je duhovnik zarotil dušo nekega Šmihelčana, ki se je vedno vračal na ta svet. Posestnik Tanjšek je nosil po smrti mejnik nazaj, ker ga je v življenju prestavljal. Tudi duša tistega, ki v življenju ni izpolnil dane obljube, se vrača na ta svet. Hudo je še to, da se mora vračati tudi tedaj, če bi potomci ne izvršili njegovega naročila ali njegove obljube. Duša hodi samo do kapa hiše. Vračajoče se duše se prikazujejo ljudem kot brleče lučce. Tudi vse duše tistih, ki so predčasno umrli, se vračajo na ta svet. Je kar prav, da se mora tudi skopuh vračati na ta svet; hodil je nazaj v podobi žabe in moral jesti s svinjami (9). Duše se vračajo toliko časa, dokler niso rešene iz vic (13). Ali bi hotel govoriti z mrličem? Počakaj na dan Vseh svetih na pokopališču, da izgine poslednja živa duša, potem pa boš imel priliko (15). Ne vem, ne vem, če bi kdo to tvegjal! — Pri cerkvenih vratih čaka zadnji mrlič s koso tako dolgo, dokler ne pokopljejo drugega, potem pride ta na vrsto. Tako je torej na pokopališču stalna straža (1). Prvi večer straže je tako hud, da odstopi mrliču stražniku vse meso od kosti. Ponekod pa mrliču

stražniku ni treba stati. Ko so ga namreč pokopali, so položili vse orodje v obliki križa na grob. Na tem orodju potem sedi in počiva duša rajnega, ali pa tudi druga duša iz vic, katera pride mimo. Rajnemu, ki stražari, skušajo domači olajšati muke in trpljenje: ob večernem zvonjenju pokleknejo pod hišni kap in zmolijo vse tri rožne vence; med molitvijo so vsi obrnjeni in tudi gledajo proti pokopališču (5). Pri pogrebni maši gre duh rajnega pri darovanju okoli oltarja (9). Če potrka duh, se mu ne smeš oglasiti z »noter«, sicer bi ti prihajal vsak večer (9). »Kaj je rekel Kristus, ko je skozi zaprta vrata prišel k učencem?« Rajni bo odgovoril: »Mir vam bodi!« Za tem je treba reči: »Zakaj pa ti nimaš miru?« Rajni bo povedal, česa išče na tem svetu, in tako bo mogoče dušo rešiti vicanja na tem svetu (9). Če se strah prikaže v podobi dečka ali črnega psa, ga je treba ogovoriti: »Zakaj vsi drugi duhovi verujejo v Boga, zakaj ti ne?« (9). Zgodi se tudi, da ima umrli, ki bi se moral dolgo časa vicati po svetu, ker si je nagraabil zaklade, srečo, da pričnejo stražarji ob odru kartati za denar; umrli se jim neopaženo pridruži, zaigra ves lonec denarja, potem pa jih prosi za posojilo. Ko mu kvartači odrečejo in odgovore: »Pojdi, odkoder si prišel«, je rešen (9). Če hodijo verne duše na nedeljo pred Božičem pred vrata ropotat, kakor bi kdo buče premetaval, je treba odmoliti za verne duše in rešene bodo (10). Duše nekrščenih otrok posedajo kot jate ptic v bližini človeških bivališč in čivkajo, da bi jih rešili; treba jih je krstiti (12). Svečarji (15), merari, ežetari (brezglavci, odžekovci) so duše brez krsta umrlih otrok in takih otrok, ki so bili umorjeni (18). Svečarji so pa tudi nezakonski otroci in ljudje, ki so kdaj v življenju na pokopališču poteptali kak grob. Begajo po njivah, jarkih, kjer je voda že usahnila, svetlikajo se pa tudi po Muri in človeku sedejo na glavo in rame (20). Vedanci in vedomci (4), movje (14), posvečkarji, merarji ali džalarji so duše otrok, ki so umrli pred krstom. Če kdo pelje v noči v mlin, se mu naložijo na voz, da le težko izpelje. V tem primeru voznik ne sme moliti, bilo bi jih vedno več in tovor bi bil še težji, da bi vprežna živina sploh ne mogla več z mesta. Kleptve pa se bojé in zbeže z voza. Posvečkarji so spredaj žareči, zadaj pa črni. Radi tega pravijo, da se posvečkarji užigajo in ugašajo (15, 18). — Ko je gospodar popil v vinogradu tretji kozarec, je prišlo v sobo deset »brezglavnikov«, pet je bilo pravih, pet pa svečarjev; pravi niso imeli glave, svečarji so jo imeli, a ne ust, nosa in ušes. Tam, kjer bi morali imeti oči, so imeli v duplinah svečam podobne roge, ki so se svetili. Razsvetlili so vso sobo in zahtevali vina. Gospodar je šel po vino in zraven molil, sedli so mu na ramo in ga tiščali k tlom, šele ko je začel preklinjati, se jih je rešil. V Žižkah se je nekdo rešil brezglavcev s krikom: »Joj meni!« Rešiti moreš te duše, če jih »nazaj krstiš«, amen pa ne smeš reči (20). Ponesrečenci in samomorilci ne najdejo miru; krste, v katerih so bili pokopani, korakajo ponoči kar same po cestah (12). Ljudje so videli včasih procesije duhov brez glav; procesije so vedno ponoči in molijo rožni venec. To so duše tistih, ki v življenju niso hodili k procesijam in niso radi molili (1). Take procesije se prav rade pokažejo tistim, ki stikajo za zakladi. Procesije so tako dolge, da so nepregledne (12). Če se vica duša umrlega v bližini

doma, se spremeni v »bono« (krastačo) in lazi okoli hiše in hišnega praga. Krastače radi tega ne smemo poditi od hiše, še manj pa jo ubiti (5). Rajna Polanarca na Koroškem se je vicala radi svoje potratnosti kot krastača in je bila vedno okoli pomij, kamor je svoj čas vrgla marsikak lep kos kruha in tudi pečenke. Še koroških Nemcev se je prijela ta slovenska vera in pravijo krastači »spokornica« (Büßerin). Velja torej zapoved: če vidiš krastačo, je ne ubij, tudi je ne tepi; posuj jo s prstjo, zakaj v tej živalci se duša vica (4). Od vsake jedi morajo ostanek dobiti verne duše. Kadar ogenj močno prasketa, se rešujejo duše v vica; tedaj je treba vreči še nekaj soli v ogenj (16). Če cvilijo polena na ognju, tedaj duše v vica hudo trpé; reči moraš: »Bog daj vernim dušam mir in pokoj.« Drobtinice od kruha vrzi vselej v ogenj, v tistem času, ko bodo drobtinice gorele, duše v vica ne bodo trpele (7). Duše se morejo rešiti sploh samo z ognjem v hiši, kajti duša mora skozi vice v nebasa. Še nedolžen otrok mora iti vselej vsaj toliko skozi vice, da ujame pest isker (18). Gospodinja niti tedaj, ko jemlje kruh iz peči, ne pozabi na verne duše; v peč vrže nekaj polen navzkriž, da se usedejo nanje verne duše. Že kadar je vsadila kruh, zmoli nekaj očenašev za verne duše. Kadar se zvezda utrne, se loči verna duša. Moli zanjo in rešena bo! (15.) Duša umrlega išče hrano kot kača pri hiši; če kačo ubijejo, hiša pogori. Drugod jedó kače mleko skupno z otroki; kadar so preveč požrešne, jih otroci kaznujejo ter tepejo kar z žlico po glavi (9). Drevo je treba vedno lepo posekati, da ne molé iz zemlje ali s štora treske. Na teh štrlinah se nabadajo verne duše (9). Mrlič se prvo noč po pogrebu vrne na svoj dom. Za ta večer mu nastavijo lepo na mizo, da v temi laže najde, kruha in vina (1). Da duši olajšajo trpljenje v vica ali da dušo nahranijo, delé na dan pogreba, ob sedmini in obletnici smrti vbojajme kruh. Ta kruh delijo revežem kar toplega raz lopar, da se obdarovanec malo opari. Ta se zahvali: Bog se usmili, za duše v vica. Oparjenje trpi obdarovanec kot odkupnino za dušo v vica. Ob obletnici delijo kruh pred cerkvijo (5), v Zilji pa na grobu. — Pred Vernimi dušami pobirajo otroci »prešče«, to so manjši hlebci kruha, in se zahvalijo za dar: »Bog lonaj in Bog obrni na dobro za verne duše« (2). Na praznik Vseh svetih opolnoči pridejo vsi rajni na svoje domove gledat, kje so živeli in kakšen je sedaj njihov dom (6). Na mizo jim nastavijo kruh in vodo, da jedó in pijó (14), v kupici jim pustijo malo vina za pijačo (1). To noč mora goreti luč (6). Na dan Vernih duš dajo zvečer na mizo blagoslovljeno vodo in hleb kruha; opolnoči pridejo verne duše, pijejo blagoslovljeno vodo in jedó kruh (7). Za Vse svete, katerim pravijo »straža« — kakor »stražarju« pri mrliču — speče gospodinja mnogo majhnih hlebčkov kruha, katere razdelé beračem. Ti se zahvalijo: »Bog se usmili vernih duš v vica!« (6). Na dan Vernih duš je mogoče zvedeti svojo bodočo srečo. Tega dne položé treske iz treh vrst lesa moškega spola pred vrata; kdor prihodnjega dne prvi stopi preko njih, se bo v enem letu poročil. Na večer Vseh svetih postavijo za verne duše na mizo skledo kuhane kaše in priložijo k skledi tudi žlice. Verne duše pa v tej noči domačim tudi prerokujejo glede smrti. Zvečer potrosijo na mizo v širokem kolobarju koruzno moko, v kolobar postavijo svečo in jo prižgó, poleg nje posta-

vijo še blagoslovljeno vodo; okoli vsega tega položé žlice vseh družinskih članov. Tisti, katerega žlica je drugo jutro obrnjena, bo umrl (7). Odpri na dan Vernih duš opoldne vežna vrata in spodi duše ven (7). To je sicer zelo kruto, zato pa so ob pogrebu, ko so mrliča nesli iz hiše, znali nagovoriti truplo takole:

Dober večer vam voščim vsem!
Kaj je to,
ki je zdaj mrtvo?
Vaša mamica umrli so!
Nocoj to noč sem še pri vas,
a jutri rajžam proč od vas.
Jemljem slovo prav žalostno
od svojih staršev prav lepo.
Jemljem slovo prav žalostno
od svojih bratov prav lepo.
Jemljem slovo prav žalostno
od svojih sester prav lepo.
Jemljem slovo prav žalostno
od svojih prijateljev prav lepo.
In jemljem slovo prav žalostno
od svojih znancev prav lepo. (9.)

Minulo še ni štirinajst dni,
so bili pri hiši zdravi še vsi.
Zdaj pa že treh ni,
moral so rajžati,
večnosti dolgi
nasproti so šli.
Najprvo mlada deklica zbolí,
smrt že tam v kotu pri postelji čepi.
Hitro jo pokosi
— žive več videl ni —
očetu in materi
se nasmeji ... Itd. (7.)

Kako človeško življenje
kratko časa trpi!
Kdor noče besedam verjeti,
poslušaj, kaj skušnja uči!
Deklica skače in poje,
smrt ji nastavlja koso,
šteje korake in čaka,
kdaj jo pokosila bo ... Itd. (7.)

N A Š E S L I K E

Rajko Slapernik: Trajanov forum. Objavljeno re-produkcijo akvarela, ki ga je pred dvema letoma naslikal R. Slapernik, ko je bil na študijskem potovanju v Rimu. Kaže nam del novih odkritij, ki so bila v zadnjih letih izvršena v osrčju nekdanjega cesarskega Rima. — Avtor naše slike je bil pri nedavnem natečaju za slikarsko okrasitev prostorov v novi beograjski narodni skupščini odlikovan z nagrado za svoj načrt kompozicije o ustoličenju na vojvodskem prestolu na Gosposvetškem polju.

Karel Ondrejčka: Madona slovaških gorá. Ljubkega prizora res ni treba pojasnjevati. Na pašniku sredi črede ovac sedi Madona in drži Jezuščka, ki krmi jagnjeta. V ozadju se bliža v domači nošnji slovaški pastir in spoštljivo nese v naročju mlado jagnje Je-

zuščku v dar. Zadaž se vije po cesti procesija z ban-deri, zdi se, da gre na Kalvarijo, ki jo označujejo na griču trije križi. Visoko pod nebo se belijo v ozadju zasneženi vrhovi Tater. Slika je izvršena na hoteno preprost način, nekako v slogu kmečkih ljudskih slikarjev.

Ivan Kos: Opoldne. Slike ni treba podrobno razlagati, saj je prizor preprost in umljiv. Na nekakšnem dvorišču sede v kostanjevi senci na klopi trije ljudje: dva starejša delavca in delavka. Videti je, da so vsi trije utrujeni in da med opoldanskim počitkom skušajo na klopi malce zatisniti oči po težkem delu. Slika izraža vsakdanji motiv, kakršnega lahko opazujemo po tovarniških dvoriščih in delavskih predmestjih. — Ivan Kos, o katerem je pred leti naš list že obširneje pisal, je član mariborske umetniške kolonije in se je kot grafik in slikar udeležil mnogih razstav doma in drugod pri nas v državi, pa tudi zunaj. Naša slika je bila razstavljena na razstavi mariborskega umetniškega kluba »Brazde«, ki je bila konec leta 1954 v Jakopičevem paviljonu. Klub »Brazda« je priredil prav pred kratkim v Mariboru razstavo, katere se je udeležil tudi Ivan Kos.

V. Demont-Breton: Sin je tam daleč... V sobi, ki je natrpana s starinskim pohištvom, knjigami in slikami, sedi za mizo starec in lista po velikem starem atlantu. Tam daleč nekje na morju je njegov sin, pomorščak. Otožno polzi očetu prst po zemljevidu, otožne, pa vendar ljubezni polne misli ga spremljajo. Kako daleč je sin od doma! Na stolu sedi maček in pazljivo ogleduje gospodarja. Zadaž pa mirno spi v posteljici vnuk, ki ne ve nič o dedovih skrbih in da ni očeta doma. — Slika visi v pariškem Luksemburškem muzeju.

NOVE KNJIGE

KNJIGE MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 1957.

Družba je letos izdala za člane bogat književni dar, pet obširnih in bogato ilustriranih knjig. Ker se že skozi vrsto let vleče izdaja Življenja svetnikov in ima tudi Koledar neko nespremenljivo obliko in vsebino, je ta vrsta knjig nekoliko enolična. To še poveča občutno pomanjkanje dobrega leposlovja, ki v večernicah zadnjih let ne presega povprečne vrednosti.

Koledar prinaša letos tudi nekaj leposlovnega. Neubauerjev Krst v kleti je močnejši po ilustracijah kot pa po svoji poetičnosti. Faturjeve legendarna črtica spada vsebinsko bolj drugam kot v Koledar, ki je tudi leposlovno nekako vezan. Koledarskih pisateljev nimamo, zato se bo članstvo pač moralo odpovedati svojim željam po koledarskih povestih. Je pa letošnji Koledar vsebinsko po ostalih člankih mogoče najboljši od Koledarjev zadnjih let. Koledar je vedno obračun s preteklostjo in pogled v prihodnost. Preteklost nam rišejo članki o političnih in cerkvenih dogodkih v preteklem letu, v minulost spadajo tudi osmrtnice številnim ljudem najrazličnejših slovenskih slojev. Ostali članki nam dajejo nekaj nasvetov, razkrivajo gibalno gospodarskega in političnega življenja, učijo praktičnega sodobnega gospodarjenja in nakazujejo nekaj poti v boljšo prihodnost. Posebno pažnjo zasluži Avsenekov članek o gospodarstvu in Sušnikov o izbiri poklicev, ta še zato, ker je stvaren

in odkrit v svojih zahtevah, naj se naše življenje usmeri k trdemu delu na gospodarskem področju, stran od tako imenovanih inteligenčnih stanov. Kuhar nam v svojem članku daje nekaj vpogleda za kulise svetovne politike, ki si prerada nadeva lepe naličnice za svoje umazane kupčijske namere. Več člankov je namenjeno čisto gospodarskim vprašanjem. Koledar je tako res dobra kmečka čitanka. In takega potrebuje velika večina članstva. Leposlovju pa naj bi se dalo več prostora v ostalih knjigah.

Letošnja večerniška povest **Lovrač** — spisal Janez Plestenjak — je Mohorjanom odkrila novega pisatelja, ki je postal znan po kmečkih in mestno-socialnih črticah v Mladiki. Sedaj je podal svojo prvo povest. Vzel je zanjo snov iz polpreteklega življenja, okvir so mu dale večernice, slog pa je dobil v Finžgarjevi šoli. Plestenjakova povest je živa po svoji snovi in zanima po tipu glavnega junaka. V Lovraču je pokazal pisatelj vaškega upornika iz konca prejšnjega stoletja, ki se je dvignil proti tradiciji in vaškemu konservativizmu, živečemu iz krščanskega svetovnega nazora, ter iz nove podobe sveta okoli sebe (civilizacija, industrija in izselništvo) išče tudi novega svetovnega nazora ter se rešuje v pozitivnem. Povest kaže, kako okolica in življenje Lovrača spet zbliža in združi s tistim svetom, proti kateremu se je dvignil. Vendar tega problema pisatelj ni zajel dovolj globoko in je videti, da Lovrača bolj zlomi osamelost in moč tradicije, proti kateri nastopa, kakor napačnost njegovega svetovnega nazora. Zato nam je Lovrač razumljiv kot človek, zlasti v svojem drugem, nesrečnem zakonu, manj pa kot borilec za novo podobo slovenske vasi. Roman s tem problemom nam bo moral napisati F. S. Finžgar iz svojih kulturno-političnih in duhovskihkušenj. Kot pripovedovalec je Plestenjak zelo živahen, kratek in plastičen, ponekod tudi patetičen v svojem kmetoljubstvu. Vse to pa so posebnosti, ki so lastne večerniški literaturi. Plestenjakovi živi besedi in izbornemu pripovedovanju želimo še nekoliko globe. V. S.

L. André: Električna. Izdala Družba sv. Mohorja. — Pisatelju se je pri meni in gotovo tudi pri tisoč in tisoč drugih bralcih posrečilo, kar želi sam v uvodu, da smo namreč njegovo razlago o električnih pojavih in napravah prebirali s takim veseljem, kakor jo je on sam pisal. Da je bila taka knjiga na vso moč potrebna, kdo bi dvomil? Šubičevo delo o elektriki, ki ga je izdala pred približno štiridesetimi leti Slovenska Matica, je danes popolnoma zastarelo. Električno omrežje je najgostejše v naši banovini; kjer je veliko električne sile, mnogo bliska in omrežja za njegovo razpeljavanje, tam je tudi nešteto nevarnosti. Zato je nujno potrebno, da pozna temeljne nauke o elektriki ne samo izobraženec s srednjo šolo, ne samo tovarnar, ki uporablja elektriko za obrat, ampak tudi navaden obrtnik, kmet in vobče tudi najpreprostejši človek. — Zelo vesel sem bil nešteti poizkusov, v katerih pisatelj s pomočjo žepne svetilke pojasnjuje svoj nauk. Saj o dragoceni aparaturi za električne poskuse na manjših in nižjih šolah ni govora, še manj pa v prosvetnih društvih; in vendar ostane zlasti pouk o elektriki brez poizkusov jalov. Žepna baterija pa je poceni in tudi električna svetilka z generatorjem, kakršno imajo kolesarji, se lahko dobi na posodo. Ta

dva aparata priporočam učiteljem na nižjih šolah in prosvetnim društvom, ki naj bi priredila vrsto predavanj na podlagi te knjige, zlasti v krajih, kjer že imajo ali v bližnji bodočnosti dobre električno silo. Predavanja naj bi bila spremljana s preprostimi poskusi, ki so navedeni v naši knjigi, eventualno tudi s skupnim obiskom kake elektrarne, transformatorja ali delavnice z električnim pogonom, kjer je dana prilika. Predavatelj, ki snov obvlada, bo podal s pomočjo naše knjige glavne nauke o elektriki v tako priročni obliki, da bo veselje. Da bi vso knjigo popolnoma razumel vsak učenec osnovne šole ali tudi čisto preprost odrasel človek, ki ima samo dobro voljo pa nobenega znanja od prej, je težko pričakovati. Nauk o silnicah, o raznih generatorjih in motorjih, o istosmernem, izmeničnem in vrtilnem toku itd. so vendarle stvari, o katerih mora imeti človek nekaj slutenj od poprej, iz šole, ako naj jih docela razume ob branju te knjige, četudi je v njej ilustriran skoraj vsak drugi stavek, kar bo bralcem zelo všeč. Vsak Mohorjan bo z največjim zanimanjem bral zlasti posebni del, kjer se razgovarjata učenec in učitelj o naših domačih elektrarnah (Fala, Velenje, Črnuče) ter o električnem gospodarstvu v dravski banovini in v vsej kraljevini. Marsikomu bo ta pregled zamašil veliko vrzel, ki je doslej zijala v njegovem poznanju domovine; obenem pa bo tudi vesel lepega napredka naše dežele in države v elektrifikaciji zadnjih osemnajstih let. Čudil se bo, da nam je naklonilo nebo toliko množino električne energije v obliki črnega demanta in mogočnih vodá, pa bo tudi ponosen na svojega slavnega rojaka Nikolaja Tesla, enega največjih iznajditeljev na polju elektrotehnike. Zadnji, a zato ne najslabši, ampak izmed najvažnejših oddelkov knjige je pa dodatek, ki nujno opozarja vsakega zemljana, naj se varuje vsake nevarnosti pri elektriki. Potrebno in praktično poglavje.

Fr. P.

Willa Cather: Škof Nove Mehike. Poslovenil Anton Anžič. Mohorjeva knjižnica 85. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1936. Str. 218. — Težko imenujemo to delo povest ali roman, dasi je njena oblika leposlovna in mnogokrat odlična. V glavnem se dogaja v Novi Mehiki, ki so jo Združene države pridobile sredi 19. stoletja. Tedaj je tam deloval junaški misijonški škof Lamys, nazvan v knjigi Latour, prvi nadškof v Santa Fé, ki potuje in misijonari po obsežnih zemljah Nove Mehike, Kolorada in Arizone. Z veliko stvarnostjo prikazuje ameriška pisateljica življenje, navade in izročila Indijancev in Mehičanov, njihovih čudaških duhovnikov, na drugi strani pa sposobne in požrtvovalne misijonarje, prinašajoče novi zemlji novo življenje. Mnogo poezije je v knjigi. Mojstrski so zlasti učinkoviti orisi narave. Idealizem evropskih misijonarjev in preprosta dobrota domačinov sta izredno večje opisani. Dokaj napetih zgodb iz življenja domačinov, duhovnikov in meščanov kaže moderno misijonško delo. Prav ta bližina življenju, a povelšana z misijonarjevo žrtvijo, odlikuje pričujoče delo. Bralec bo našel v tem zanimivem delu poleg lepega vpogleda v življenje Nove Mehike tudi mnogo plemenitih pobud, izvirajočih iz krščanstva in njegovega poslanstva v svetu. — Ameriška pisateljica Willa Cather je največja sodobna katoliška umetnica besede v Združenih državah. Rodila se je leta 1876 v državi Virginiji in je mladost preživela v višinskih puščah države Ne-

braska. Kot pisateljica rada obravnava katoliško snov, jo naniza v rahlo povezana poglavja, ki so pa vsako zase velika, zaključena in močna celota. Prav taka je v Škofu Nove Mehike (angleški naslov je: Smrt pride po nadškofa, kar odgovarja le enemu poglavju). Američani primerjajo to delo, ki je izšlo leta 1927 v New Yorku, veliki freski, po umetnosti pa, pravijo, je ep, ne roman. Glavna misel knjige je, tako pišejo, slavo-spev krščanski požrtvovalnosti. Po obliki primerjajo Cather s francoskim pisateljem Mauriacom. Tako smotorej s to knjigo dobili najboljše ameriško katoliško delo v slovenskem prevodu.

V. N.

Charles Dickens: Oliver Twist. Poslovenil Oton Župančič. Ilustracije Geoga Cruikshanka. Mohorjeva knjižnica 87. Celje, 1936. — Charles Dickens, najodličnejši angleški romanopisec iz prve polovice minulega stoletja, si je pridobil nenavadno velik uspeh pri občinstvu največ zaradi tega, ker je znal v svojih spisih združiti dar opazovanja in oblikovanja življenja z globoko čutečim srcem. Dokaz za to nam je tudi »Oliver Twist«, ki velja poleg »Pickwickovcev« in »Davida Coperfielda« za njegovo najpopularnejše delo. — Roman »Oliver Twist« nam opisuje življenje uboga nezakonskega otroka, ki se je rodil v ubožnici. Potem ko zapusti zavod, kjer je pretrpel mnogo hudega od neusmiljenega upravnika Bumbla, živi deček izmenoma zdaj pod streho dobrih ljudi, ki se ga usmilijo in skrbe zanj, zdaj zopet v družbi zločincev, tatov in vlomilcev pod vodstvom žida Fagina, ki se ga poslužuje v svoje temne namene. Že takoj prvo poglavje, ki govori o kraju, kjer se je Oliver Twist rodil, in o okolnostih ob njegovem rojstvu«, predvsem o zgodnji smrti njegove nesrečne matere, nenavadno gane bralca, tako da z napetim zanimanjem sledi dečkovi zgodbi v vseh nadaljnjih poglavjih, katerih je ravno tri in petdeset in v katerih nazadnje izvemo tudi, kako je ubogega Olivera, za katerega je med branjem trepetalo naše srce, rešil dobrotljivi Mr. Brownlow, ki ga je vzel za svojega. — Za Dickensa je značilno prav to, da kljub slikanju mračnih podob in žalostnih pojavov življenja vendarle veruje v človeka in v pravico. Ta optimistična vera v zmago dobrega in lepega, s katero pisatelj blagodejno vpliva na bralca, izvira kajpada iz njegovega idealističnega gledanja življenja in se lepo ujema z njegovim romantično-realističnim pripovedovanjem. Roman je dosegel nenavadno velik uspeh doma na Angleškem pa tudi drugod po svetu. Tudi našim bralcem se je močno priljubilo, za kar je najboljše spričevalo to, da ga je Mohorjeva družba zdaj lahko izdala že v novem, popravljenem prevodu Otona Župančiča. France Vodnik.

Jos. Schrijvers: Daruj se Bogu. Poslovenila m. Pija Regali. Zbirka Nebeške rože VII. zvezek. Ljubljana, 1936. — Pater Schrijvers iz družbe presv. Odrešenika, dolgoletni voditelj redovnih novincev in pozneje provincial ukrajinske redovne provincije v vzhodni Galiciji, je danes eden najboljših in najbolj cenjenih nabožnih pisateljev. Po vplivu ga moremo primerjati Meschlerju in sodobnemu, v srce govorečemu Considinu. Njegove knjige so izšle v tisočih izvodih v francoščini in so bile prevedene v šest svetovnih jezikov. Pokojna uršulinka Pija Regali ga je spoznala v Monsu v Belgiji in je izredno lepo prevedla knjigo *Le don de soi*, ki tudi preproste duše na preprost način vodi do najvišjih krščanskih vzorov.

MAMICE KVAČKAJO

Eliza Skalický

V zadnjem času si je kvačkanje in pletenje med vsemi panogami ročnega dela osvojilo v modi prvo mesto. Ne samo to, da lahko napravimo na ta način mnogo lepih reči, ampak važno je tudi to, da ima kvačkanje in pletenje velik praktični pomen. Pridna ženska roka more z malim trudom in malimi stroški ustvariti mnogo koristnega. Obenem si s tem delom prijetno krajšamo dolge zimske večere, če si napravimo lepo jopico ali lepe rokavice in mnogo drugih stvari. Saj človeku vendar nudi največjo radost to, kar ustvari sam.

Tu priobčujemo tudi mi nekaj kvačkanja: jopico in čepico za novorojenčka. Da si lahko vsak napravi to delo sam, hočemo natančno opisati potek dela.

Vzamemo za to srednje debelo volno in tej primerno kvačko.

Jopica. Pričnemo pri srednjem delu. Kvačkamo 66 verižnih petelj.

Prva vrsta — napravimo 18 gostih, nemški se reče: »feste Masche«, nato 48 šibičnih petelj, »Stäbchen«, nato kvačkamo eno verižno petljo in delo obrnemo.

Druga vrsta. Prvo in drugo petljo izpustimo ter v tretjo napravimo pet šibičnih petelj, »školjko«,* nato zopet izpustimo dve petlji ter v tretjo kvačkamo eno gosto petljo. Delamo 8 školjk do tam, kjer prenehajo šibične petje. Število petelj v vrsti šibičnih in v vrsti školjk mora ostati vedno isto. Nato zopet kvačkamo 18 gostih petelj, ki jih pa vbadamo sedaj v zadnji vodoravni člen. Na koncu vrste napravimo zopet eno verižno petljo in delo nato obrnemo.

Tretja vrsta. Kvačkamo zopet tako kakor prvo vrsto, 18 gostih in 48 šibičnih petelj, ter vbadamo v zadnji vodoravni člen. Tako nadaljujemo delo, da napravimo 24 vrst do rokava. Torej 12 vrst školjk in 12 vrst šibičnih petelj.

Preden začnemo rokavček, moramo s posebno nitko kvačkati verižico z 48 petljami, ki jo priklopimo v

* Vbadamo v oba vodoravna člena.

gosto petljo na koncu tretje školjke; nato lahko nemoteno nadaljujemo delo od vratu dol in kvačkamo obenem že rokav. V priklopljeno verižico napravimo 36 šibičnih, v ostale pa 12 gostih petelj za zapestje. Na koncu pri zapestju, preden delo obrnemo, napravimo vedno namesto ene verižne petlje 3, da se zapestje lahko raztegne pri oblačenju. Rokav ima 26 vrst, 15 vrst školjk ter 15 vrst šibičnih petelj.

Preden začnemo delati hrbet, zopet napravimo s posebno nitko verižico s 30 petljami ter jo priklopimo zopet na koncu tretje školjke. Potem zopet obenem kvačkamo dalje. Hrbet ima 54 vrst, 17 vrst školjk in 17 vrst šibičnih petelj. Tako nadaljujemo do konca.

Ko je jopica narejena, kvačkamo okoli vratu izmenjaje 2 šibični in 2 verižni petlji, kamor potem vpeljemo pentljo.

Čepica. Kvačkamo 3 verižne petlje, v drugo napravimo 7 gostih petelj ter kolobarček sklenemo. (Če hočemo dobiti isti vzorec kot pri vratu in v zapestju, moramo pri vsaki vrsti gostih petelj, ko sklenemo kolobarček, delo obrniti. Po navadi delamo kolobarček tako, da delamo kar naprej, ne da bi vrste sklenili in delo obračali). Nato kvačkamo eno verižno petljo ter delo obrnemo. Dojemati moramo pri vsaki vrsti toliko, da je kolobarček vedno lepo ploščat, da se ne viha ne na znotraj ne navzven. V začetku kolobarčka dojemamo več, proti koncu vedno manj. Napravimo 20 vrst. Zadnja vrsta mora imeti v krogu približno 100 gostih petelj. Naslednjo vrsto delamo tako, da ne sklenemo vrste ter da delo obrnemo toliko prej, da nam manjka še približno 15 gostih do konca popolnega kroga. Nato delamo 14 gostih in dalje 10 ali 11 školjk, kakor je pač število petelj zadnje vrste kolobarčka. Tako delamo 13 vrst, 7 vrst školjk ter 6 vrst šibičnih petelj. Na koncu vsake vrste izpustimo eno gosto petljo, preden delo obrnemo. Ko končamo vzorec s školjkami, delamo še 6 vrst samih gostih petelj in tudi pri teh vedno na koncu eno izpustimo. Nazadnje še obkvačkamo ostali del čepice z eno vrsto gostih petelj. Glej sliko tule spodaj!

POTREBA IN BISTVO IGRANJA

Niko Kuret

Današnji, v porabnost in snovnost usmerjeni čas ne kaže dosti razumevanja za igranje in igro, ki jo pojmuje tu v kar se da širokem pomenu: delovanje zaradi njega samega, iz veselja do njega, iz potrebe po njem.

Tako delovanje je otrokovo igranje, najdemo ga pa tudi pri odraslem, ki goji kakteje ali igra na harmoniko, zbira znamke ali se ukvarja z radijskim amaterstvom — vse dotlej, dokler tega ne dela zaradi denarja ali iz drugih namenov.

Kaj je torej bistvo igranja? Razberemo ga že iz gornje razlage. Poglejmo si ga pobliže, da bomo bolje spoznali potrebo igranja, potrebo zlasti za otroka, pa tudi za odraslega, če naj ostane preprost in živi naravno.

Igranje po njegovi naravi predvsem ni za koristnost in smiselnost. Otrok, ki se poloti igrače, pri tem ne misli niti na korist, ki jo utegne imeti iz ukvarjanja z njo, niti na smisel, ki ga more imeti to ukvarjanje zanj. Otrok se igra, z igračo ali brez nje, to je končno vseeno, ker se mora. Igranje mu je naravna potreba, kakor je ptici po naravi dana potreba, da leta po zraku, in ribi, da plava po vodi. Prav tako tudi širje razgledanemu in notranje razgibanemu odraslemu človeku njegovo poklicno delo ne da polnega zadoščenja. Potreba njegove narave je, da se ukvarja še z nečim drugim, kar je popolnoma kaj drugega kakor delo, z nečim, čemur se vdaja iz samega veselja; vsako tako ustvarjanje je igranje. Človek, ki se lahko še igra, ostaja mlad. Takšno »igranje« zanj ni zapravljanje prostega časa, še manj »otročarija«, ampak vir življenjskih sil, vir moči za uspešnejše poklicno delo.

Nadaljnja lastnost igranja je popolna nesmotrnost, ki se kaže posebno pri otrokovem igranju. Kdor presoja igranje samo z vidika smotrnosti in koristnosti, pa gleda, koliko truda in časa se pri igranju porabi, pač nikoli ne bo doumel vrednosti igranja. Saj se da igranju najti smoter v tem, da otrok pri igri spoznava svojo okolico, spoznava svet in njegove sestavine. Toda pot, ki po njej otrok v igri do tega spoznanja prihaja, je izrečno nesmotrna. Odrasli otroku pač lahko dopove, kako naj postavi kocko na kocko, da nastane stolp. Ko pa mu obrne hrbet, bo otrok poskušal spet po svoje in na način, ki bo z njim nemogoče postaviti »stolp«. Otroku ne gre za to, da »stolp« zares postavi, ne gre mu za to, da spozna lastnost kock: kljub vsemu bo poskušal postavljati kocke tako, da bi stale na robih, poskušal bo postaviti stolp na žogi in podobno. Če s tem zamudi mnogo časa in porabi mnogo težkega truda, nič zato. Njemu gre le za to, da se igra.

Pri odraslem človeku, ki dela, je stvar popolnoma drugačna. Ta mora najti možnosti, da svoje delo kar se da smotrno opravi. Zanj je delo dolžnost, ki je ne more zlepa odlašati. Otrok, ki se ubada s kocko in žogo, pa lahko vsak hip preneha in se zagleda v kaj drugega. V igri mu je dana najširša svoboda. V življenjskem boju te svobode ni. Otrok uporablja pravice, ki jih igranje daje: do kraja izčrpava vse njegove možnosti.

Značilno za otrokovo igranje je raziskovanje, postopno razvojno spoznavanje. Otrok, ki dobi igračo, se ne zadovolji z njo samo ali s tistim, kar igrača predstavlja. Ne zadostuje mu, da mu odrasli razloži, iz česa je, kakšen je njen ustroj. Otrok bo punčko pač položil v voziček, jo bo uspaval, ji dajal »piti« in podobno, ali mimo tega se bo na lepem spravil nadjo in jo bo do podrobnosti pregledal, kako je narejena. Odrasli se moramo zadovoljiti s spoznanji prednamcev. Če bi hotel vsakdo sam priti do vseh izkustev in vednosti o svetu in življenju, bi ob smrti še tičal nekje v začetku in človeštvo bi sploh ne napredovalo. Otroku je v igri, ki ji ne gre za »korist«, za »smisel«, za »smoter«, dana pravica, da pri spoznavanju okolice začne povsod pri osnovah, da vsako malenkost sam z velikim zanimanjem preišče in neposredno spozna.

Te pravice otroku ne smemo kratiti v napačnem strahu, da se sicer ne bo privadil sponam in omejitvam, ki jih nalaga življenje. Raziskovalci otroške duševnosti, zlasti veliki Friedrich Fröbel, so dognali, da je vprav ta potreba po neposrednem lastnem spoznanju osnova otroškega zbliževanja s svetom in življenjem. Ta način otrokovega igranja je soroden s pobožnostjo: tu kakor tam se človek kot celota, brez pridržka, brez pomišljanja nase, brez olepšavanja, nečemu predaja.

Otroci, ki so se v takšni igri neovirano seznanili s svetom in življenjem, so si nabrali neprecenljivih zakladov. Pridobili so si pogoje, da postanejo celi ljudje, »ki tudi potem, ko jih bo življenjski boj docela zajel, ne bodo izginili v izvrševanju zgolj koristnega in potrebnega, kar pomenja vselej okrnjenje osebnosti, če ne vršimo nič drugega. Preko stiske dnevnega boja za obstoj bodo našli priliko za stik s svetom, njih življenje bo mnogo širše kot pri tistih, ki se omeje le na svoje delo, ter pri tem ne bodo izgubili sil, marveč si jih bodo pridobivali« (Hetzer).

*

Iz bistva igranja, posebno otrokovega, pač dovolj jasno izhaja, da je igranje za vsakogar, posebno pa za otroka, življenjska nuja. Razvoj otroka je v resni nevarnosti, če njegova okolica ne spozna in ne prizna te potrebe. Obširno statistično gradivo nam priča o duševni škodi in zaostalosti, o okrnlosti določenih duševnih območij pri otrocih, ki so morali zaradi nerazumevanja odraslih ali pa zaradi socialnih razmer prekmalu zamenjati igro z delom. Dokazano je, da pri taki nasilni zamenjavi otrokov duševni razvoj za čas docela preneha. »Zato lahko s polno pravico rečem, da se bo tisti otrok pozneje v življenju najbolje izkazal, ki se je mnogo in dolgo časa igral, ne pa otrok, ki se je moral na škodo igre prezgodaj lotiti dela« (Hetzer). Če torej rečemo: Naj se otroci igrajo! ne pomenja to le nekaj veselih ur, ki jih otrokom privoščimo, marveč pomeni za razvoj njihove osebnosti mnogo, mnogo več. Seveda so socialne razmere, zlasti na kmetih, danes take, da mora otrok hudo zgodaj poprijeti za delo. Kaj naj šele rečemo o proletarskih mestnih otrocih, ki morajo namesto k brezskrbni igri na cesto prodajati in beračiti. Neizmerni zakladi se s tem zanemarjajo in duševno zaostalost zlasti proletarske in kmečke mladine danes že čutimo.

FANTA ALI DEKLICO?

Dr. B. Dragaš

Kadar mlada mati pričakuje svojega prvega otroka, pravi večina mož: »Meni je vseeno, ali je punčka ali fant; otrok je otrok!« A ko pride otrok na svet, je srečnemu očetu vendarle težko skriti, da je razočaran. Tudi mati je nejevoljna, čeprav je iz opreznosti govorila mesece pred otrokovim rojstvom, da bi imela rajši punčko — seveda v srcu je mislila nasprotno! Mati, ki pozna vse težave in omejitve ženskega življenja, bi sebi in otroku te skrbi rada prihranila. Njen hitro vzbujeni materinski čut ji pravi, da bo trpela s hčerko in z njo tudi sama nosila telesna in duševna bremena, kakršna narava vedno natovori »ženskam«, in sicer dokaj večja, kakor jih je nosila sama zase. Temu strahu se pridruži še tiha želja, ki jo ima zavestno ali nezavestno vsaka mlada mati; svetu dati velikega človeka. To pa je po njenem le fant. Pojem velikosti je bil skozi stoletja vezan na pojem velikega človeka. Tudi to hrepenenje je del tiste skrivnosti, ki ožarja materinstvo.

A kako je z očetom? Iz kakih prvotnih virov poteka njegovo hrepenenje po sinu? V starih plemenitih rodbinah je sin podedoval plemenito ime in ga nadaljeval. Pri vladarjih prestolonaslednik daje jamstvo za nadaljevanje rodovine. Meščanstvo, navajeno posnemati običaje, navade in mnenja »velikih«, je prevzelo tako cenjenje moškega naraščaja zaradi nasledstva in imena. Tudi kmečki ljudje težko čakajo moškega potomca, »da ostane ime pri hiši«. Kakor bi sin prav tako kakor hčerka ne potreboval tudi tuje krvi, da nadaljuje svoj rod! Čuditi se moramo, kako kratkovidni so često v tem pogledu ljudje.

Tam, kjer je kaj odraslih otrok v hiši, je večinoma vedno hči ponos in veselje staršev, zlasti očeta. Oče in mati se razumeta, hči zna z očetom vedno prav ravnati. Njena ženska zmožnost, da se prilagodi, ji pomaga, da se izogne resnejšim zapletljajem. Prikupljivost hčerke očeta osrečuje. Na njeno mladost in lepoto — in katera hčerka ni lepa v očetovih očeh — je oče ponosen. Če je hči brezposelna ali ne najde zaposlitve v poklicu, za katerega se je izobrazila in za katerega se je pripravljala, ne čuti sama tega za veliko nesrečo. Spozna se in zna najti delo v hiši. Posveti se ročnemu delu in se trudi, da bo koristna in dobrodošla v hiši; razbremeni mater, često prihrani pomočnico in s tem izravna, kar bi lahko dajala družini, če bi imela lasten zaslužek.

Med sinom in očetom pride bolj pogosto do nesporazuma kakor med hčerko in očetom. Sin in oče si često postaneta hladna drug do drugega. Mnogo mnogo očetov na tihem želi doživeti, da sin ustvari tisto, kar je njegovemu prizadevanju spodletelo. Kar se ni posrečilo očetu, vse tisto, za kar je očeta življenje prevarilo, vse to naj bi dosegel sin. Hudo razočaran je oče, ako sin ne izpolni njegovih sanj. Če pa si oče želi sreče tudi v tem, da sin čim hitreje postane samostojen in tako čimprej razbremeni očetovo blagajno, a sin tega upanja ne izpolni ali je celó brezposeln, je to za očetovo srce mnogo bolj žalostno in moreče, kakor če hčerka ni prišla do svojega kruha ali svojega samostojnega doma. Seveda kaj takega mora tudi na mladega človeka učinkovati. Ozlovoljen,

muhast, ogorčen stopa ubogi fant po hiši, ne more se umiriti in razumeti, da sta vojska in kri ves svet vrgli bedi v naročje in povzročili take razmere, da so mladi, zdravi, dela zmožni ljudje prisiljeni praznovati, namesto delati.

V različnih knjigah in člankih je mnogo pisanega o nasprotju med starejšo in mlajšo generacijo in o tem, kako se otroci in starši med seboj ne razumejo. A še vedno je dosti zares srečnih družin, kjer je razmerje med očetom in sinom prav tako vzorno kakor razmerje med očetom in hčerko.

S tem sem hotel samo pokazati, kako je čudna želja le po nasledniku neutemeljena. Kakor da bi hčerka imela manj pravic in zmožnosti, kakor jih ima sin!

GRAJŽARJEV BAKROREZ

Viktor Steska

O TURSKI VOJSKI LETA 1686

Ob 250letnici

Leta 1685 je pričel turški veliki vezir Kara Mustafa oblegati Dunaj. Obleganje je trajalo že osem tednov in dunajski poveljnik Ernest Rüdiger grof Starhemberg je že obupaval, da bi mogel mesto rešiti. Prestrašenemu mestu pa so prihiteli na pomoč svak avstrijskega cesarja Karel Lotarinški, poljski kralj Sobieski in nemške čete. Strašen boj se je vnel dne 12. septembra 1685. Turki so omagali in zbežali. Velikanski plen je ostal zmagovalcem. Kara Mustafa je v svoji besnosti pripisoval krivdo za izgubljeno vojsko svojim podpoveljnikom in jih dal obglaviti. Ista usoda pa je doletela tudi njega samega. Sultan je menil, da je Kara Mustafa kriv poraza, in mu je poslal modro vrvco in prav isti rabelj, ki je moral podpoveljnike umoriti, je obglavil tudi velikega vezirja. Turki so ga pokopali v Beogradu. Avstrijci so pozneje njegovo lobanjo prenesli na Dunaj, kjer še sedaj počiva.

Po tej zmagi so sklenili poveljniki, da si osvoje še Ogrsko, ki je bila že toliko let v turški oblasti. Boji so trajali več let. Leta 1686, torej prav pred 250 leti, so zavzeli ogrsko glavno mesto Budo, ki so jo Turki pod starim, a hrabrim Ali pašo junaško branili.

V tem letu je bil poslan podmaršal grof Caraffa zoper turškega zaveznika, erdeljskega kneza Tökölyja. S 7000 vojakov, s štirimi topovi in štirimi možnarji je krenil iz Satmara proti Velikemu Varadinu. Prišel

je 9. februarja do trdnjave Sv. Job in jo začel oblegati. Obleganci so se krepko branili; ko pa je padla krogla v smodniški stolp, ki je stal sredi mesta in se je seveda razletel, je ogenj vnel grad in mesto. Rešitve ni bilo upati. Preplašeni Turki so razobesili belo zastavo, odposlanci so se prišli poklonit podmaršalu Caraffi in mu prinesli mestne ključe. Pogodili so se, da smejo vsi oditi in vzeti s seboj toliko, kolikor morejo nesti. Branilcev je bilo šest sto mož. Avstrijci so se polastili trdnjave in zaplenili osem topov in obilo prehrane; oprostili so dve sto sedemdeset ujetih kristjanov in rešili prebivalce treh sedmih okrajev hudih turških davkov.

Naša slika nam predočuje, kako mesto Sv. Job z gradom vred gori, kako so topovi usmerjeni proti mestu in kako se turški odposlanci poklanjajo podmaršalu Caraffi in mu izročajo mestne ključe.

Slika je bakrorez, ki ga je tedaj napravil Valvasorjev delavec Matija Grajzar (Greischer), akademski bakrorezec. Po dr. Gregorju Dolničarju je bil ta mož rojen v Ljubljani, se šolal pri jezuitih in se potem posvetil bakrorezbi. Umrl pa je v Budapešti leta 1689.

KUHARICA

Juha iz zelene.

Srednje debelo zeleno olupi, nareži na rezance in jo duši v 5 dkg masti. Ko se zmehča, jo potresi z žlico moke, dobro premešaj in zalij z 1½ l kostne ali krompirjeve juhe. Osoli, prideni ščep popra in kuhaj še četrt ure, primešaj 5 dkg posebej kuhanih makaronov ali rezancev in kuhano ter na listke zrezano hrenovko.

Juha iz kislega mleka.

Zmešaj v loncu tri četrti litra kislega mleka, šestnajstinko litra pšenične moke, velik ščep kumne, ščep soli in tri četrti litra zavrele vode. To mešanje postavi na ognjišče, kjer naj med vednim mešanjem vre sedem minut. Kuhano stresi v skledo na opečene krušne rezine črnega kruha.

Zrezki iz svinjskega mesa.

Zmelji v stroju ¼ kg svežega svinjskega mesa, prideni k mesu dve v vodi napojeni in ožeti žemlji, pol žlice drobno zrezane in v masti precvrte čebule, eno jajce, nekoliko soli, ščep popra, strok strtega česna in prav malo zrezane limonove lupine. Vse prav dobro zmešaj in napravi majhne zrezke, jih po obeh straneh potresi z moko, peci počasi v masti petnajst minut. Postavi zrezke s kislim zeljem, repo, solato ali šaro na mizo.

Mrzla česnova omaka.

Stlači v skledo štiri olupljene stroke česna, prideni 1 kuhan, nastrgan krompir, 1 rumenjaka, 1 do 2 žlici olja in kisa, ščep popra in soli ter vse skupaj dobro premešaj.

Zrezki v pečici.

Zmelji ¼ kg govejega in 15 dkg svežega, bolj mastnega mesa, prideni polovico v vodi napojene in potem ožete žemlje, polovico jajca, ščep popra, pe-

teršilja in pol žlice drobno zrezane in v masti precvrte čebule. Napravi iz tega štiri zrezke, vsakega zavij v kos svinjske mrenice in speci.

Vrvice s sirom.

Polij z vrelo vodo 50 dkg nalomljenih vrvic ali jajnin, jih skuhaj v slani vodi, odcedi in zmešaj s 7 dkg domačega sira. Nato jih stresi v dobro pomazano, pred ognjem varno skledo, jih polij s polivko in postavi v pečico, da se rumenkasto zapečejo.

Krompirjev narastek.

Skuhaj v slani vodi 1 kg olupljenega krompirja, kuhanega odcedi, dobro stlači in mu primešaj 2 dkg surovega masla. Nato ga stresi v dobro pomazano in z drobtinami potreseno pekačo ali kozo ter ga razravnaj. Posebej stepaj v kotliču 3 do 4 žlice kisle smetane in celo jajce, polij s tem krompir in postavi v pečico, da se rumenkasto zapeče. Postavi kot prikuho ali samostojno jed, na primer s špinačo ali čim podobnim na mizo.

Drobtinovi cmokci.

Mešaj deset minut 4 dkg surovega masla in eno jajce, primešaj žličico drobno zrezanega peteršilja, dve v mrzlem mleku napojeni in ožeti žemlji in dve žlici drobtin ter oblikuj majhne cmokce, ki jih kuhaj v obarni juhi šest minut.

Čokoladni rogljiči št. 1.

Mešaj nekaj minut 15 dkg sladkorja, 8 dkg surovega masla, dve žlici mleka, 2 dkg kakaa, eno jajce, en rumenjaka, zavitek vanilijevega sladkorja in ščep cimeta. Vse to stresi na desko v 25 dkg moke in polovice pecilnega praška ter napravi testo. Nato ga razvaljaj za debelo noževno hrbitišče in izreži s obodcem za krofe rogljiče. Vsakega namaži z raztepenim beljakom in potresi s sladkorjem zmešanimi orehi (orehe drobno zreži). Pokladaj jih na pomazano, z moko potreseno pekačo in jih peci v srednje vroči pečici. Rogljiči narastejo, da jih napraviš veliko iz te množine.

Čokoladni rogljiči št. 2.

Napravi testo kakor pod št. 1, ga razreži na koščke orehove velikosti; izoblikuj za prst dolge, na koncih nekoliko koničaste svaljke, pomoči vsakega v raztepen beljak in v zrezane orehe, kakor pod št. 1, in prav tako peci.

Novoletna torta.

Mešaj četrt ure tri rumenjake in 10 dkg sladkorja, primešaj 6 dkg raztopljenega in ohlajenega surovega masla, pol žlice drobno zrezane limonove lupine, sneg treh beljakov, 10 dkg moke in noževno špico pecilnega praška. Vse skupaj narahlo premešaj in stresi v dobro pomazan, z moko potresen tortni model, razravnaj testo in peci v srednje vroči pečici. Pečeno in nekoliko ohlajeno torto nadevaj po vrhu z dušenimi jabolki. — Ali pečeno namaži po vrhu z mezo in vrhu mezge daj sneg enega ali dveh beljakov, ki si jima primešala žlico sladkorja, ter postavi v pečico, da sneg nekoliko zarumeni.

M. R.

ČARODEJEVA DELAVNICA

Dominanje.

Izmed družinskih namiznih iger je poleg kart in šaha domina pri nas gotovo najbolj razširjena. Navedli bomo tukaj nekaj vrst iger z dominami; nekaj jih gotovo že poznate, druge vam bodo mogoče nove in zato dobrodošle.

Domina ima 28 domin, ki so izdelane iz lesa ali kosti, na katerih je v razdeljenih poljih vtisnjenih 0–6 pik. Poznamo tudi domino, ki ima 55 domin; torej pike od 0–9. Pri nas je menda najbolj razširjena domina s 45 dominami, ki ima pike od 0–8. Domine morajo biti na hrbtni strani enake in ne smejo imeti nobenih znamenj.

Pred začetkom vsake igre jih je treba obrniti narobe, to se pravi z licem (s pikami) navzdol. Potem jih je treba premešati, pri čemer lahko vsi igralci sodelujejo. Ko so premešane, jih je treba razdeliti med igralce sorazmerno po njihovem številu: pri petih igralcih po štiri domine, pri treh po šest, pri dveh po osem. Nerazdeljene domine ostanejo na mizi.

Domina.

Za to igro je treba vse domine razdeliti, kolikor jih je pač mogoče, da vsak igralec dobi enako število. Nerazdeljivi ostanki ostanejo na mizi; pike, ki so na teh dominah, ki so na mizi, se po končani igri prištejejo tistemu, ki je igro zgubil, seveda le v toliko, kolikor jih niti takrat ne more zložiti v vrsto.

Kdor ima »nagca« (»planč«, 0 : 0), začne. Če je ta domina ostala na mizi, potem začne igralec z najnižjim dvojcem, torej z domino, ki ima na obeh koncih enako število pik: 1 : 1, 2 : 2 in tako dalje. — Lahko pa začno tudi z najvišjim dvojcem, n. pr. z 8 : 8.

Zdaj zlagamo domine z enakim številom pik na enem polju drugo poleg druge. Torej 1 k 1, 5 k 5 in tako dalje, in sicer na obe strani od prve domine. Vsak igralec lahko zapovrstjo priloži toliko domin, kolikor jih po številu pik more. Šele, ko mu poidejo, pride naslednji igralec na vrsto.

Če kdo, ki je na vrsti, nima nobene prave domine, mora eno »kupiti« na mizi. Kdor nazadnje ne more nobene več priložiti, dobi vse preostale pike (prištejejo se mu tudi ostale z mize) in če znašajo več kot 50, je igra končana; potem mora izpolniti obveznosti, ki so bile za zgubljeno igro v začetku določene. Navadno je treba drugim toliko par plačati, kolikor imajo manj pik. Lahko pa računajo tudi medsebojno razliko, da se vse pike seštejejo in število deli s številom igralcev. Kdor ima manj pik, kot jih pride na enega, dobi za vsako piko določeno vsoto; kdor pa ima več pik, kot je povprečno število za enega, mora za vsako plačati domenjeno vsoto.

Prava ocena.

Gostilničar (gostu): »No, gospod, kaj pravite o tej goveji pečenki?«

Gost: »Da je premajhna za svojo starost.«

Preizkušnja sposobnosti.

V Pragi so preizkušali sposobnost zdravnikov. En način preizkušnje je bil: vleči nož tako po dolgi in tanki črti, da ne zaide ne na desno ne na levo. Kadar je nož zašel, je zapel zvonec.

Skoraj vsi preizkušanci so zgrešili.

»Ali zmorete to vi, gospod profesor?« vprašajo mnogoletnega kirurga.

»Ne. Saj meni tudi ni treba.«

»Zakaj ne?«

»Moji bolniki, hvala Bogu, nimajo zvonca.«

Napredek na železnicah.

»Povejte mi vendar, kako to, da imajo nekatere lokomotive popolnoma bel dim?« vpraša gospod Brihta na železnici.

»Na takih strojih so prav posebno sposobni kurjači, ki premog prej operejo, preden ga denejo v peč!«

Zgodaj začenja.

»Fant! Ali veš, kaj postanejo ljudje, ki se že v otroških letih zmerom lažejo?!«

»Trgovski potniki, papa!«

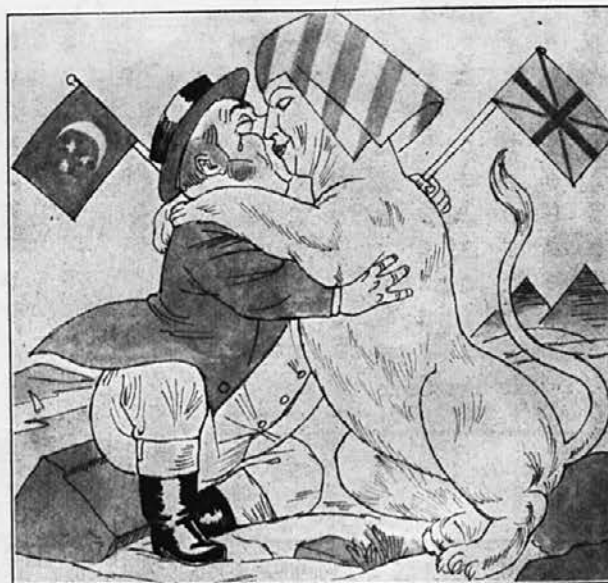
Snažni krožniki.

Kunc se je oženil in je prinesel v zakon grdo navado, da je vsakokrat pred jedjo obrisal krožnik s prtičem.

Ženi je slednjič te stvari dovolj: »Ali ni že zadnji čas, da se tega odvadiš?«

»Zakaj?« jo vpraša Kunc.

»No, ali morajo biti sveži prtiči zmerom précej umazani?«

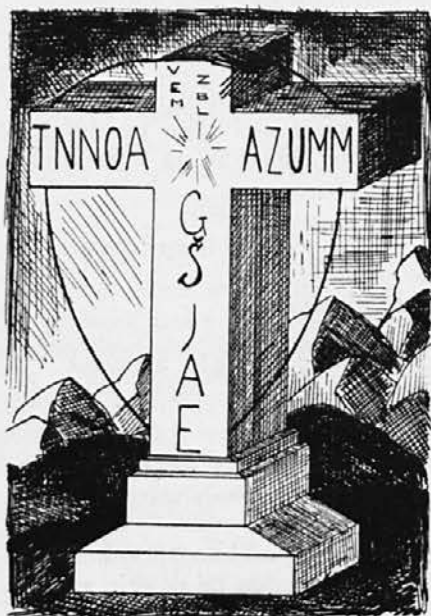

Anglija (mož v fraku) in Egipt (lev z glavo Sfinge) sta se sporazumela in Suez je spet varna angleška posest... (Kar.)

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

Znamenje.

(Vlado G., Ljubljana. — 2 točki.)

Številnica.

(Videčnik Aleksander, Celje. — 11 točk.)

1	2	3	4	5	kuhinjsko orodje	
6	7	2	8	4	računski izraz	
3	4	9	6	8	ima človek	
4	10	6	1	4	žensko krstno ime	
11	4	12	6	7	slovstvena oblika	
6	12	8	6	8	mojster okusa	
12	1	2	13	4	ptica	
6	5	7	6	12	8	moško krstno ime
10	5	4	14	4	slovstvena oblika	
4	1	15	4	16	slovenski planinec	
1	4	10	15	4	prevozno sredstvo	
6	7	6	15	8	učinek	

V debelo tiskanih vrstah bereš slovenski pregovor.

Črkovnica.

(J—ša, Ljubljana, 26 točk.)

i s n t g i l s e t e
e p o r g e r d o o j
i m h a s d n n ž r n
v e g a e k v e z v m
d i i n č k a e e a v
o š e r e n k n o i o
u d č a i r s d g š i
p o č z j e r j b o s
b i e o z d o o r n h
e m v j a u d č e j i
z l v š e o s r r p a

Posetnica.

(Kosmač France, Ljubljana. — 5 točk.)

Kaj je ta mož?

Besednica.

(Janko Moder, Dol. — 7 točk.)

Bliskavica, blagoslov, osebenjek, polovičar, vladoželjnost, rojenice, norišnica, ponovitev, Vombergar, Zelenica, Topolščica, koženica, literatura, ravsanje, eminenca, sluga, antropologija, pokalica, Rjavina, Šlemenice, uršulinka, predilnica, ničemurnost, makulatura, gaščerica, sankanje. — Vzemi iz vsake besede po dve zaporedni črki.

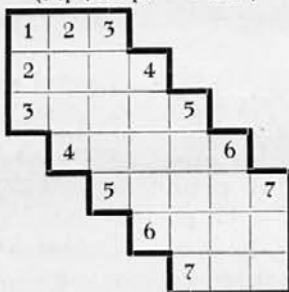
Konjiček.

(Kralj Alojzij, Celje — 20 točk.)

r s n j s m s s
d l o t a i t o
o p d e i o v v
m o č r o r r m
i r p g g č o o
s e r i g i o a
p t o z j b j j

Navzkrižnica.

(Pepe, Kropa. — 8 točk.)

Vodoravno in navpično pomeni: 1. del telesa, 2. majhen grški denar, 3. delavec, 4. strežnik, 5. kraj na Dolenjskem, 6. žensko ime, 7. sončna svetloba.

Križ.

(Jožef Mlakar, Češnjice. — 16 točk.)

Vodoravno in navpično pomeni:

a   soglasnik,
a a a   tekočina
a a a   zver
a a a a c č e   sel
g i i i i j j j j   vas pod Ljubeljem
k k k k k k l   gozdna rastlina
l l l   žuželka
l n n   del glave
n n o   orodje
o o o   del glave
o o p   del sobe
p p r r r   moško ime
r r r r s s s s   drevo
s s t t t u u v ž   jama pri Sevnici

Po sredi navzdol dobiš željo katoličanov.

Vremenska uganka za december.

(Efes, Bohinj. — 15 točk.)

Df rszj ebo hsveob rfufmjo uftd lplpdf, rpufo kf zfs nfšf šrb, lbstob ipdf.

Monogram.

(Francé, Mošnje. — 9 točk.)

Številnica.

(Nace Cuderman, Tupaliče. — 14 točk.)

1	7	2	3
11	4	5	13
10	6	8	9
12	14	15	16
18	17	19	20

1—7 ruska reka, 2—3 slovanski kralj, 11—4 vrsta žuželke, 5—13 parlamentaren izraz, 10—6 moško ime, 8 zaimek, 9 človeški poklic, 12 izraz pri kartah, 14 zakonski tovariš, 15 pomožni glagol, 16 navadni števnik, 18—17 železniške tračnice, 19 vas pri Ljubljani, 20 moško ime. 1—20 = ?

Črkovnica.

(Castor & Pollux, Maribor. — 25 točk.)

R e r a b i e
d l l t d o s
a u ž a a h s

Kvadrat.

(Tek, Ljubljana. — 21 točk.)

č	č	k	u	l
č	g	p	u	d
š	j	ž	k	n
i	a	r	o	č
i	p	n	k	e

Enačba z eno neznaniko.

(M—č, Ljubljana. — 25 točk.)

$$\frac{25K}{12} + \frac{K}{2} + \frac{K}{3} + \frac{19K}{12} + \frac{K}{2} + 2K + \frac{4K}{3} + \frac{K}{3} + \frac{7K}{6} + \frac{5K}{6} + K + \frac{4K}{5} + \frac{7K}{4} + 2K + \frac{11K}{6} + \frac{5K}{3} + \frac{K}{2} + \frac{19K}{12} + \frac{5K}{6} + \frac{5K}{4} + \frac{K}{12} + \frac{11K}{6} + \frac{K}{3} + \frac{5K}{6} = ?$$

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljenci ugank naj pošiljajo tudi vse rokopise na isti naslov.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Štefan. Up in strah se borita v tvojem pismu: »Ozrite se na to, da sta te dve pesmi začetni, in mi nikar ne jemljite poguma. Ali bolje tako: Kar udarite, da bom videl, kako je. Vem, da bo sodba stroga, vendar kar povejte.« — Obe pesmi sta ljubezenski. Druga je takale:

Ko narava leže k spanju vsa,	in zdaj sem sam.
zaključuje mi v dnu sreča.	Sreča sehní
Kako sem sam!	in nje več ni.
Iztrgal zanjo sem srce,	Sam sem, čisto sam.
položil v njene ga roké	

Sodbo prepuščamo kar bralcem. Najbrž s takimi pesmimi ne bi bili zadovoljni. Tebi pa za zdaj svetujem: počakajmo, da se valovi ljubezni unesejo, potem se bo pokazala tvoja prava podoba. Tedaj bomo reš videli, »kako je«.

Eržen. V teh pesmih je čutiti, da si se dobro šolal pri naši moderni in da znaš pesem »izliti«. Nekaj je dobrega in bomo o priliki prinesli v listu. Skušaj pa se osvoboditi in se poskusi še s kako drugo snovjo. Tu nekoliko spominjaš na Ketteja in Murna. Piši!

UGANKARJEM

RAZPIS NAGRAD ZA LETO 1957.

Vsak mesec bo podeljenih po šest nagrad: za polno število točk (ali največ pet točk manj) ena nagrada v vrednosti 80 din, za polovico doseženih točk dve nagradi v vrednosti po 50 din, za tretjino doseženih točk tri nagrade v vrednosti po 20 din. Skupaj šest nagrad vsak mesec! (Četrletne zaradi zvišanega števila mesečnih odpadejo.)

Nagrade bodo knjige iz Mohorjeve založbe; vsak mesec pa bo za eno ali drugo nagrado praktično darilo, kar pa bo vselej sproti objavljeno.

Za nagrado morejo priti v poštev samo reševalci, ki imajo plačano naročnino vsaj za tekoče četrletje. Rešitve morajo biti opremljene z legitimacijo, to je z naslovom naročnika Mladike, kot je bila že lansko leto navada.

Opozarjam tudi, da bom zahteval za polno število točk popolno rešitev uganke. Torej ne samo končnega pregovora, ampak tudi vse pomožne besede. Prosim tudi vse reševalce, da pošljejo rešitve gotovo do 20. vsakega meseca, ker se sicer nanje ne bom mogel ozirati.

RAZPIS NAGRAD ZA JANUAR.

Za prvo nagrado praktično darilo: Mladika za leto 1957. Ostale nagrade: pet knjig iz Mohorjeve založbe v zgoraj omenjeni vrednosti.

MIMOGREDE

Nekdo je zapisal, da je pri nas velika kriza pisateljev! Če bi videl, kako lové založniki rokopise, bi bil še bolj razlil svoje črnilo.

Nekje sem bral, da so na neki postaji bili tako zanikrni, da niso dajali vozniških listkov. Mnogo potnikov je moralo v vozu plačevati. »Kaj bodo rekli tu tujci?« je bilo zapisano na koncu poročila. To vprašanje se mi je zdelo na mestu, ker imajo tujci boljšo valuto in se vozijo po večini bogati ljudje, naši pa bi lahko hodili peš, da ne bi delali gneče! — Potem sem prav v kratkem bral, da je bila nekje zelo pičila in tanka salama in zraven napisana skrb: »Kaj bodo rekli tujci?« Pa ne mislite, da je bila celó salama pasja!

Zgodilo se je, da je nekdo zelo slabo plaval. Mislite, da je bil radi tega kaj v zadregi? O ne! Kje neki! »To je nova stvarnost,« je dejal. »Ni tista, ki je bila pred našim časom, temveč sedanja, nova!« — Plavalci so ga občudovali in prav tako narodno plavali za njim. Mož je nadaljeval s ploho tujk, ki jih nisem razumel. Vprašal sem soseda, ki je bil navdušen, ker ni razumel. »To je novi volapük! Vidi se, da ga še nisi slišal!«

Zakaj ne zapaziš, da izide prav malo domačih knjig? Ker misliš prvi hip, da so tudi prevodi naša literatura. In ker o knjigah, ki so napisane, a ne izidejo, ne pišejo časopisi.

Ne smem reči, da v novem gibanju ljudskega igranja ni nekaj novega, a poleg vsega je novo tudi to, da vsiljuje šibke stvarce za čiste in velike umetnine. Mogoče bi kdo mislil, da mi to ni všeč? O ne! Zelo se moti, ker jaz dobro vem, da iz malega raste veliko, že odkar sem padel v potok in so potem rekli, da bi iz reke težko zlezel. Samo čakam, da bodo te stvari zrastle! Kdo je med vami tako brezsrčen, da ne bi maral otrok...

Včasih so imeli naši odri za igranje čas samo pozimi, zdaj igrajo poleti dijaki, ki so svoje dni pomagali staršem. Pravimo, da igra ljudstvo! Pa tožimo, da je toliko brezposelnih! Lahko so, ker se seno spravlja samo! nave.

Že enkrat en poizkus pranja
z domačim
pralnim praškom **PERION**
in **HUBERTUS** milom

Vas bo prepričal, da je ta slovenski izdelek res
prvovrsten!

Prepričanje gospe Ivanke.

Dobra ali zanikrna gospodinja se najlažje spozna po njenem perilu. Vsaka gospodinja ima dandanes lahko lepo belo, pa trdno perilo. Seve ga mora prati le s terpentinovim milom Zlatorog, ki ima: 1. veliko izdatnost, 2. nedosežno čistilno moč, 3. daje obilno gosto belo peno in 4. deluje obzirno in hitro.

Zlatorog^{ovo} TERPENTINOVNO MILO

Za praznike

ne pozabiti!

Posamezne letnike

MLADIKE

vežemo v originalne platnice po zmerni ceni 55 din za letnik. Vezane letnike Vam vračamo v najkrajšem času. Če Vam morda manjka katera številka do popolnega letnika, Vam jo bomo sami oskrbeli. Tudi druge revije in knjige Vam vežemo po zmernih cenah. Pošiljke naslovite:

Knjigoveznica Mohorjeve tiskarne v Celju

Naročila prevzema tudi

Knjigarna Mohorjeve tiskarne v Ljubljani

Miklošičeva cesta št. 19

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE, Celje — Ljubljana — Maribor

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina z vsem premoženjem in vso davčno močjo!

DEVIŠKA ZEMLJA V KRVI

Zapiski iz Sibirije. Spisal vojni prostovoljec JAKOB GRČAR. Broširan izvod 21 din (za neude 28 din), v platno vezan 50 din (za neude 40 din).

V tej knjigi je proič obširneje popisana bela in rdeča ruska revolucija.

Živa vsebina bo vsakogar zanimala. Naročila izvršuje **Družba sv. Mohorja v Celju**

